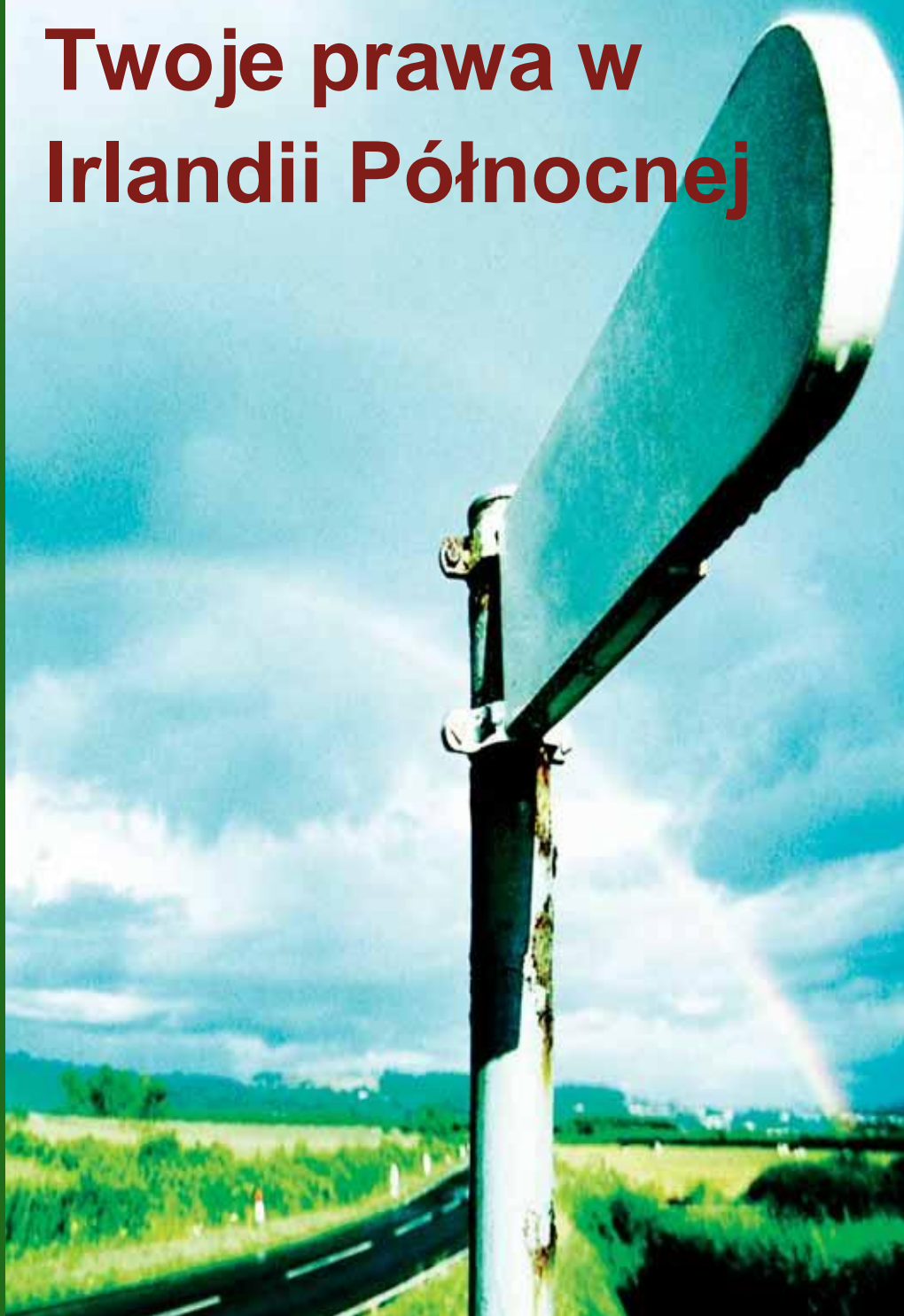

Twoje prawa w Irlandii Północnej

**Przewodnik dla
pracowników
migrujących**

**Wydanie trzecie
2011**

**This guide is
in Polish**

Twoje prawa w Irlandii Północnej

Spis treści

Rozdział	Strona
Wstęp	5
Jak korzystać z tego Przewodnika	6
Słowniczek pojęć	8
Praca w Zjednoczonym Królestwie	11
Zasiłki socjalne	27
Prawa mieszkaniowe	39
Prawo pracy	48
Opieka zdrowotna	61
Prawa człowieka i równouprawnienie	66
Prawa obywatelskie oraz informacje na temat prowadzenia pojazdów mechanicznych	69
Informacje o edukacji oraz kwalifikacjach	75
Głosowanie	79
Przydatne kontakty: instytucje doradcze	81

Twoje prawa w Irlandii Północnej

Wydanie pierwsze w 2006

Wydanie drugie w 2008

Wydanie trzecie w 2011

ISBN 978-1-872299-17-4

Wydane przez Law Centre (NI) [Centrum Prawne (Irlandia Północna)] i Northern Ireland Human Rights Commission [Komisję Praw Człowieka w Irlandii Północnej], przy wsparciu Office of the First Minister and Deputy First Minister [Biura Premiera i Wicepremiera] Northern Ireland Strategic Migration Partnership [Strategicznego Partnerstwa d/s Migracji w Irlandii Północnej] oraz Belfast City Council [Rady Miasta Belfast].

Wstęp

Przewodnik ten pomaga pracownikom migrującym w zrozumieniu praw i uprawnień, które im przysługują w Irlandii Północnej oraz stanowi źródło porad w przypadku możliwych trudności. Przewodnik obejmuje szeroki zakres kwestii, które dotyczyć mogą pracowników migracyjnych i członków ich rodzin w Irlandii Północnej. Na końcu tej publikacji znajduje się lista kontaktów do osób i instytucji, które udzielają porad i dalszych informacji.

opracowało Law Centre (NI) [Centrum Prawne (Irlandia Północna)] oraz Northern Ireland Human Rights Commission [Komisja Praw Człowieka Irlandia Północna] przy wsparciu finansowym Office of the First Minister and Deputy First Minister [Biura Premiera i Wicepremiera]. Odpowiednie agencje rządowe potwierdziły rzetelność tej publikacji. Z Przewodnika korzystać mogą osoby i instytucje, które świadczą usługi, udzielają pomocy bądź doradzają pracownikom migracyjnym.

Dziękujemy Housing Rights Service [Służbom ds. Praw Mieszkaniowych] za ich wkład w opracowanie rozdziału „Prawa mieszkaniowe”.

Mamy nadzieję, że Przewodnik pomoże pracownikom migracyjnym w Irlandii Północnej w świadomym korzystaniu z przysługujących im praw. Publikacja ta dostępna jest w następujących językach: bułgarskim, chińskim, angielskim, łotewskim, litewskim, Dodatkowo egzemplarze Przewodnika oraz jego tłumaczenia dostępne są na stronach internetowych następujących organizacji:

Northern Ireland Human Rights Commission [Komisja Praw Człowieka Irlandia Północna]

Temple Court, 39 North Street, Belfast BT1 1NA
Telefon (028) 9024 3987
Email information@nihrc.org
Strona internetowa www.nihrc.org

Law Centre (NI)[Centrum Prawne (Irlandia Północna)]

124 Donegall Street, Belfast BT1 2GY
Telefon (028) 9024 4401 Fax (028) 9023 6340
Email admin.belfast@lawcentreni.org
Strona internetowa www.lawcentreni.org

Law Centre (NI) Western Area Office [Centrum Prawne (Irlandia Północna) Biuro Okręgu Zachodniego]

9 Clarendon Street, Derry/Londonderry BT48 7EP
Telefon (028) 7126 2433 Fax (028) 7126 2343
Email admin.derry@lawcentreniwest.org
Strona internetowa www.lawcentreni.org

Jak korzystać z tego Przewodnika

W celu ułatwienia zrozumienia określonych zagadnień z zakresu praw i uprawnień pracowników migracyjnych Przewodnik podzielono na rozdziały tematyczne. W rozdziałach tych opisano przede wszystkim problemy, z którymi najczęściej zmagają się pracownicy migracyjni w Irlandii Północnej.

Informacje zawarte w tym Przewodniku dotyczą wyłącznie Irlandii Północnej. Inne prawa obowiązują w Republice Irlandii.. Należy również wziąć pod uwagę fakt, że chociaż na terenie Zjednoczonego Królestwa obowiązują takie same prawa imigracyjne, to prawa poszczególnych części Królestwa mogą się od siebie różnić. Warto zatem zasięgnąć w tej kwestii dodatkowej porady przy rozważaniu przeprowadzki do Anglii, Szkocji czy Walii.

Korzystanie z właściwej wersji Przewodnika

Należy korzystać z ostatniej wersji Przewodnika. Trzecie wydanie Przewodnika przygotowano w lipcu 2011 w oparciu o obowiązujący w Zjednoczonym Królestwie status pracownika migracyjnego. W wielu przypadkach prawa i uprawnienia obowiązujące w Irlandii Północnej zależą od kraju pochodzenia pracownika migracyjnego. Należy zatem zapoznać się właściwym zakresem informacji.

W poprzednich wydaniach Przewodnika wyszczególniono oddzielne sekcje dla *Państw Przystępujących*, pozostałych obywateli *Europejskiego Obszaru Gospodarczego* oraz dla osób, które posiadały *Pozwolenie na Pracę*. Aktualna trzecia edycja Przewodnika zawiera wszystkie te informacje.

Zapoznanie się z właściwą częścią Przewodnika

W tym Przewodniku:

- informacje w kolorze CZARNYM dotyczą wszystkich pracowników migracyjnych.

Ponadto:

- informacje w kolorze ZIELONYM dotyczą obywateli *Europejskiego Obszaru Gospodarczego* (z wyjątkiem obywateli Rumunii i Bułgarii);
- informacje w kolorze CZERWONYM dotyczą obywateli krajów grupy *A2* (obywatele Bułgarii i Rumunii) . W rozdziale o Ubezpieczeniu Społecznym należy przeczytać również informacje w kolorze ZIELONYM;
- informacje w kolorze NIEBIESKIM dotyczą obywateli spoza Unii Europejskiej.

Objaśnienie pojęć i wyrażen

Tematyka tego Przewodnika wymaga zastosowania specjalistycznej terminologii oraz zwrotów, których znaczenie często odbiega od codziennego użytku. Oznaczono je **gwiazdkami** **. Poszczególne rozdziały zawierają objaśnienia oznaczonych pojęć i zwrotów. Dodatkowo w Przewodniku znajduje się „Słowniczek pojęć”.

Agencje doradcze

W Przewodniku często pojawiają się adnotacja, by skorzystać z dodatkowej porady wraz z listą danych kontaktowych odpowiednich organizacji. . Organizacje te służą poradą nieodpłatnie.

Większość porad przekazywana jest w języku angielskim. Nie powinno zniechęcić do telefonicznego kontaktu z wybraną organizacją. W większości przypadków doradcy są przyjaźni i pomocni niezależnie od ich poziomu znajomości językowych. Niektóre agencje doradcze są w stanie zapewnić tłumacza na spotkania. Można również poprosić znajomego o pomoc w wykonaniu rozmowy telefonicznej oraz w czasie spotkania. Jego umiejętności tłumacza powinny być na dobrym poziomie, jeśli wymagane jest omówienie złożonych zagadnień.

Słowniczek pojęć

Słowniczek ten podaje jedynie krótkie wyjaśnienia niektórych terminów technicznych używanych w Przewodniku. objaśnienia znaleźć można w odpowiednich rozdziałach.

Accession States/A8 nationals/A2 nationals [Kraje Przystępujące/ obywatele krajów grupy A8 / obywatele krajów grupy A2] – w Zjednoczonym Królestwie określenia *A8* używa się w odniesieniu do 8 z 10 krajów, które przystąpiły do Unii Europejskiej w maju 2004 roku. Są to: Czechy, Estonia, Węgry, Łotwa, Litwa, Polska, Słowacja i Słowenia. Obywateli tych krajów określa się w Zjednoczonym Królestwie mianem obywateli Państw Przystępującego bądź Kraju grupy *A8*. Termin *obywatele krajów grupy A2* odnosi się do obywateli dwóch państw, które stały się członkami Unii Europejskiej w styczniu 2007 roku – Rumunii i Bułgarii.

Common Travel Area [Wspólny Obszar Podróżowania] - Zjednoczone Królestwo (włączając Wielką Brytanię i Irlandię Północną), Republika Irlandii, Wyspa Man oraz wyspy Channel. Wspólny Obszar Podróżowania oznacza brak kontroli paszportowej obywateli brytyjskich i irlandzkich podróżujących między krajami tego Obszaru.

Entry clearance [Pozwolenie na wjazd] – obywatele niektórych krajów muszą przejść przez specjalną procedurę zanim uzyskają pozwolenie na przekroczenie granicy Zjednoczonego Królestwa.

European Economic Area (EEA) [Europejski Obszar Gospodarczy (EOG)] – obejmuje następujące kraje:

Austria, Belgia, Bułgaria, Cypr, Czechy, Dania, Estonia, Finlandia, Niemcy, Grecja, Węgry, Islandia, Włochy, Łotwa, Liechtenstein, Litwa, Luksemburg, Malta, Holandia, Norwegia, Polska, Portugalia, Republika Irlandii, Rumunia, Słowacja, Słowenia, Hiszpania, Szwecja i Zjednoczone Królestwo.

European treaty right [Prawo wynikające z traktatu europejskiego] - odnosi się do statusu, który posiadają obywatele *EOG* przebywający w Zjednoczonym Królestwie na mocy prawa europejskiego. Dotyczy to obywateli *EOG*, którzy są zatrudnieni, pracujących na własny rachunek, studjują, są na własnym utrzymaniu bądź aktywnie poszukujących pracy.

Her Majesty's Revenue and Customs [Urząd Podatkowo-Skarbowy Jej Królewskiej Mości] – oficjalna nazwa urzędu podatkowego w Zjednoczonym Królestwie.

National Insurance [Ubezpieczenie Społeczne] – to podatek odprowadzany od zarobków w Zjednoczonym Królestwie, który przeznaczają się na opłacenie określonych *social security benefits* [zasiłków socjalnych]

(zobacz poniżej).

National Insurance Number [Numer Ubezpieczenia Społecznego] – to numer wydawany przez *Social Security Agency* [Agencję ds. Ubezpieczeń Społecznych]. Należy złożyć wniosek o przyznanie tego numeru przy staraniach o rozpoczęcie pracy w Zjednoczonym Królestwie bądź otrzymania *social security benefits* [zasiłków socjalnych] (zobacz poniżej).

Northern Ireland Housing Executive (NIHE) [Urząd Mieszkaniowy Irlandii Północnej - NIHE] – agencja rządowa odpowiedzialna za przyznawanie mieszkań komunalnych a także wspomaganie bezdomnych.

Points Based System (PBS) [System punktowy] – program dla pracowników migracyjnych spoza *EOG*, którzy przebywają w Zjednoczonym Królestwie w

Twoje prawa w Irlandii Północnej

celach zarobkowych. Program ten wszedł w życie w 2008, zastępując poprzednie „work permit” [pozwolenia na pracę] oraz inne programy.

Public funds [Fundusze publiczne] – odnosi się do określonych funduszy rządowych, takich jak zasiłek dla bezrobotnych. Istnieje małe prawdopodobieństwo dostępu do funduszy publicznych dla osób, które przebywają w Zjednoczonym Królestwie na podstawie *Systemu Punktowego*. Należy uzyskać dodatkową poradę przed złożeniem podania o przyznanie zasiłku socjalnego. Szczegółowe informacje dostępne są w rozdziale „Zasiłki socjalne”.

Recruitment Agency [Agencja pośrednictwa pracy] – przedsiębiorstwo zajmujące się rekrutacją osób i szukaniem pracy.

Remove/ Removal [Wydalić/ wydalenie] – działanie rządu mające na wydalenie obywatela obcego kraju z Zjednoczonego Królestwa i przeniesienie do innego miejsca (zwykle kraju rodzinnego) w przypadku, gdy dana osoba przebywa w Zjednoczonym Królestwie nielegalnie lub nie ma prawa wjazdu do Zjednoczonego Królestwa.

Residence card/registration certificate [Karta rezydenta/ certyfikat rejestracyjny] – dokument wydawany przez *UK Border Agency* [Brytyjską Straż Graniczną], potwierdzający prawo pobytu w Zjednoczonym Królestwie (źródło: www.ukvisas.gov.uk)

Social Security Agency [Agencja Ubezpieczeń Społecznych] – agencja rządowa odpowiedzialna za przyznawanie *national insurance numbers* [numerów ubezpieczenia społecznego] i *social security benefits* [zasiłków socjalnych] (zobacz poniżej).

Social security benefits [Zasiłki socjalne] – pomoc pieniężna wypłacana przez rząd osobom w trudnej sytuacji finansowej.

UK Border Agency (UKBA) [Brytyjska Straż Graniczna (UKBA)] – brytyjski organ państwowy odpowiedzialny za sprawy migracyjne, stanowiący część Home Office [Ministerstwa Spraw Wewnętrznych].

United Kingdom (UK) [Zjednoczone Królestwo] – oficjalna nazwa państwa, które składa się z wyspy Wielkiej Brytanii (Anglia, Szkocja i Walia) oraz Irlandii Północnej.

Visa [Wiza] – pozwolenie na wjazd do Zjednoczonego Królestwa, zwykle ma postać pieczętki wbijanej do paszportu.

Work permit [Pozwolenie na pracę] – pozwolenie wydawane obywatelom spoza *Europejskiego Obszaru Gospodarczego* na zatrudnienie u konkretnego pracodawcy w Zjednoczonym Królestwie; uprzednio wydawane przez oddział Home Office - Work Permits (UK) .

Worker Authorisation Scheme [Program Wydawania Uprawnień Pracowniczych] – program rządowy Zjednoczonego Królestwa, który wymaga od obywateli Bułgarii i Rumunii uzyskania pozwolenia na pracę przed rozpoczęciem zatrudnienia u pracodawcy w Zjednoczonym Królestwie. Program ten nie dotyczy obywateli *grupy krajów A2*, którzy prowadzą własną działalność gospodarczą lub studiuja.

Worker Registration Scheme [Program Rejestracji Pracowników] – program obowiązujący od 2004 do kwietnia 2011, który wymagał od obywateli krajów grupy A8 musieli zarejestrować swoje zatrudnienie w *UK Border Agency* przez okres pierwszych 12 miesięcy. Program ten nie dotyczy osób, które prowadziły własną działalność gospodarczą.

Praca w Zjednoczonym Królestwie

Rozdział ten podzielono na trzy części, których treść przeznaczona jest odpowiednio dla określonych grup pracowników migracyjnych.

- Pierwsza część przeznaczona jest dla pracowników migracyjnych z ***Europejskiego Obszaru Gospodarczego*** (EOG) (z wyjątkiem obywateli Rumunii i Bułgarii).
- Druga część jest przeznaczona dla pracowników migracyjnych, którzy są obywatelami Rumunii i Bułgarii (tzw. obywatele „grupy krajów A2”).
- Trzecia część przeznaczona jest dla pracowników migracyjnych spoza „Europejskiego Obszaru Gospodarczego”.

Część 1: Obywatele ***European Economic Area*** [Europejskiego Obszaru Gospodarczego]

Część 1 przeznaczona jest dla obywateli krajów ***Europejskiego Obszaru Gospodarczego*** [z wyjątkiem obywateli Bułgarii i Rumunii, których dotyczy Część 2 rozdziału].

Czy mogę przyjechać do Zjednoczonego Królestwa w poszukiwaniu pracy?

Obywatel ***Europejskiego Obszaru Gospodarczego*** (EOG) posiada prawo wjazdu do Zjednoczonego Królestwa jako ‘pracownik’. Zgoda władz Zjednoczonego Królestwa na wjazd ani ***wiza*** nie są wymagane. Przy wjeździe należy paszport lub dowód osobisty.

Kiedy mogę zacząć szukać pracy

Można rozpocząć proces poszukiwania pracy z chwilą wjazdu do Zjednoczonego Królestwa, ale wymagany jest do tego tzw. ***National Insurance Number*** [Numer Ubezpieczenia Społecznego]. Szczegółowe informacje dotyczące przyznawania tego numeru znajdują się w rozdziale ‘Zasiłki socjalne’.

Kim jest pracownik?

W przewodniku użyto pojęcia „pracownik”, jako specjalistycznego terminu z dziedziny prawa europejskiego, który określa status migracyjny. Nie należy mylić tej definicji ze znaczeniem określonym w prawie pracy (W rozdziale ‘Prawa pracownika’ użyto definicji z prawa pracy).

Pracownikiem jest osoba, która:

- Poszukuje pracy (należy skorzystać z porady specjalisty po 6 miesiącach bezowocnego poszukiwania zatrudnienia) lub
- Pracuje – Pracownikiem uznaje się również osobę, która pracuje w niepełnym wymiarze godzin, nawet 11 godzin tygodniowo.

Pracownikiem może być również uznana osoba, która pracowała w Zjednoczonym Królestwie w przeszłości, lub jest na emeryturze, lub jest niezdolna do pracy (na przykład na skutek choroby). Należy skorzystać z porady specjalisty.

Według brytyjskiego prawa imigracyjnego pracownik określany jest jako „osoba wykwalifikowana”.

Osoba prowadząca własną działalność gospodarczą posiada podobne prawa do pracownika. Należy skorzystać z porady specjalisty.

Czy potrzebuję pozwolenia na wjazd do Zjednoczonego Królestwa?

Nie. *Visa* [wiza] ani *entry clearance* [pozwolenie na wjazd] nie są wymagane przed przyjazdem do Zjednoczonego Królestwa. Przy wjeździe należy okazać paszport lub ważny dowód osobisty potwierdzający obywatelstwo kraju *EEA* [EOG].

Czy moja rodzina może do mnie dołączyć?

Członkowie rodziny, którzy są obywatelami *Europejskiego Obszaru Gospodarczego*, mogą dołączyć do pracownika migracyjnego. *Visa* [wiza] ani *entry clearance* [pozwolenie na wjazd] nie są od nich wymagane.

Członkowie rodziny, którzy nie są obywatelami *Europejskiego Obszaru Gospodarczego*, mogą dołączyć do pracownika migracyjnego pod warunkiem, że są to:

- Mąż/ żona lub partner/partnerka ze związku cywilnego
- Dzieci i wnuki do 21 roku życia lub osoby pozostające w stosunku zależności
- Rodzice, dziadkowie, pradiadkowie oraz krewni, którzy pozostają w stosunku zależności

Członkowie rodziny, którzy nie są obywatelami *Europejskiego Obszaru Gospodarczego* muszą złożyć podanie do British Embassy/High Commission [Ambasady Brytyjskiej/ Komisja Wyższa] o pobyt dla członków rodziny (chyba, że planują krótki pobyt w Zjednoczonym Królestwie). Pozwolenie na pobyt dla członków rodziny można uzyskać nieodpłatnie w ambasadach i konsulatach brytyjskich. Na stronie internetowej www.fco.gov.uk. Foreign and Commonwealth Office [Brytyjskiego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych] znajduje się lista placówek zagranicznych ambasady brytyjskiej wraz z ich danymi kontaktowymi. Stali partnerzy (brak związku małżeńskiego), którzy nie są obywatelami *Europejskiego Obszaru Gospodarczego* mogą złożyć wniosek do British Embassy/High Commission [Ambasady Brytyjskiej/ Komisja Wyższa] o dołączenie do pracownika migracyjnego w Zjednoczonym Królestwie tzw. *family permit* [pozwolenie dla członka rodziny]. Należy skorzystać z porady specjalisty.

Co oznacza stosunek zależności?

Zależność dotyczy zwykle kwestii finansowej, ale może również mieć charakter emocjonalny bądź praktyczny. W razie wątpliwości należy skorzystać z porady specjalisty.

Jakich potrzebuję dokumentów, aby wykazać, że jestem osobą wykwalifikowaną?

Chociaż w Zjednoczonym Królestwie nie wymaga się, by pracownik zarejestrował się *UK Border Agency* [Brytyjskiej Straży Granicznej], można złożyć do *UK Border Agency* [Brytyjskiej Straży Granicznej] wniosek o wydanie dokumentu, potwierdzającego pozwolenie na pobyt w Zjednoczonym Królestwie.

Dokument ten określa się nazwą *registration certificate* [certyfikatem rejestracyjnym]. Jest to mała niebieska składana legitymacja ze zdjęciem. Zaleca się, by pracownik migracyjny złożył podanie o wydanie *registration certificate* [certyfikatu rejestracyjnego], gdy przebywają z nim w Zjednoczonym Królestwie członkowie rodziny. Członkowie rodziny otrzymają wówczas pieczętkę w paszporcie tzw. *residence cards* [kartę rezydenta]. Dokument ten pomaga przy korzystaniu z przysługujących pracownikowi i jego rodzinie uprawnień, np do edukacji czy służby zdrowia.

Jaki jest okres ważności tych dokumentów?

Dokumenty zwykle wydawane są na okres pięciu lat. Przy zatrudnieniu tymczasowym

okres ważności obejmuje sześć miesięcy. Przy ciągłości zatrudnienia można ubiegać się o wydłużenie ważności *certificate* [certyfikatu].

Osoba, która poszukuje pracy może nie otrzymać *certificate* [certyfikatu]. Należy wówczas skorzystać z

Co się stanie, jeżeli stracę pracę?

Osoby, które straciły pracę mogą pozostać w Zjednoczonym Królestwie pod warunkiem, że są w stanie wykazać, że aktywnie szukają nowego zatrudnienia i mają szansę na jej zdobycie. Dowodem aktywnego poszukiwania pracy jest na przykład składanie podań w odpowiedzi na ogłoszenia o pracy bądź udział w rozmowach kwalifikacyjnych.

Registration certificate [certyfikat rejestracyjny], *residence card* [karta rezydenta] lub *family permit* [pozwolenie dla członka rodziny] mogą stracić ważność, jeśli sześć miesięcy poszukiwań pracy jest nie przyniesie rezultatów. Należy skorzystać wówczas z porady specjalisty.

Czy będę mógł na stałe pozostać w Zjednoczonym Królestwie?

Osoba, która posiada *registration certificate* [certyfikat rejestracyjny] i jest pracownikiem bądź pracowała legalnie w Zjednoczonym Królestwie przez okres pięciu lat oraz planuje kontynuować pracę w tym kraju, może ubiegać się o przyznanie certyfikatu stałego pobytu oraz stałą *residence card* [kartę pobytu] dla członków swojej rodziny. Taki status umożliwi osobie i jej rodzinie pozostanie w Zjednoczonym Królestwie nawet jeśli nie przysługuje jej status „pracownika”. Można wówczas ubiegać się również o obywatelstwo brytyjskie.

Osoba, która nie posiada *residence card* [karty rezydenta] może ubiegać się o stały pobyt, jeśli jest w stanie odowodnić, że pracowała w Zjednoczonym Królestwie od ponad pięciu lat.

Obywatel kraju grupy *A8*, który legalnie przepracował w Zjednoczonym Królestwie okres 5 lat przed 1 maja 2011, to osoba, która zarejestrowała swoje zatrudnienie w *UK Border Agency* [Brytyjskiej Straży Granicznej] przez 12 miesięcy a następnie pracowała w Zjednoczonym Królestwie przez kolejne cztery lata. W razie wątpliwości dotyczących legalnego zatrudnienia w Zjednoczonym Królestwie należy skorzystać z porady specjalisty.

Część 2: Obywatele krajów obszaru *A2* (obywatele Rumunii i Bułgarii)

Część 2 przeznaczona jest dla obywateli Bułgarii i Rumunii. Czy mogę przyjechać do Zjednoczonego Królestwa w poszukiwaniu pracy?

Obywatele państw grupy *A2* (zwanych również państwami przystępującymi) posiadają prawo wjazdu do Zjednoczonego Królestwa w poszukiwaniu pracy. Zgoda na wjazd nie jest wymagana. Przy wjeździe należy okazać paszport lub dowód osobisty. Warto zasięgnąć specjalistycznej porady imigracyjnej, jeśli po okresie trzech miesięcy nie uda się znaleźć zatrudnienia.

Kiedy mogę zacząć szukać pracy?

Można rozpocząć proces poszukiwania pracy z chwilą wjazdu do Zjednoczonego Królestwa, ale wymaga się, by potencjalny pracodawca uzyskał od *UKBA* [Brytyjskiej Straży Granicznej] Letter of Approval [Zgodę na Piśmie] dotyczące przyszłego pracownika, a potencjalny pracownik otrzymał * Accession Worker Card* [Kartę Pracownika z Państwa Przystępującego], chyba że jest od tego wymogu zwolniony.

Jak rozpocząć zatrudnienie w Zjednoczonym Królestwie?

W celu zatrudnienia osoby w Zjednoczonym Królestwie potencjalny pracodawca składa wniosek do *UKBA* [Brytyjskiej Straży Granicznej] o wydanie Letter of Approval [Zgody na Piśmie]. Zgodę na Piśmie należy dołączyć do wypełnionego formularza BR3, który służy do uzyskania *Accession Worker Card* [Karty Pracownika z Państwa Przystępującego].

W załącznikach 1, 2 i 3 wymieniono wyjątki od wymogu posiadania Letter of Approval [Zgody na Piśmie] oraz *Accession Worker Card* [Karty Pracownika Kraju Przystępującego].

Z wyjątkiem osób, które zwolniono z w/w wymogów, nie należy rozpocząć pracy przed uzyskaniem Accession Worker Card [Karty Pracownika Kraju Przystępującego]. Osoby, które pracują bez pozwolenia z *UKBA* [Brytyjskiej Straży Granicznej] popełniają przestępstwo kryminalne, które może zakończyć się postępowaniem sądowym bądź orzeczoną karą grzywny. Pracodawca, który zatrudnia osobę bez pozwolenia na pracę również popełnia przestępstwo.

Jak uzyskać Letter of Approval [Zgodę na Piśmie]?

Pracodawca składa wniosek do *UKBA* [Brytyjskiej Straży Granicznej] o przyznanie Letter of Approval [Zgody na Piśmie] dotyczącej potencjalnego pracownika. Pracodawca może uzyskać Letter of Approval [Zgodę na Piśmie], jeśli praca wymaga określonych umiejętności, których brak na lokalnym rynku. W przemyśle przetwórstwa spożywczego istnieje możliwość otrzymania Letter of Approval [Zgody na Piśmie] w związku z pracą o niskich wymaganiach dotyczących kwalifikacji.

Jak uzyskać Accession Worker Card [Kartę Pracownika z Kraju Przystępującego]?

Przed złożeniem wniosku o wydanie Accession Worker Card [Karty Pracownika z Kraju Przystępującego], należy uzyskać Letter of Approval [Zgodę na Piśmie].

Wniosek o wydanie Accession Worker Card [Karty Pracownika z Kraju Przystępującego] należy złożyć na formularzu **BR3**, który dostępny jest na stronie *UKBA* [Brytyjskiej Straży Granicznej]. Złożenie wniosku jest nieodpłatne.

Czy mogę zmienić pracę?

Accession Worker Card [Karta Pracownika z Kraju Przystępującego] zawiera informacje dotyczące określonego pracodawcy oraz rodzaj wykonywanej pracy. Przed rozpoczęciem zatrudnienia w innym miejscu pracy nowy pracodawca musi ubiegać się o wydanie nowej Accession Worker Card [Karty Pracownika z Kraju Przystępującego].

Istnieje możliwość równoległego podjęcia drugiej pracy pod warunkiem, że Accession Worker Card [Karta Pracownika z Kraju Przystępującego] rozpoczyna się literą „G”. Nie ma wówczas potrzeby uzyskania zgody od *UKBA* [Brytyjskiej Straży Granicznej].

Co się stanie, jeżeli odmówi mi się wydania Accession Worker Card [Karty Pracownika z Kraju Przystępującego]?

W ciągu 28 dni można poprosić o ponowne rozpatrzenie decyzji. Warto skorzystać wówczas z porady specjalisty. W tym okresie nie ma zgody na pracę.

Jaki jest okres ważności Accession Worker Card [Karty Pracownika z Kraju Przystępującego]?

Accession Worker Card [Karta Pracownika z Kraju Przystępującego] ważna jest na okres całego zatrudnienia na określonym stanowisku i nie ma konieczności jej odnowy. W sytuacji braku zatrudnienia warto skorzystać z porady specjalisty.

Po upływie okresu 12 miesięcy 'ciągłego' legalnego zatrudnienia w Zjednoczonym Królestwie przysługuje prawo do swobodnego przemieszczania się. Nie ma wówczas potrzeby uzyskania pozwolenia na pracę. Oznacza to możliwość zmiany pracy bez uprzedniego ubiegania się o wydanie Letter of Approval [Zgody na Piśmie] ani Accession Worker Card [Karty Pracownika z Kraju Przystępującego].

Jak wykazać, iż mam pełne prawa swobodnego przepływu?

Warto złożyć wniosek BR1 o wydanie *registration certificate* [certyfikatu rejestracyjnego]. Certyfikat potwierdza prawo do pobytu na terenie Zjednoczonego Królestwa ze względu na pracę. Dodatkowe informacje uzyskania prawa do swobodnego przemieszczania się zamieszczono w Załączniku 1.

Co oznacza „12-miesięczny nieprzerwany okres pracy”?

Okres „ciągłego” zatrudnienia oznacza, że w ciągu 12 miesięcy dana osoba nie była zatrudniona w sumie więcej niż 30 dni. W celu wykazania 12 miesięcy ciągłego zatrudnienia należy przedstawić Accession Worker Card [Kartę Pracownika z Kraju Przystępującego] wraz z dodatkowymi dowodami. Dopuszczalny okres 30 dni nie dotyczy przysługujących urlopów takich jak: płatny urlop, zwolnienie lekarskie, urlopmacierzyński oraz ojcowski.

Należy skorzystać z porady specjalisty, gdy okres braku zatrudnienia był dłuższy niż 30 dni w czasie 12 miesięcy.

Czy potrzebuję *registration certificate* [certyfikatu rejestracyjnego]?

Registration certificate [certyfikat rejestracyjny] nie jest wymagany. Zaleca się jednak złożenie podania o jego przyznanie, gdyż potwierdza on zwolnienie z wymogu pozwolenia na pracę.

W jaki sposób mogę uzyskać *certyfikat rejestracyjny*?

Wniosek BR1 przeznaczony jest dla osób, które ubiegają się o *registration certificate* [certyfikat rejestracyjny] i które nie potrzebują pozwolenia na pracę według wskazań zamieszczonych w Załączniku 2.

Wniosek BR2 przeznaczony jest dla osób wysoko wyspecjalizowanych, którzy ubiegają się o *registration certificate* [certyfikat rejestracyjny] .

Wniosek BR1 przeznaczony jest dla studentów, osób prowadzących własną działalność gospodarczą oraz osób samowystarczalnych, którzy ubiegają się o *registration certificate* [certyfikat rejestracyjny] .

Czy moja rodzina może do mnie dołączyć?

Członkowie rodzin, którzy są obywatelami *Europejskiego Obszaru Gospodarczego* (EOG) (również członkowie rodziny z Bułgarii i Rumunii) oraz obywatele Szwajcarii mogą dołączyć do pracownika migracyjnego.

Członkowie rodziny, który nie są obywatelami *Europejskiego Obszaru

Twoje prawa w Irlandii Północnej

Gospodarczego* ani Szwajcarii, mogą dołączyć do pracownika migracyjnego, pod warunkiem, że są to :

- Mąż/ żona lub partner/partnerka ze związku cywilnego
- Dzieci i wnuki do 21 roku życia lub osoby pozostające w stosunku zależności
- Rodzic, dziadkowie, pradziadkowie oraz krewny, którzy pozostają w stosunku zależności

Członkowie rodziny, którzy nie są obywatelami *EOG* ani Szwajcarii mogą złożyć podania o tzw. Family permit [pozwolenie dla członków rodziny] lub *visa* [wizę] turystyczną, jeżeli planują krótki pobyt w Zjednoczonym Królestwie). Warto skorzystać z porady specjalisty.

Czy członkowie mojej rodziny mogą pracować?

Członkowie rodziny osoby, która posiada Accession Worker Card [Kartę Pracownika z Kraju Przystępującego], powinni przez rozpoczęciem zatrudnienia złożyć wniosek o Accession Worker Card [Kartę Pracownika Kraju Przystępującego]. Zwykle nie ma potrzeby, by taka osoba okazała się wyjątkowymi umiejętnościami, ani umiejętnościami, których brak na lokalnym rynku. Wniosek BR4 przeznaczony jest dla członków rodzin.

Członkowie rodziny osoby, która zwolniona jest z wymogu posiadania zgody na pracę bądź odpowiada wymogom Załącznika 1, również nie wymagają posiadania zgody na pracę.

Zaleca się, by członkowie rodziny złożyli wniosek o przyznanie im niebieskiego *registration certificate* [certyfikatu rejestracyjnego], który potwierdzi ich status. Członkowie rodziny, którzy nie są obywatelami *EOG* ani Szwajcarii, powinni ubiegać się o *residence card* [kartę rezydenta] na formularzu **BR(5)** lub o *Family Member Residence Stamp* [Pieczęć Rezydenta dla Członka Rodziny], do czego służy formularz **BR(6)**.

Jak złożyć wniosek?

Wniosek należy nadać przesyłką specjalną, by umożliwić jej śledzenie. Przed wysłaniem paszportu i/lub dowodu osobistego należy zrobić ich kopię i przechowywać w bezpiecznym miejscu.

Składanie wniosków jest nieodpłatne.

Gdzie należy wysłać wniosek?

Wnioski należy wysłać na adres:

Bulgarian and Romanian applications

UK Border Agency, North East, Yorkshire & the Humber region, PO BOX 4160

Sheffield S1 9DZ

Dodatkowe informacje oraz formularze wniosków dostępne są na stronie internetowej *UK Border Agency* [Brytyjskiej Straży Granicznej]

www.ukba.homeoffice.gov.uk/workingintheuk/bulgariaromania/applying/

Wyjątki dotyczące Letter of Approval [Zgody na Piśmie] oraz Accession Worker card [Karty Pracownika z Kraju Przystępującego] zawarto w załączniku 1, 2 oraz 3:

ZAŁĄCZNIK 1 - Wyjątki dotyczące Letter of Approval [Zgody na Piśmie] oraz Accession Worker card [Karty Pracownika z Kraju Przystępującego] obywateli krajów grupy *A2*: osoby prowadzące własną działalność gospodarczą, studenci oraz osoby samowystarczalne.

Z prawa do swobodnego przemieszczania się korzystać mogą osoby, które prowadzą własną działalność gospodarczą, studenci oraz osoby samowystarczalne. Osoby, które na takiej podstawie korzystają z **praw wynikających z traktatu europejskiego**, składają wniosek o wydanie żółtego **registration certificate** [certyfikatu rejestracyjnego]. Studenci mogą pracować przez 20 godzin tygodniowo w czasie semestru oraz na pełny etat w okresie wakacji. Wymaga się jednak, by przed podjęciem pracy uzyskali **registration certificate** [certyfikat rejestracyjny].

Po pięciu latach korzystania z **praw wynikających z traktatu europejskiego**, jako obywatel **EOG** można ubiegać się o prawo stałego pobytu w Zjednoczonym Królestwie, co dałoby tobie nieograniczony dostęp do rynku pracy.

ZAŁĄCZNIK 2 - Wyjątki dotyczące Letter of Approval [Zgody na Piśmie] oraz Accession Worker card [Karty Pracownika z Kraju Przystępującego] dla obywateli państw grupy *A2*: rodzaje pracy.

Pracodawcy, którzy zatrudniają pracowników migracyjnych na poniżej wymienionych stanowiskach, nie mają wymogu ubiegania się o Letter of Approval [Zgodę na Piśmie]. Wciąż obowiązuje wymóg na pracowniku aby ubiegać się o przyznanie Accession Worker Card [Karty Pracownika z Kraju Przystępującego]:

- pracownicy obsługi naziemnej lotnisk dla przewoźników zagranicznych
- opiekunki do dzieci (au pair)
- pomoce domowe w prywatnych gospodarstwach domowych
- pracownicy rządów zagranicznych
- podyplomowi lekarze, dentyści oraz lekarze ogólni-stażyści
- pracownicy prywatnej służby w gospodarstwach dyplomatów
- przedstawiciele zagranicznych gazet lub organizacji nadawczych
- wyłączni przedstawiciele przedsiębiorstw zagranicznych
- nauczyciele i asystenci językowi w ramach zatwierdzonych programów wymiany
- pielęgniarki z zagranicznymi kwalifikacjami, wykonujące pracę pod nadzorem
- duchowni, misjonarze lub członkowie zakonów.

ZAŁĄCZNIK 2 - Wyjątki dotyczące Letter of Approval [Zgody na Piśmie] oraz Accession Worker card [Karty Pracownika z Kraju Przystępującego] dla obywateli państw grupy *A2*: pozostałe wyjątki.

Zwolnieni z wymogu uzyskania pozwolenia na pracę w Zjednoczonym Królestwie są osoby, które:

- w dniu 1 stycznia 2007 posiadały zezwolenie na wjazd/ pobyt w Zjednoczonym Królestwie zgodnie z Ustawą z 1971 o imigracji
- posiadały pozwolenie i przepracowały w Zjednoczonym Królestwie ciągły okres 12 miesięcy (również jako student pracujący w niepełnym wymiarze godzin)
- pracuje dla pracodawcy z siedzibą w innym państwie członkowskim **EOG**
- posiada również obywatelstwo Zjednoczonego Królestwa, Szwajcarii lub innego państwa **EOG** (z wyjątkiem Bułgarii i Rumunii)

Twoje prawa w Irlandii Północnej

- jest członkiem rodziny obywatela *EOG* lub Szwajcarii, który korzysta w Zjednoczonym Królestwie z *praw wynikających z traktatu europejskiego* (z wyjątkiem sytuacji, członków rodziny obywatela państwa z grupy *A2*, który podlega wymogom pozwolenia na pracę) lub jest mężem/żoną lub partnerem/partnerką w związku cywilnym z obywatelem brytyjskim lub osobą, która osiedliła się w Zjednoczonym Królestwie.
- Uwaga: Zwolnienie z wymogów członków rodziny ze względu na prowadzenie przez nich działalności gospodarczej, studiowania bądź samowystarczalności, nie zwalnia obywatela państwa z grupy *A2* z wmoarów.
- jest członkiem misji dyplomatycznej, członkiem rodziny dyplomaty lub członkiem rodziny osoby, której przysługuje immunitet dyplomatyczny.

Osoba wysokowkwalifikowana może uzyskać zwolnienie z wymogu ubiegania się o pozwolenie na pracę. Należy wówczas spełnić określone kryteria i na ich podstawie uzyskać *registration certificate* [certyfikat rejestracyjny].

Osoba, która przebywa w Zjednoczonym Królestwie w ramach *Seasonal Agricultural Workers Scheme – SAWS* [Programu dla Sezonowych Pracowników Rolnych] posiada zgodę na pracę. Wymagana jest przy tym ważna *work card* [karta pracy] wydana przez osobę administrującą programem *SAWS*.

Część 3: pracownicy migrujący spoza *Europejskiego Obszaru Gospodarczego* *Point Based System* [System punktowy]: praca w Zjednoczonym Królestwie.

Wprowadzenie

W celu podjęcia zatrudnienia w Zjednoczonym Królestwie przed rokiem 2008 wymagano w pierwszym etapie okazania *work permit* [pozwolenia na pracę] a następnie ubiegania się o *entry clearance* [pozwolenie na wjazd] do Zjednoczonego Królestwa. W 2008 roku system ten zastąpiono *Point Based System – PBS* [systemem punktowym]. Wnioski o pozwolenie na wjazd do Zjednoczonego Królestwa w celu podjęcia pracy zarobkowej rozpatrywane są teraz na jednym etapie.

Pozwolenie na wjazd do Zjednoczonego Królestwa polega teraz na przypisaniu pracownika do jednej z pięciu odrębnych „klas”: Klasa 1, Klasa 2 oraz Klasa 5. Klasa 3, do której zaliczają się pracownicy niewykwalifikowani, nie ma zastosowania w obecnym klimacie ekonomicznym i jest mało prawdopodobne, by została ona wprowadzona w życie. Klasa 4 dotyczy studentów międzynarodowych. Osoba, która planuje studiować w Zjednoczonym Królestwie powinna skorzystać z porady specjalisty.

Klasy 1, 2 i 5 składają się z różnych kategorii. Kategorie te określają powody przyjazdu do Zjednoczonego Królestwa w celu rozpoczęcia zatrudnienia. Zazwyczaj Klasa 1 dotyczy pracowników wysoko wykwalifikowanych, Klasa 2 obejmuje pracowników wykwalifikowanych, natomiast do Klasy 5 zalicza się pracowników tymczasowych.

Sosób przyznawania punktów w każdej z kategorii określono w Przepisach Imigracyjnych. Należy zatem dokładnie zapoznać się z Przepisami Imigracyjnymi przed przyjazdem do Zjednoczonego Królestwa w celach zarobkowych.

Wszystkie formularze, do których nawiązuje ta ulotka, dostępne są na stronie *UK Visa Services* [Brytyjskiej Obsługi Wizowej] www.ukvisas.gov.uk

Ze względu na wprowadzenie nowych przepisów imigracyjnych, wytycznych i polis dotyczących imigracji należy przy ubieganiu się o pozwolenie na wjazd lub

pobyt w Zjednoczonym Królestwie dokładnie zapoznać się obowiązującymi wymogami. Zamieszczone w tym Przewodniku informacje mogą być aktualne tylko w ograniczonym okresie czasu.

Przed rozpoczęciem starań o możliwość przyjazdu do Zjednoczonego Królestwa w celu podjęcia pracy zarobkowej warto sprawdzić stronę internetową *UK Border Agency* [Brytyjskiej Straży Granicznej]. W razie wątpliwości należy skorzystać z porady specjalisty.

Czy mogę przyjechać do Zjednoczonego Królestwa w celu podjęcia pracy zarobkowej?

Należy złożyć wniosek o wydanie pozwolenia na pracę w Zjednoczonym Królestwie.

Gdzie mogę starać się o *entry clearance* [pozwolenie na wjazd do Zjednoczonego Królestwa?

Wniosek o pozwolenie na wjazd do Zjednoczonego Królestwa (określane nazwą *entry clearance* lub *leave* [pozwolenie na wjazd]) należy złożyć w British Embassy, High Commission or Consulate [Ambasadzie Brytyjskiej, Wysokiej Komisji lub Konsulacie] w kraju zamieszkania. Jest to dokument umieszczony w paszporcie, który potwierdza upoważnienie do wjazdu na teren Zjednoczonego Królestwa osoby, która nie jest obywatelem brytyjskim.

Dokument ten potwierdza również kwalifikację do wjazdu przyznaną przez brytyjskie władze imigracyjne na podstawie zgodności kategorii wniosku z wymogami przepisów imigracyjnych.

Jak zakwalifikować się do pracy zarobkowej w Zjednoczonym Królestwie?

Pozwolenie na pracę w Zjednoczonym Królestwie zależy od ilości przyznanych punktów. Minimalna ilość punktów, która jest wymagana przy wydaniu pozwolenia na pracę zarobkową, zależy od klasy złożonego wniosku oraz kategorii w obrębie danej klasy. Punkty przyznaje się głównie za:

- „atrybuty”
- „język angielski”
- oraz „utrzymanie”

Ilość punktów, które przyznawane w powyższych grupach, określono w Załącznikach A, B i C przepisów imigracyjnych. Podlegają one regularnym poprawkom. Aktualna wersja przepisów imigracyjnych znajduje się na stronie internetowej *Brytyjskiej Straży Granicznej (UKBA)*.

Jak stwierdzić, czy istnieje prawdopodobieństwo, że kwalifikuję się do otrzymania pozwolenia na wjazd do Zjednoczonego Królestwa?

Na stronie internetowej *UKBA* znajduje się kalkulator punktów, który może pomóc stwierdzić, czy możesz się o takie pozwolenie ubiegać. (www.ukba.homeoffice.gov.uk/pointscalculator)

Czy muszę podpisać formularze?

Sponsor, krewny lub przedstawiciel może pobrać formularze, pomóc w ich wypełnieniu oraz złożyć, ale podpis i data potwierdzające zgodność informacji należy złożyć OSOBIŚCIE.

Czy muszę przedstawić dokumenty?

Rodzaj wymaganych dokumentów zależy od kategorii systemu punktowego, w której złożony jest wniosek. Należy przedstawić wymagane „dokumenty uzupełniające”,

Twoje prawa w Irlandii Północnej

gdyż w przeciwnym wypadku wniosek zostanie odrzucony. Wymagane są wyłącznie dokumenty oryginalne, a nie ich kopie.

Jak złożyć wniosek?

Należy wypełnić formularz wniosku oraz formularz samooceny. Następnie trzeba uiścić opłatę oraz złożyć w/w formularze wraz z dokumentami uzupełniającymi do Ambasady Brytyjskiej.

Czy muszę poddać się testom biometrycznym?

Z każdą osobą, która ubiega się o *entry clearance* [pozwolenie na wjazd], odbywa się spotkanie, podczas którego - w ramach procesu aplikacji – pobrane są odciski palców oraz zrobione jest zdjęcie cyfrowe. Należy złożyć wniosek w ciągu dwóch tygodni od dnia pobrania danych biometrycznych.

Jak długo trwa rozpatrywanie wniosków?

Z każdą osobą, która ubiega się o *entry clearance* [pozwolenie na wjazd], odbywa się spotkanie, podczas którego - w ramach procesu aplikacji – pobrane są odciski palców oraz zrobione jest zdjęcie cyfrowe. Należy złożyć wniosek w ciągu dwóch tygodni od dnia pobrania danych biometrycznych (www.ukvisas.gov.uk).

Co następuje po przyznaniu *entry clearance* [pozwolenia na wjazd]?

Entry clearance [Pozwolenie na wjazd] do Zjednoczonego Królestwa przyznawane jest w oparciu o liczbę punktów w ramach systemu punktowego. Pozwolenie określa początek i koniec okresu ważności pozwolenia oraz jego warunki.

(Ogólny) pracownik Klasy 1 może pracować dla dowolnego pracodawcy w okresie ważności pozwolenia bez konieczności wcześniejszego uzyskania pozwolenia *UKBA* [Brytyjskiej Straży Granicznej]. Można również rozpocząć własną działalność gospodarczą.

Pracownik Klasy 2 otrzymuje prawo pobytu w Zjednoczonym Królestwie pod warunkiem kontynuacji zatrudnienia u sponsora, który poparł wniosek.

Pracownik Klasy 5 (w ramach Youth Mobility Scheme [Programu Wspierania Mobilności Młodzieży]) może pracować w Zjednoczonym Królestwie ale z określonymi ograniczeniami.

Pracownicy żadnej z powyższych Klas nie mogą korzystać z *public funds* [funduszy publicznych].

Jak długo mogę pozostać w Zjednoczonym Królestwie?

Długość pobytu zależy od klasy i kategorii wniosku.

W Klasie 1 (pracownicy ogólni) zazwyczaj pozwolenie obejmuje okres dwóch lata, po czym istnieje możliwość jego przedłużenia o kolejne trzy lata.

W Klasie 2 (pracownik ogólny) zazwyczaj pozwolenie obejmuje okres trzech lat i jednego miesiąca. W przypadku gdy „period of engagement” [okres zatrudnienia] jest krótszy niż trzy lata, pozwolenie na pobyt obejmuje dany okres plus jeden miesiąc.

W Klasie 5 (Program Wspierania Mobilności Młodzieży) możesz otrzymać pozwolenie na pobyt na okres do dwóch lat.

Co następuje po odmowie *entry clearance* [pozwolenia na wjazd]?

Entry clearance [pozwolenia na wjazd] może zostać odmówione w przypadku zdobycia niewystarczającej ilości punktów. W takim przypadku w ciągu 28 dni od otrzymania odmownej decyzji można złożyć wniosek do Ambasady o przeprowadzenie *administrative review* [rewizji administracyjnej]. Ambasada rozpatrzy wówczas, czy popełniono błąd w procesie podejmowania decyzji. Nie

można wówczas przedstawić dodatkowych dowodów wspierających wniosek. Decyzja powinna zapaść w przeciągu kolejnych 28 dni.

Nie ma możliwości odwołania się od decyzji przed niezależnym trybunałem. Apelacje uwzględniane są jedynie w przypadkach dyskryminacji lub naruszeń Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. W obu tych przypadkach należy skorzystać z porady specjalisty.

W przypadku niemożności przeprowadzenia rewizji administracyjnej ani apelacji od odmownej decyzji pozostaje opcja złożenia wniosku o przeprowadzenie kontroli sądowej. Należy skorzystać z porady specjalisty.

Czy moja rodzina może do mnie dołączyć?

Osoby, które pozostają w stosunku zależności, mogą dołączyć do pracownika migracyjnego; a w szczególności:

- mąż/ żona lub partner/partnerka ze związku cywilnego
- partner/partnerka od ponad 2 lat (wspólne zamieszkanie) oraz
- dzieci poniżej 18 roku życia, które pozostają w stosunku zależności i nie są zamężne/zonate. W razie wątpliwości dotyczących stosunku zależności należy skorzystać z porady specjalisty.

Należy złożyć osobny wniosek o ****entry clearance*** [pozwolenie na wjazd] dla każdej osoby pozostającej w stosunku zależności. Można to zrobić łącznie z własnym wnioskiem o ***entry clearance*** [pozwolenie na wjazd] albo po jego otrzymaniu. Osoby pozostające w stosunku zależności składają wniosek o wydanie pozwolenia na wjazd do Zjednoczonego Królestwa do Ambasady Brytyjskiej lub Wysokiej Komisji w swoim kraju zamieszkania. Wymagane są przy tym oryginały dowody potwierdzające pokrewieństwo z pracownikiem migracyjnym. Dokumenty te muszą być w języku angielskim lub przetłumaczone z uwierzytelnieniem. Istnieje również wymóg wspólnego zamieszkania w czasie pobytu w Zjednoczonym Królestwie. Osoby pozostające w stosunku zależności mogą przebywać w Zjednoczonym Królestwie tylko przez okres, na który pracownik migracyjny ma pozwolenie. Nie można tego okresu przedłużyć. Osoby przebywające w Zjednoczonym Królestwie muszą posiadać wystarczającą ilość środków finansowych na swoje utrzymanie. Wymagana kwota zależy od klasy i kategorii wniosku. Kwota ta może wynosić do £1.600 na osobę pozostającą w stosunku zależności. Należy wykazać możliwość dysponowania wystarczającą ilością środków finansowych na utrzymanie wszystkich osób pozostających w stosunku zależności.

Mąż/ żona lub partner/partnerka nie może pracować w Zjednoczonym Królestwie bez pozwolenia na pracę.

W większości przypadków wymogi narzucone na osoby składające wniosek są takie same niezależnie od klasy czy kategorii.

Wyjątek stanowi Klasa 5 (Program Wspierania Mobilności Młodzieży), gdzie wnioskodawca musi podpisać oświadczenie, iż nie ma poniżej 18 roku życia, które pozostają w stosunku zależności. Mąż/żona lub partner/partnerka mogą starać się o pozwolenie na wjazd do Zjednoczonego Królestwa we własnym zakresie.

Czy potrzebuję „sponsora”, aby podjąć pracę zarobkową w Zjednoczonym Królestwie?

Sponsor wymagany jest tylko w określonych przypadkach. Osoby, które starają się o przyznanie pozwolenia w Klasie 1, nie potrzebują sponsorów. W niektórych kategoriach Klas 2 i 5 posiadanie sponsora jest wymagane. Należy zatem dokładnie sprawdzić kategorię składanego wniosku.

Twoje prawa w Irlandii Północnej

W przypadku wszystkich innych kategorii brak sponsora powoduje odrzucenie wniosku. Sponsor ma prawo odmówić przyjęcia wniosku i od tej decyzji nie można się odwoływać.

Podjęcie pracy w Zjednoczonym Królestwie zależy od posiadania tzw. Certificate of Sponsorship [zaświadczenie o sponsoringu] dla pracownika. Na dokumentacji pochodzącej od pracodawcy istnieje specjalny numer referencyjny. Numer ten należy podać we wniosku do *UKBA [Brytyjskiej Straży Granicznej] o pozwolenie na wjazd lub pobyt w Zjednoczonym Królestwie. Ostateczna decyzja dotycząca tego, kto może wjechać lub pozostać w Zjednoczonym Królestwie należy do władz imigracyjnych, a nie sponsora.

W jaki sposób mogę znaleźć sponsora?

Na stronie internetowej *UKBA* [Brytyjskiej Straży Granicznej] znajduje się lista licencjonowanych sponsorów, którą warto sprawdzić przy planowaniu pobytu w Zjednoczonym Królestwie w celach podjęcia pracy zarobkowej: (www.ukba.homeoffice.gov.uk/employers/points/sponsoringmigrants/registerofsponsor/).

Sponsorem pracowników Klasy 5 (w ramach Programu Wspierania Mobilności Młodzieży) jest rząd wnioskodawcy.

Co się stanie, jeżeli mój sponsor straci licencję?

Pozwolenie na wjazd lub pobyt może zostać ograniczone, jeśli sponsor straci licencję. Ze względu na konsekwencje takiej sytuacji należy skorzystać z porady specjalisty.

Czy mogę ubiegać się o przedłużenie pozwolenia na pobyt?

Można złożyć wniosek do *UKBA* [Brytyjskiej Straży Granicznej] o przedłużenie obowiązującego pozwolenia na wjazd lub pobyt w Zjednoczonym Królestwie. W obrębie określonych kategorii istnieją ścisłe limity możliwości przedłużenia pozwolenia. Osoby z Klasy 5 nie mają możliwości ubiegania się o przedłużenie pozwolenia. Należy sprawdzić informacje dotyczące odpowiedniej kategorii.

Czy mogę ubiegać się o przedłużenie na pobyt w ramach innej kategorii?

Złożenie wniosku o przedłużenie pozwolenia na pobyt w obrębie innej kategorii niż obowiązująca określa się mianem 'switching' [zmiany]. Możliwość dokonania 'switching' [zmiany] objęta jest ścisłą kontrolą.

Pracownik Klasy 5 (Programu Wspierania Mobilności Młodzieży) nie ma możliwości zmiany obowiązującej kategorii systemu punktowego ani zmieniać kategorii w obrębie Klasy 5. Zmiana obowiązującej kategorii na Klasę 5 (Pracownik Tymczasowy) jest bardzo ograniczona. Należy skorzystać z porady specjalisty.

Jakie formularze muszą wypełnić?

Należy użyć aktualnego formularza *UKBA* [Brytyjskiej Straży Granicznej], który dostępny jest na stronie internetowej *UKBA*: (www.ukba.homeoffice.gov.uk). Dla każdej klasy i każdej kategorii w obrębie danej klasy istnieje specjalny formularz do wypełnienia. Istnieje również osobny formularz dla osób pozostających w stosunku zależności, które ubiegają się o pozwolenie na pobyt w Zjednoczonych Królestwie. Na każdym formularzu istnieje lista dokumentów uzupełniających, które należy złożyć wraz z wnioskiem, oraz wymagane opłaty.

Co trzeba zrobić z w/w formularzami?

Formularze wniosków należy złożyć w jeden z wymienionych sposobów: pocztą, kurierem, osobiście lub przez internet. Niektóre wnioski należy składać w określony sposób, dlatego należy sprawdzić, jaka metoda jest wymagana.

UKBA [Brytyjska Straż Graniczna] potwierdza otrzymanie wniosku wraz z dokumentacją uzupełniającą, a także poinformuje, jak umówić się na pobranie danych biometrycznych. W następnym etapie wniosek zostaje rozpatrzony, a decyzja przesłana listownie. Aktualny czas oczekiwania na decyzję w każdej z kategorii dostępny jest na stronie *UKBA* [Brytyjskiej Straży Granicznej].

Co zrobić, jeżeli moje obecne pozwolenie wygaśnie zanim złożę wniosek o jego przedłużenie?

Wniosek do *UK Border Agency* [Brytyjskiej Straży Granicznej] należy złożyć przed wygaśnięciem obecnego pozwolenia na wjazd lub pobyt w Zjednoczonym Królestwie. Osoba, która złoży wniosek o przedłużenie pobytu w Zjednoczonym Królestwie po wygaśnięciu oryginalnego pozwolenia na pobyt przebywa terenie kraju nielegalnie. Wniosek takiej osoby zostanie rozpatrzony negatywnie.

Jaki jest mój status w okresie oczekiwania na decyzję?

Obowiązujące pozwolenie na wjazd lub pobyt pozostaje ważne do czasu wydania decyzji w sprawie wniosku o przedłużenie aktualnego pobytu pod warunkiem że zostało ono złożone przed wygaśnięciem aktualnego pozwolenia..

Również, obowiązujące pozwolenie na wjazd lub pobyt pozostaje ważne do czasu wydania decyzji w związku z ewentualną apelacją POD WARUNKIEM ŻE wniosek został złożony w terminie.

Co się stanie, jeżeli otrzymam kolejne pozwolenie na pobyt?

UKBA [Brytyjska Straż Graniczna] wydaje zezwolenie na pobyt na czas określony, które zawiera dane biometryczne, status imigranta oraz datę ważności kolejnego pozwolenia na pobyt.

Co się stanie, jeżeli nie otrzymam kolejnego pozwolenia na pobyt?

Informacje o prawie do apelacji przekazuje *UKBA* [Brytyjska Straż Graniczna] w przypadku negatywnego rozpatrzenia wniosku. Apelację należy złożyć w krótkim odstępie czasu podając powody do apelacji. Należy skorzystać z porady specjalisty.

Co się stanie, jeżeli - będąc pracownikiem Klasy 2 - nie podejmę pracy u mojego sponsora lub pracodawcy?

Pozwolenie na wjazd lub pobyt przyznaje się z zastrzeżeniem wymogu kontynuacji zatrudnienia u sponsora, który poparł wniosek. Osoba, która nie podejmie pracy u pracodawcy określonego w wniosku lub rozpocznie pracę u innego pracodawcy bez uzyskania wcześniejszego pozwolenia *UKBA* [Brytyjskiej Straży Granicznej], przebywa w Zjednoczonym Królestwie nielegalnie i może zostać *removed* [wydalona] z kraju. Status osoby, która nielegalnie przebywa w Zjednoczonym Królestwie ma istotny wpływ na rozpatrzenie przyszłych wniosków o wydanie pozwolenia na wjazd do Zjednoczonego Królestwa.

W Klasie 5 (pracownik tymczasowy) dopuszcza się zmiany zatrudnienia albo u tego samego pracodawcy, albo u innego, pod warunkiem, że dana osoba złoży wniosek o „switching” [zmianę pozwolenia] ". Zatwierdzenie zmiany ma miejsce pod warunkiem, że nowa praca jest u licencjonowanego sponsora i wymagane jest wówczas nowe Certificate of Sponsorship [Zaświadczenie o Sponsoringu], albo, że zmiana polega na otrzymaniu dodatkowej pracy w obrębie nadal wykonywanej pracy, dla której wydano pierwotne zaświadczenie o sponsoringu. W takim przypadku zastosowanie mają w takim określone warunki. Należy zatem skorzystać z porady specjalisty.

Czy mogę się ostatecznie osiedlić w Zjednoczonym Królestwie?

W kwietniu 2011 roku przepisy uległy zmianie i planowane są kolejne zmiany pod koniec tego roku. Pracownik (ogólny) Klasy 1, który przebywał w Zjednoczonym

Twoje prawa w Irlandii Północnej

Królestwie przez pięć lat w sposób ciągły, może ubiegać się o wydanie zezwolenia na pobyt stały Nazywa się to settlement [osiedleniem]. Należy wówczas wykazać możliwość utrzymania się jako pracownik lub osoba prowadząca własną działalność gospodarczą. Wymagana jest również określona wiedza na temat życia w Zjednoczonym Królestwie oraz języka angielskiego.

Pracownik (ogólny) Klasy 2, który legalnie przebywał w Zjednoczonym Królestwie w sposób ciągły przez okrs pięciu lat, kwalifikuje się do osiedlenia się w tym kraju. Wymagane jest potwierdzenie od sponsora potrzeby kontynuacji zatrudnienia. Należy wykazać się również znajomością języka angielskiego i wiedzę na temat życia w Zjednoczonym Królestwie.

Na okres pięciu lat ciągłego zatrudnienia składa się każdy okres zatrudnienia z *Work Permit* [pozwoleniem na pracę] (wydane na starych zasadach „przedsiębiorczych i handlowych”).

Pracownik Klasy 5 (Programu Wspierania Mobilności Młodzięży) może nie kwalifikować się do osiedlenia w Zjednoczonym Królestwie.

Jak złożyć wniosek?

Wniosek do *Brytyjskiej Straży Granicznej (UKBA)* należy złożyć przed wygaśnięciem obecnego pozwolenia na wjazd lub pobyt w Zjednoczonym Królestwie. Osoba, która złożyła wniosek po wygaśnięciu ważności pozwolenia na pobyt w Zjednoczonym Królestwie, przebywa na terenie kraju nielegalnie a jej wniosek zostanie rozpatrzony negatywnie. Po otrzymaniu zgody na osiedlenie się w Zjednoczonym Królestwie pobyt w kraju nie jest w żaden sposób ograniczony. Można wówczas w razie potrzeby zmienić pracę lub pracodawcę oraz istnieje dostęp do odpowiednich *zasilków społecznych* bez konieczności ubiegania się o pozwolenie *UKBA* [Brytyjskiej Straży Granicznej].

Czy będę mógł pracować w Republice Irlandii?

Zawarte w niniejszym Przewodniku informacje nie dotyczą Republiki Irlandii, gdzie obowiązuje w niej zupełnie inne prawo. Należy skorzystać z porady specjalisty w siedzibie Immigrant Council of Ireland [Irlandzkiej Radzie d/s Imigracji]. Telefon: (00) 353 1 6740200 (linia czynna 15:00-16:00).

Przydatny kontakt:

Immigration Enquiry Bureau [Biuro Informacji d/s Imigracji] (0870 606 7766)

Zasiłki Socjalne

***National Insurance Number* [Numer ubezpieczenia społecznego]**

Numer ubezpieczenia społecznego jest wymagany zarówno dla celów zatrudnienia, jak i ubiegania się o zasiłki socjalne. Dlatego też, pierwszym krokiem, który należy podjąć w obu przypadkach jest złożenie wniosku o przyznanie *national insurance number* [numeru ubezpieczenia społecznego]

Dlaczego potrzebny mi *National Insurance Number* [Numer ubezpieczenia społecznego]

Osoba, która przebywa w Zjednoczonym Królestwie w celach pracy zarobkowej powinna złożyć podanie o przyznanie *national insurance number* [numeru ubezpieczenia społecznego]. W przeciwnym wypadku składki płacone z tytułu podatku i ubezpieczenia społecznego nie są rejestrowane. Każda osoba pracująca w Zjednoczonym Królestwie ma obowiązek płacić podatek i ubezpieczenie społeczne. Należy zatem dopilnować tych płatności, gdyż mogą one wykazać legalność zatrudnienia w kraju. Osoba, która stara się o zasiłek socjalny lub dopłaty z tytułu Tax Credits przyznawane przez *Her Majesty's Revenue and Customs* [Urząd Skarbowy i Celny Jej Królewskiej Mości], potrzebuje numeru ubezpieczenia społecznego. Numer ten wydaje odpowiedni wydział *Social Security Agency* [Zakładu Ubezpieczeń Społecznych].

W jaki sposób mogę się ubiegać o przyznanie mi *National Insurance Number* [Numeru ubezpieczenia społecznego]?

Osoba, która poraz pierwszy przybyła do Irlandii Północnej w celu osiedlenia lub zarobkowi, ma obowiązek złożenia podania o przyznanie *national insurance number* [numer ubezpieczenia społecznego]. *Social Security Agency* [Zakład Ubezpieczeń Społecznych] zarządza systemem ubezpieczeń społecznych oraz rozpatruje wnioski o przyznanie *national insurance numbers* [numerów ubezpieczenia społecznego] w Irlandii Północnej. Informacje dotyczące ubiegania się o numer ubezpieczenia można uzyskać w *Social Security Agency* [Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych] lub u pracodawcy.

Osoba, która w przeszłości mieszkała lub pracowała w Irlandii Północnej ma obowiązek przekazania *Social Security Agency* [Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych] istniejący *national insurance number* [numer ubezpieczenia społecznego]. Należy również udowodnić, do kogo należy podany numer. Osoby, które nie pamiętają swojego numeru muszą przekazać *Social Security Agency* [Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych] wystarczające informacje, które pozwolą na sprawdzenie numeru..

Starając się o przyznanie insurance number* [numeru ubezpieczenia społecznego] należy okazać dokumenty tożsamość, a także - obywatele spoza *EOG* - dokumenty potwierdzające prawo do pracy w Zjednoczonym Królestwie.

Jakie okazać dokumenty, aby potwierdzić moją tożsamość?

Dokumentem tożsamości może być:

- Akt urodzenia lub akt ślubu
- Paszport lub dowód osobisty wydany w jednym z krajów członkowskich *Europejskiego Obszaru Gospodarczego*
- List od adwokata, doradcy lub oficjalnego przedstawiciela jakiejś organizacji

Twoje prawa w Irlandii Północnej

- Lista akceptowanych dokumentów zawarta jest w dostępnej w Agencji Ubezpieczeń Społecznych ulotce ISSP pt. „**How to prove your identity for social security**” [„Jak udokumentować własną tożsamość dla celów ubezpieczeń społecznych”]

Dokumentami potwierdzającymi prawo do pracy (tylko dla obywateli spoza *EOG*) mogą być:

- Paszport
- Akt urodzenia lub adopcji, wydany w Zjednoczonym Królestwie, na Wyspach Normandzkich lub w Irlandii
- Akt rejestracji jako obywatel brytyjski lub akt nadania obywatelstwa brytyjskiego
- Dokumenty z *UK Border Agency* [Brytyjskiej Straży Granicznej] *, potwierdzające, że masz prawo do pracy w Zjednoczonym Królestwie
- *Work Permit* [Pozwolenie na pracę]*

Czy ubiegając się o przyznanie numeru Ubezpieczenia Społecznego będą miał rozmowę kwalifikacyjną?

Urzędnik wydziału przyznawania *National Insurance Numbers* [numerów ubezpieczeń społecznych] w *Social Security Agency* [Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych] przeprowadza rozmowę i decyduje o przyznaniu *national insurance number* [numeru ubezpieczenia społecznego]. Ważne jest, by dana osoba zrozumiała pytania i udzieliła na nie jasnych odpowiedzi. W przypadku problemów z językiem angielskim, urzędnik *Social Security Agency* [Zakładu Ubezpieczeń Społecznych] zapewni tłumacza.

Osoba, która nie spełnia wymogów niezbędnych do przyznania *national insurance number* [numeru ubezpieczenia społecznego] może nie być uprawniona do otrzymywania *social security benefits* [zasiłków socjalnych]. Reguła ta dotyczy wszystkich osób z wyjątkiem dzieci i osób niepełnoletnich.

Dalszą część rozdziału podzielono na dwie części – należy zapoznać się z odpowiednią częścią.

Część 1 przeznaczona jest dla pracowników migrujących będących obywatelami krajów *Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG)* (łącznie z obywatelami krajów grup A8 i A2) oraz zawiera specyficzne informacje dla obywateli Rumunii i Bułgarii (krajów grupy *A2*). **Obywatele krajów grupy A2 powinni przeczytać tę część rozdziału w całości (zarówno tekst w kolorze zielonym, jak i czerwonym).**

Część 2 przeznaczona jest dla pracowników migrujących, którzy są obywatelami krajów spoza *Europejskiego Obszaru Gospodarczego*.

Część 1: Obywatele krajów *Europejskiego Obszaru Gospodarczego*

W tej części rozdziału znajdują się informacje przeznaczone dla obywateli krajów *Europejskiego Obszaru Gospodarczego*, w tym obywateli *kraju grupy A8*. Również obywatele *krajów grupy A2* znajdą tutaj specjalistyczne informacje na temat zasad, które obowiązują pracowników migrujących z Rumunii lub Bułgarii. Należy dokładnie przeczytać całą część 1 tego rozdziału, by rozpoznać obowiązujące zasady oraz prawa.

Kto może mi pomóc, jeżeli nie mam wystarczających środków na życie?

Osobie, która nie ma wystarczających środków na życie, może przysługiwać pomoc w postaci zasiłków państwowych. W Zjednoczonym Królestwie określa się je jako **social security benefits** [zasiłki socjalne]. Osoba, której nie przysługują tobie żadne **zasiłki socjalne**, może uzyskać pomoc od **Social Services** [Opieki Społecznej], która jest w stanie zaoferować pomoc w nagłych wypadkach.

Osoby, które nie pochodzą z żadnego z wymienionych krajów, a potrzebują pomocy, powinny skorzystać z porady (niezależnie od swojej narodowości). Mogą jej przysługiwać prawa, o których niniejszy Przewodnik nie wspomina.

Jaka instytucja odpowiada za rozpatrywanie wniosków o **social security benefits** [zasiłki socjalne]?

Za obsługę systemu ubezpieczeń społecznych w Irlandii Północnej odpowiada ***Social Security Agency** [Zakład Ubezpieczeń Społecznych]. Instytucja ta rozpatrzy wnioski o przyznanie **national insurance number** [numeru ubezpieczenia społecznego]/lub wszelkie wnioski o przyznanie **social security benefits** [zasiłków socjalnych]*. Wniosek o przyznanie **zasiłku socjalnego** rozpatruje osoba pracująca dla tej instytucji, zwana „decision-maker” [decydentem]. Osoba ta wydaje również decyzję w sprawie. Ulgi podatkowe oraz zasiłek na dziecko przyznaje **Her Majesty’s Revenue and Customs** [Urząd Podatkowy i Celny Jej Królewskiej Mości].

Jakie warunki muszę spełniać, żeby otrzymywać **zasiłki socjalne**?

social security benefit [zasiłek socjalny] wypłacany jest tylko osobom, które spełniają określone warunki i które pomyślnie zdały test rezydencji lub pobytu. Warunki zależą od rodzaju zasiłku. Istnieją różne rodzaje **social security benefits** [zasiłków socjalnych]:

- zasiłki zależne od warunków finansowych, w które wlicza się: Income Support [zasiłek dla osób o niskich dochodach], Income-based Jobseeker’s Allowance [zależny od dochodów zasiłek dla osób aktywnie poszukujących pracy], **income-related Employment and Support Allowance [renta w oparciu o dochód z tytułu niezdolności do pracy]**, State Pension credit [państwowy zasiłek emerytalny] i Housing Benefit [zasiłek mieszkaniowy]. Zasiłki te określane są jako zależne od dochodów, co oznacza, że decyzja o przyznaniu zasiłku może być uzależniona od posiadanych dochodów lub oszczędności;
- zasiłki niezależne od warunków finansowych to te, które wypłacane są, np. w przypadku choroby, ciąży, bezrobocia, żałoby lub podeszłego wieku. jeśli wnioskodawca (lub w przypadku zasiłku pogrzebowego mąż/żona lub partner) płacił wystarczająco wysokość składek **National Insurance** [ubezpieczenia społecznego] w Zjednoczonym Królestwie lub innym kraju członkowskim **Europejskiego Obszaru Gospodarczego**;
- specjalne zasiłki niezależne od składek, takie jak Attendance Allowance [dodatek dla niepełnosprawnych w podeszłym wieku], Disability Living Allowance [zasiłek inwalidzki] i Carer’s Allowance [zasiłek dla opiekunów];

Child Tax Credits [dopłaty na dzieci], Working Tax Credit [dopłaty z tytułu niskich zarobków] oraz Child Benefit [zasiłek rodzinny], które wypłaca **Her Majesty’s Revenue and Customs** [Urząd Podatkowo-Skarbowy].

Gdzie mogę otrzymać pomoc?

W przypadku decyzji odmownej, niezależnie od rodzaju zasiłku należy zawsze skorzystać z porady. Istnieje prawo do odwołania się do niezależnego organu od decyzji wydanej przez **Social Security Agency** [Agencję Ubezpieczeń Społecznych] lub **Her Majesty’s Revenue and Customs** [Urząd Podatkowo-Skarbowy]. Agencje doradcze

Twoje prawa w Irlandii Północnej

mogą pomóc ci ustalić czy istnieją podstawy do złożenia odwołania. Agencjami, które służą poradą w kwestiach praw do zasiłków są:

- **Law Centre (NI) [Centrum Prawne (Irlandia Północna)]** telefon (028) 9024 4401 (Belfast) lub (028) 7126 2433 (Derry)
- **Citizens Advice Regional Office [Oddziały Regionalne Biura Porad Obywatelskich]**, telefon (028) 9023 1120, zapytaj o lokalny oddział Poradni
- **Advice NI [Organizacja „Porada dla Irlandii Północnej”]**, zadzwoń pod numer telefonu (028) 9064 5919, a zostaniesz skierowany do najbliższego tobie biura.

Osoby, które mają problemy z językiem angielskim powinny poprosić pracownika biura czy centrum doradczego o zapewnienie tłumacza na rozmowę. Ważne jest, by zadawane pytania i udzielane odpowiedzi były zrozumiałe.

Jakie warunki muszę spełniać, kiedy staram się o Income Support [wsparcie finansowe przy niskich dochodach], income-based Jobseeker's Allowance [zależny od dochodów zasiłek dla osób poszukujących pracy], income-related Employment and Support Allowance [rentę w oparciu o dochód z tytułu niezdolności do pracy], State Pension Credit [państwowy zasiłek emerytalny] lub Housing Benefit [zasiłek mieszkaniowy]?

Aby kwalifikować się do otrzymywania jednego z tych zasiłków, należy udowodnić stały pobyt w Irlandii Północnej oraz posiadanie prawa do pobytu na terenie *Common Travel Area* [Wspólnego Obszaru Podróżowania] na który składa się Zjednoczone Królestwo (włączając Wielką Brytanię i Irlandię Północną), Republika Irlandii, Wyspa Man oraz Wyspy Normandzkie.

Należy również udowodnić prawo do pobytu na terenie *Common Travel Area* [Wspólnego Obszaru Podróżowania] w przypadku ubiegania się o Child Tax Credits [dopłaty na dzieci] oraz Child Benefit [zasiłek rodzinny], które wypłaca *Her Majesty's Revenue and Customs* [*Urząd Podatkowo-Skarbowy]. Dopłaty na dzieci oraz zasiłek rodzinny zwykle dotyczą dzieci, które mieszkają z rodzicami w Irlandii Północnej. Osoba, która pracuje, ma prawo ubiegać się również o zasiłki na dzieci, które mieszkają w innym Państwie Członkowskim EOG.

Uwaga obywatele krajów grupy *A2*: W większości przypadków obywatele Rumunii lub Bułgarii muszą również posiadać upoważnienie do pracy, wydane w ramach Accession Worker Card Scheme [Programu Wydawania Kart Pracowników z Krajów Przystępujących] bądź upoważnienie do pracy przez nieprzerwany okres 12 miesięcy.

Co oznacza habitual residence test [test stałego zamieszkania]?

Habitual residence test [testu stałego zamieszkania] służy do wykazania stałego zamieszkania w Irlandii Północnej. Wynik testu decyduje o uprawnieniu do Income Support [zasiłku dla osób o niskich dochodach], income-based Jobseeker's Allowance [zależnego od dochodów zasiłku dla osób poszukujących pracy, State Pension Credit [państwowego zasiłku emerytalnego] czy Housing Benefit [zasiłku mieszkaniowego]. Test przeprowadzany jest każdorazowo w przypadku osoby, która przybyła do Irlandii Północnej w celu osiedlenia i pracy poraz pierwszy lub po okresie nieobecności spowodowanej pobytem za granicą.

Test ten nie ma zastosowania w przypadku osób, które są w stanie wykazać, że:

- pracują w Zjednoczonym Królestwie lub
- mają prawo do pobytu w Irlandii Północnej, ponieważ według prawa unijnego są pracownikiem lub osobą prowadzącą własną działalność gospodarczą i spełniają wymogi określonych dyrektyw europejskich.

Uwaga obywatele krajów grupy A2: obywatele Rumunii lub Bułgarii mogą wykazać, iż w/w test nie ma zastosowania, jeżeli mają oni pozwolenie na podjęcie pracy, zgodnie z założeniami Accession Worker Card Scheme [Programu Wydawania Kart Pracowników z Krajów Przystępujących] oraz pracują dla autoryzowanego pracodawcy w Irlandii Północnej .

W przeciwnym razie przy składaniu podania o przyznanie w/w zasiłków, rozważa się zastosowanie habitual residence test [testu stałego zamieszkania].

Jak mogę udowodnić, że na stałe zamieszkuję Irlandię Północną?

Aby udowodnić osiedlenie na stałe w Irlandii Północnej należy wykazać zamiar osiedlenia na stałe po przyjeździe. . Nie oznacza wymogu okazania zamiaru pozostania w tym kraju na zawsze. Osoba, która odwiedziła bądź żyła w przeszłości w Irlandii Północnej może okazać zamiar osiedlenia poprzez zamieszkanie w tym kraju przez określony okres czasu.

Dokładna długość tego okresu zależy od indywidualnych okoliczności. Okres ten wynosi zwykle od jednego do trzech miesięcy. W większości przypadków czym dłuży pobyt tym większe szanse przy ubieganiu się o zasiłki. Przy podejmowaniu decyzji dotyczącej testu stałego zamieszkania w Irlandii Północnej urzędnik bierze pod uwagę następujące czynniki::

- Przygotowania poczynione przed przyjazdem do Irlandii Północnej
- Starania poczynione w celu zdobycia pracy
- Czy osoba sprzedała swój dom lub zrezygnowała z praw, by wynajmować zakwaterowanie
- Czy osoba zamknęła konta bankowe lub dokonała przelewu ich zawartości
- kroki podjęte w celu zbycia przedmiotów wartościowych lub przetransportowania ich do Irlandii Północnej
- Czy zawiadomiono odpowiednie instytucje zajmujące się edukacją i opieką zdrowotną (w przypadku posiadania dzieci) o zamiarze zamieszkania w Irlandii Północnej

Należy skorzystać z porady specjalisty w przypadku niepewności możliwości wykazania stałego osiedlenia w Irlandii Północnej.

Co pomoże mi wykazać, że spełniam wymogi habitual residence test [testu stałego zamieszkania]?

Należy również poinformować urzędnika podejmującego decyzję o podjętych krokach w celu osiedlenia na stałe w Irlandii Północnej. Urzędnik może zadac następujące pytania:

- Czy zamieży Pan/-i pozostac w Irlandii Północnej w najbliższej przyszłości.
- W jaki sposób zamierza się Pan/-i utrzymać w przypadku braku zasiłków. Urzędnik podejmujący decyzję musi się upewnić, że dana osoba zamierza pozostać w Irlandii Północnej niezależnie od możliwości otrzymania zasiłków.
- Jakie starania poczyniono w celu zgłoszenia zdolności do pracy lub zdobycia pracy?
- Czy jest tutaj Pana/i miejsce zamieszkania?
- Czy jest tutaj Pana/i lekarz lub dentysta?
- Czy należy Pan/-i do jakiejś organizacji lub stowarzyszenia?
- Czy ma Pan/-i rodzinę lub przyjaciół w Irlandii Północnej?

Twoje prawa w Irlandii Północnej

Oprócz udzielenia odpowiedzi na te pytania należy wykazać urzędnikowi podejmującemu decyzję, że nie ma wymogu przeprowadzenia habitual residence test [test stałego zamieszkania] albo udowodnić osiedlenie na stałe w Irlandii Północnej. Osoba, która nie jest w stanie tego wykazać, jest zaklasyfikowana jako osoba z zagranicy, która do czasu zdania habitual test [testu stałego zamieszkania] nie ma prawa do pobierania Income Support [zasiłku dla osób o niskich dochodach], income-based Jobseeker's Allowance [zależnego od dochodów zasiłku dla osób poszukujących pracy], income-related Employment and Support Allowance [**renty w oparciu o dochód z tytułu niezdolności do pracy**], Pension Credit [zasiłku emerytalnego] ani Housing Benefit [zasiłku mieszkaniowego]. Urzędnik podejmujący decyzję musi upewnić się, że dana osoba zamierzała osiedlić się na stałe po przyjeździe do Irlandii Północnej.

Osoba, która spełnia wymogi habitual residence test [testu stałego zamieszkania] musi posiadać również prawo do zamieszkania na terenie *Wspólnego Obszaru Podrózowania* w czasie, kiedy ubiega się o przyznanie Income Support [zasiłku dla osób o niskich dochodach], income-based Jobseeker's Allowance [zależnego od dochodów zasiłku dla osób poszukujących pracy], income-related Employment and Support Allowance [**renty w oparciu o dochód z tytułu niezdolności do pracy**], Pension Credit [zasiłku emerytalnego] lub Housing Benefit [zasiłku mieszkaniowego]. Ten test stosuje się również przy rozpatrywaniu wniosków o przyznanie Child Tax Credit [dopłat na dzieci] oraz Child Benefit [zasiłku rodzinnego].

Co oznacza 'right to reside' ['prawo pobytu']?

Right to reside [Prawo pobytu]: obywatele krajów *Europejskiego Obszaru Gospodarczego* (z wyjątkiem Rumunii i Bułgarii)

Osoba, która przybyła do Irlandii Północnej w poszukiwaniu pracy, ma prawo do pobytu w kraju, pod warunkiem że wykáže, że faktycznie szuka pracy i ma duże szanse na jej zdobycie. W okresie poszukiwania pracy można pobierać **social security benefits** [zasiłki socjalne], pod warunkiem spełnienia wymogów habitual residence test [testu stałego zamieszkania]. Chociaż zaświadczenie rejestracyjne nie jest wymagane warto złożyć do UK Border Agency [Brytyjskiej Straży Granicznej] wniosek o wydanie takiego dokumentu. Dokument ten może pomóc w wykazaniu prawa do pobytu w razie konieczności ubiegania się o **social security benefits** [zasiłki socjalne]. Więcej informacji można znaleźć w rozdziale „Praca w Zjednoczonym Królestwie”.

Right to reside [Prawo pobytu]: obywatele *krajów grupy A2* (Rumunii i Bułgarii)

Osoba, która zamieszkuje na stałe w Irlandii Północnej, musi wciąż wykazać, że posiada prawo do pobytu.

Osoba, która ma prawo do pracy, zgodnie z założeniami *Accession Worker Card Scheme* [Programu Wydawania Kart Pracowników z Krajów Przystępujących] i legalnie pracuje dla pracodawcy w Irlandii Północnej lub prowadzi własną działalność gospodarczą, jest osobą, która ma prawo do pobytu. Jako osoba pracująca można starać się o Jeśli pracujesz, będziesz w stanie starać się o Housing Benefit [zasiłek mieszkaniowy], Working Tax Credit [dopłaty z tytułu niskich zarobków], Child Tax Credits [dopłaty na dzieci] oraz Child Benefit [zasiłek rodzinny]. Osoba, która pozostaje w stosunku pracy, nawet jeśli przebywa na zwolnieniu lekarskim, jest w ciąży lub na zwolnieniu z innych powodów, nadal ma prawo do wcześniej wspomnianych zasiłków oraz dodatkowo do **income-related Employment and Support Allowance [renty w oparciu o dochód z tytułu niezdolności do pracy]** i State Pension Credit [państwowego zasiłku emerytalnego]. Podczas pierwszych trzech miesięcy w Irlandii Północnej osoba posiada prawo do pobytu i pobierania Child Benefit [zasiłku rodzinnego] oraz Child tax credit [dopłaty na dzieci]. Po upływie trzech miesięcy w sytuacji braku zatrudnienia lub braku do pracy większość **social security benefits**

[zasiłków socjalnych] przestaje obowiązywać, łącznie z Child Benefit [dopłatami na dzieci] i Child Tax Credit [zasiłkiem rodzinnym]. Pracownicy wysoko wykwalifikowani (zob. Załącznik 2 rozdziału pt. „Praca w Zjednoczonym Królestwie”), którzy są zwolnieni z wymogu posiadania upoważnienia do pracy, mogą otrzymywać Jobseeker’s Allowance [zasiłek dla osób aktywnie poszukujących pracy], nawet jeżeli nie pracowały wcześniej w Zjednoczonym Królestwie. W razie wątpliwości należy skorzystać z porady specjalisty. Osoba, która posiada upoważnienie do ciągłego zatrudnienia na okres 12 miesięcy zgodnie z założeniami *Accession Worker Card Scheme* [Programu Wydawania Kart Pracowników z Krajów Przystępujących], ma prawo do pobierania *social security benefits* [zasiłków socjalnych] bez ograniczeń. Należy zatem złożyć wniosek o wydanie upoważnienia w ramach *Accession Worker Card Scheme* [Programu Wydawania Kart Pracowników z Krajów Przystępujących] natychmiast po znalezieniu legalnego zatrudnienia. Czas przepracowany w Zjednoczonym Królestwie przed 1 stycznia 2007 roku może również wliczać się do tego okresu. Szczegółowe informacje na temat *Accession Worker Card Scheme* [Programu Wydawania Kart Pracowników z Krajów Przystępujących] można znaleźć w rozdziale pt. ‘Praca w Zjednoczonym Królestwie’ .

Należy zawiadomić UK Border Agency [Brytyjską Straż Graniczną] o zmianie pracy w okresie pierwszych 12 miesięcy w ramach *Accession Worker Card Scheme* [Programu Wydawania Kart Pracowników z Krajów Przystępujących]. W przeciwnym razie traci się status osoby, która pozostała w nieprzerwanym zatrudnieniu.

Co stanie się, jeśli stracę pracę?

Osoba, która utraci pracę podczas pierwszych 12 miesięcy, nie kwalifikuje się jako pracownik z prawem do pobytu i zasiłków. W takim wypadku należy niezwłocznie skorzystać z porady specjalisty. Osoba, która utraciła pracę z powodu ciąży lub choroby, może mieć prawo do odwołania od decyzji odmownej. Należy skorzystać z porady specjalisty.

O jakie zasiłki mogę się starać po nieprzerwanym okresie 12 miesięcy pracy?

Po upływie 12 miesięcy nieprzerwanego zatrudnienia i wygaśnięciu obowiązku posiadania upoważnienia w ramach *Accession Worker Card Scheme* [Programu Wydawania Kart Pracowników z Krajów Przystępujących] przysługuje prawo do otrzymywania zasiłków na siebie i członków rodziny zarówno dla osób pracujących jak i bezrobotnych.

Do członków rodziny należą:

- Mąż/żona lub partner/partnerka w związku cywilnym
- Dzieci lub wnukowie poniżej 21 lat lub pozostające w stosunku zależności
- Rodzice, dziadkowie, pradziadkowie lub krewni przy okazaniu stosunku ich zależności

Po upływie okresu 12 miesięcy nieprzerwanego zatrudnienia i wygaśnięciu obowiązku posiadania upoważnienia w ramach *Accession Worker Card Scheme* [Programu Wydawania Kart Pracowników z Krajów Przystępujących] można ubiegać się o *registration certificate* [zaświadczenie o rejestracji]. Szczegółowe informacje można znaleźć w rozdziale pt. „Praca w Zjednoczonym Królestwie”.

Osoba, która ubiega się o Income Support [zasiłku dla osób o niskich dochodach], income-based Jobseeker’s Allowance [zależnego od dochodów zasiłku dla osób poszukujących pracy], income-related Employment and Support Allowance [renty w oparciu o dochód z tytułu niezdolności do pracy], Pension Credit [zasiłku emerytalnego] lub Housing Benefit [zasiłku mieszkaniowego], Child Benefit [dopłaty na dzieci] lub Child Tax Credit [zasiłek rodzinny], ma obowiązek wykazać prawo do

Twoje prawa w Irlandii Północnej

pobytu w Irlandii Północnej. Należy zatem przedstawić wyczerpujące informacje wspierające wniosek.

Czy mogę starać się o *social security benefits* [zasiłki socjalne], jeśli przyjechałem do Irlandii Północnej w celu poszukiwania pracy?

Osoba, która przyjechała do Irlandii Północnej w celu poszukiwania pracy, a po znalezieniu pracy ma obowiązek złożenia wniosku o upoważnienie do pracy w ramach *Accession Worker Card Scheme* [Programu Wydawania Kart Pracowników z Krajów Przystępujących], nie ma prawo do pobytu aż do czasu spełnienia tego obowiązku. Wyżej wymienione zasiłki nie przysługują osobie, która poszukuje pracy.

Jakie warunki muszą spełniać kiedy staram się o non-means-tested-benefits [zasiłki zależne od sytuacji finansowej]? (dotyczy obywateli wszystkich krajów *EOG*, łącznie z obywatelami Rumunii i Bułgarii)

Non-means-tested-benefits [zasiłki zależne od sytuacji finansowej] określa się również jako 'contributory benefits' ['zasiłki ze składek']. Oznacza to, że przy staraniu się o taki zasiłek (np. Incapacity Benefit [zasiłek dla osób niezdolnych do pracy] lub Contribution-based Jobseeker's Allowance [zależny od wysokości opłaconych składek zasiłek dla osób poszukujących pracy] należy spełnić warunki uprawniające do jego otrzymywania oraz wpłacić odpowiednią wysokość składek Ubezpieczenia Społecznego.

Istnieje prawdopodobieństwo, że osoba, która od niedawna przebywa w Irlandii Północnej (zwłaszcza, osoba, która nigdy nie pracowała w Irlandii Północnej ani na terenie Wielkiej Brytanii), nie wpłaciła wystarczającej ilości składek wymaganych do pobierania określonych zasiłków. Osoba, która pracowała w innym kraju członkowskim *Europejskiego Obszaru Gospodarczego*, może skorzystać ze składek tam opłacanych przy ubieganiu się w Irlandii Północnej o zasiłki oparte na składkach .

Osobie, która pracuje w Irlandii Północnej, mogą również przysługiwać następujące zasiłki dla osób pracujących:

- Statutory Sick Pay [Ustawowy zasiłek chorobowy]
- Statutory Maternity Pay [Ustawowy zasiłek macierzyński]
- Statutory Paternity Pay [Ustawowy zasiłek ojcowski]

Zasiłki te umożliwiają pozostawanie na płatnym urlopie z powodu choroby, ciąży lub ojcostwa. Prosimy zauważyć, że przy korzystaniu z urlopu macierzyńskiego lub urlopu ojcowskiego niezbędne jest spełnienie warunku dotyczącego określonego okresu zatrudnienia. Osobie, która nie spełnia wymogów związanych z możliwością otrzymywania Statutory Maternity Pay [Ustawowego Zasiłku Macierzyńskiego], może przysługiwać Maternity Allowance [Dopłata z tytułu Macierzyństwa]. Należy skorzystać z porady. Dodatkowe informacje na ten można znaleźć w rozdziale „Prawa pracownicze”.

Jakie warunki muszą spełniać, jeśli staram się o special non-contributory benefit [zasiłki nieoparte o składki]?

Istnieją zasiłki wypłacane niezależnie od wysokości składek odprowadzonych na ubezpieczenie społeczne. Osoby chore, niepełnosprawne lub opiekuni osób niepełnosprawnych mogą starać się o te zasiłki. . Specjalne zasiłki nieoparte o składki to odpowiednio: Attendance Allowance, Disability Living Allowance (DLA) i Carer's Allowance.

Kto kwalifikuje się do otrzymywania tych zasiłków:

- ordinarily resident [osoba mieszkająca] w Irlandii Północnej
- osoba obecnym w Irlandii Północnej

- osoba obecna w Irlandii Północnej przez 26 tygodni w ostatnich 12 miesiącach

Do okresu przebywania w Irlandii Północnej wlicza się również okres pobytu w innym kraju członkowskim *Europejskiego Obszaru Gospodarczego*. W takim przypadku warunek dotyczący pobytu może być spełniony wcześniej.

Część 2: pracownicy migracyjni spoza *Europejskiego Obszaru Gospodarczego*

Kto może mi pomóc, jeżeli nie mam wystarczających środków na życie?

Osoba, która nie posiada wystarczających środków na życie, może kwalifikować się do uzyskania pomocy w postaci zasiłków państwowych. W Zjednoczonym Królestwie zwane są one **social security benefits** [zasiłkami socjalnymi]. Osoba, której nie przysługują żadne **social security benefits** [zasiłkami socjalnymi], może uzyskać pomoc z **Social Services** [Opieki Społecznej], która w nagłych wypadkach jest w stanie zaoferować pomoc. Należy zawsze (niezależnie od swojej narodowości) skorzystać z porady w kwestii otrzymania pomocy nawet, jeśli brak jest przekonania o możliwości kwalifikowania się do otrzymania pomocy czy prawa do korzystania z **public funds** [funduszy publicznych]. Zjednoczone Królestwo podpisało umowy z wieloma krajami, np. z Algierią, Marokiem, Tunezją i Turcją, na podstawie których przysługuje prawo do świadczeń socjalnych, o których ten Przewodnik nie wspomina. Należy skorzystać z porady specjalisty przed złożeniem wniosku o jakikolwiek **social security benefit** [zasiłek socjalny] czy ulgę podatkową, gdyż może to wpłynąć na prawo do pobytu w Zjednoczonym Królestwie.

Jaka instytucja odpowiada za rozpatrywanie wniosków o **social security benefits** [zasiłki socjalne]?

Social Security Agency [Zakład Ubezpieczeń Społecznych] zajmuje się obsługą systemu ubezpieczeń społecznych w Irlandii Północnej. Instytucja ta rozpatruje wnioski o przyznanie **National Insurance number** [numeru ubezpieczenia społecznego] i/lub wszelkie wnioski o przyznanie **social security benefit** [zasiłków socjalnych]. Wnioski o **social security benefit** [zasiłków socjalnych] rozpatruje osoba pracującą dla tej instytucji, zwaną 'decision-maker' [decydem]. Osoba ta wydaje również decyzje w tych kwestiach. Tax credits [Ulgi podatkowe] oraz Child Benefit [zasiłek na dziecko] przyznaje **Her Majesty's Revenue and Customs** [Urząd Podatkowy i Celny Jej Królewskiej Mości]. Jak złożyć wniosek o przyznanie **social security benefits** [zasiłku socjalnego]?

Ubiegając się o przyznanie **social security benefits** [zasiłków socjalnych], należy wykazać możliwość otrzymania **National Insurance Number** [numeru ubezpieczenia społecznego]. Osoba, która w przeszłości mieszkała i pracowała w Irlandii Północnej, ma obowiązek dostarczyć **Social Security Agency** [Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych] istniejący **National Insurance Number** [numer ubezpieczenia społecznego]. Należy również udowodnić, do kogo należy podany numer. Osoby, które nie pamiętają swojego numeru mają obowiązek przekazać **Social Security Agency** [Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych] wystarczające informacje, które pozwolą na sprawdzenie numeru. Dalsze informacje dotyczące **National Insurance Number** [numeru ubezpieczenia społecznego] można znaleźć w rozdziale pt. „Uzyskiwanie numeru ubezpieczenia społecznego”

Czy przebywając w Irlandii Północnej, mogę pobierać jakiegokolwiek **social security benefits** [zasiłki socjalne]?

Po otrzymaniu pozwolenia na pracę w ramach **Points Based System** [systemu punktowego] lub otrzymaniu pozwolenia na pracę w Irlandii Północnej, przysługuje

Twoje prawa w Irlandii Północnej

prawo do pobytu w kraju na czas ograniczony. Przyznanie prawo do ograniczonego opiera się na określonych warunkach. Jednym z tych warunków jest zazwyczaj niepobieranie określonych *zasiłków socjalnych*. Jeżeli te warunki naruszy, ryzykujesz utratę prawa do pobytu. Jeżeli chciałbyś ubiegać się o kolejne prawo do pobytu w Zjednoczonym Królestwie, zostaniesz zapytany, czy składałeś wniosek lub pobierałeś którykolwiek z *social security benefits* [zasiłków socjalnych]. Złożenie wniosku o zasiłek może zasygnalizować Immigration Services [Służbom Imigracyjnym] prawdopodobieństwo naruszenia warunków prawa do pobytu. Skutkiem tego może być *removal* [wydalenie], odmowa przedłużenia prawa do pobytu lub wszczęte może zostać postępowanie sądowe. W razie niepewności oraz przed złożeniem wniosków o przyznanie zasiłku należy zatem skorzystać z porady specjalisty.

Jaki jest związek między moim statusem imigracyjnym a moim prawem do pobierania *social security benefits* [zasiłków socjalnych]?

Prawo do *social security benefits* [zasiłków socjalnych] coraz silniej związane jest ze statusem imigracyjnym. Według prawa pewne grupy osób (łącznie z osobami posiadającymi *work permit* [pozwolenie na pracę]) określa się jako persons subject to immigration control [osoby podlegające kontroli imigracyjnej]. W kontekście zasiłków socjalnych wyrażenie to ma specjalne znaczenie. Jeżeli warunkiem pozwolenia na wjazd lub pobyt w Irlandii Północnej jest „brak korzystania z *public funds* [funduszy publicznych]”, to taka osoba określana jest jako „osoba podlegająca kontroli imigracyjnej”. Osoba, na której nałożony jest taki warunek przy pozwoleniu na wjazd lub pobyt w Irlandii Północnej, posiada w paszporcie stempel o treści „nie wolno korzystać z *funduszy publicznych* ”.

Czy *social security benefits* [zasiłki socjalne] zalicza się do *public funds* [funduszy publicznych]?

Public funds [Fundusze publiczne], których definicja występuje w przepisach imigracyjnych, dotyczą:

Attendance Allowance [zasiłek pielęgnacyjny]; Carer's Allowance [rentę opiekuńczą]; Child Benefit [zasiłek na dzieci]; Child Tax Credit [ulgę podatkową dla osób wychowujących dzieci]; Disability Living Allowance [rentę inwalidzką]; Housing Benefit [zasiłek mieszkaniowy]; Income Support [zasiłek dla osób o niskich dochodach]; income-based Jobseeker's Allowance [zasiłek dla osób o niskich dochodach aktywnie poszukujących pracy]; income-related Employment and Support Allowance [rentę w oparciu o dochód z tytułu niezdolności do pracy]; Pension Credit [dodatek emerytalny]; Severe Disablement Allowance [zasiłek chorobowy]; Social Fund Payments [świadczenia z Funduszu Świadczeń Socjalnych] oraz Working Tax Credit [ulgi podatkowe dla osób pracujących].

Obecnie do *funduszy publicznych* zaliczają się tylko wyżej wymienione zasiłki. Ponieważ lista ta może ulec zmianom, przed złożeniem podanie o zasiłek lub ulgę podatkową zawsze należy ją sprawdzić, tak, aby mieć pewność, czy w momencie składania wniosku nie znajduje się on(a) na liście.

Należy skorzystać z porady w przypadku gdy mąż/ żona lub partner/partnerka w związku cywilnym nie podlega kontroli imigracyjnej. Takiej osobie może przysługiwać prawo do pobierania zasiłków.

Czy istnieją jakiegokolwiek *zasiłki socjalne*, które mogą pobierać?

Nawet, jeżeli prawo danej osoby do pobytu w Irlandii Północnej podlega ograniczeniom, istnieje szereg zasiłków, które można pobierać, a które nie zaliczają się do *public funds* [funduszy publicznych]. W praktyce mogą być one jednak trudne do uzyskania. Aby kwalifikować się do ich otrzymywania należy pracować i wpłacać wystarczające składki na ubezpieczenie społeczne. Osobie, która spełnia warunki

każdego zasiłku, może przysługiwać Contribution-based Employment and Support Allowance [zasiłek w oparciu o wysokość opłaconych stawek ubezpieczenia społecznego], contribution-based Jobseeker's Allowance [zasiłek dla osób aktywnie poszukujących pracy, zależny od wysokości opłaconych składek ubezpieczenia społecznego] lub Industrial Disablement Benefit [renta inwalidzka z tytułu wypadku przy pracy lub chorób zawodowych]. Dana osoba może kwalifikować się do otrzymywania pozapłacowych świadczeń pracowniczych, takich jak Statutory Maternity Pay [ustawowy zasiłek macierzyński], Statutory Sick Pay [ustawowy zasiłek chorobowy], Statutory Adoption Pay [ustawowy zasiłek adopcyjny] oraz Statutory Paternity Pay [ustawowy zasiłek ojcowski].

Wraz z upływem czasu lub zmianą statusu imigracyjnego kwalifikacja do otrzymywania **zasiłków socjalnych** w Irlandii Północnej, które na początku jest bardzo ograniczone, ulega poprawie.

Przydatne kontakty:

Przyznawanie numerów Ubezpieczenia Społecznego

*National Insurance Number Section
Jobs & Benefits Office
Conor Buildings, 107 Great Victoria Street, Belfast
Telefon (028) 9054 5500*

*National Insurance Number Section
Jobs & Benefits Office
140 Jervis Street, Portadown
Telefon (028) 3839 7200*

*National Insurance Number Section
Jobs & Benefits Office
2 Crescent Road, Lisnagelvin, Derry/Londonderry
Telefon (028) 7131 9300*

Prawa mieszkaniowe

Jak znaleźć zakwaterowanie w Irlandii Północnej?

Można wynajmować od osoby prywatnej; czasami określa się to 'renting privately' [prywatnym wynajmem]. Właściciel mieszkania to „landlord” a osoba wynajmująca to „tenant”. Czasem właściciel mieszkania korzysta z pośrednictwa osoby fizycznej lub firmy, ich nazywa się agentami. Mieszkania do wynajęcia można znaleźć w ogłoszeniach lokalnych gazet pod hasłem „To Let” [do wynajęcia]. Można także sprawdzić ogłoszenia wystawiane czasem w oknach sklepów a także oferty agencji wynajmu nieruchomości. Istnieje także możliwość wynajmu mieszkania od agencji rządowej – *Northern Ireland Housing Executive (NIHE)* [Urzędu Mieszkaniowego] lub Housing Association [Stowarzyszenia ds. Mieszkaniowych], chociaż istnieją szczegółowe wytyczne, kto może otrzymać taki rodzaj kwaterunku.

Przed podpisaniem kontraktu na wynajęcie mieszkania należy wziąć pod uwagę czy mieszkanie i okolica spełniają pewne kryteria, np.:

- Odległość mieszkania od twojego miejsca pracy.
- Dostęp do transportu publicznego w okolicach mieszkania.
- Lokalizacja sklepów i innych udogodnień.
- Bezpieczeństwo osobiste.

Każdy ma prawo zamieszkać w dowolnym miejscu, ale jak to bywa, pewne okolice będą bezpieczniejsze od innych. W razie wątpliwości można poprosić o poradę agencję pośrednictwa, których lista zamieszczona jest na końcu tego Przewodnika.

Większość zasad i standardów zawartych w tym rozdziale odnosi się do umów o wynajem. W pewnych sytuacjach status osoby wynajmującej będzie jednak określany w inny sposób. Ma to zastosowanie, gdy: w ramach umowy o pracę, zakwaterowanie jest zapewnione przez pracodawcę lub *agencję zatrudnienia*, lub gdy właściciel mieszkania (landlord) dzieli mieszkanie z wynajmującym, lub gdy nazwisko wynajmującego nie figuruje w umowie wynajmu, lub gdy właściciel mieszkania ma wolny dostęp do wszelkich części mieszkania w celu zapewnienia usług takich jak sprzątanie albo w celu dokwaterowania do mieszkania innych osób bez konieczności uzyskania twojej zgody. W każdym z powyższych przypadków, osoba wynajmująca nazywana jest licencjobiorcą (licensee) i nie posiada takiej opieki prawnej jaką posiada „tenant”. Należy skorzystać z porady wymienionych agencji w przypadku problemów z zakwaterowaniem.

Czy istnieją jakieś zasady dotyczące mieszkania pod wynajem?

Standardy w sektorze wynajmu prywatnego mogą się różnić. Aktualnie jedynym wymogiem dotyczącym niektórych prywatnie wynajmowanych starych domów jest ich dobry stan. District council [Rada gminy] może wymagać od właściciela, aby upewnił się, iż zakwaterowanie jest w dobrym stanie. Jednakże w przypadku wszystkich rodzajów zakwaterowania, jeśli ich zły stan stwarza zagrożenie dla zdrowia, lokalne władze gminy również mogą zażądać od właściciela usunięcia przyczyny tego stanu rzeczy. Może to dotyczyć: przeciekającej toalety, ciekącego dachu lub poważnego zawilgocenia.

Wszystkie rodzaje zakwaterowania muszą:

- posiadać stabilną strukturę i nie mogą mieć poważnego uszkodzenia,
- być wolne od szkodliwej dla zdrowia wilgoci,
- posiadać odpowiednie oświetlenie, ogrzewanie, wentylację oraz dopływ bieżącej wody;

- posiadać udogodnienia do przygotowywania posiłków, w tym: zlew z ciepłą i zimną wodą,
- mieć odpowiednio dostępną toaletę, wannę lub prysznic oraz umywalkę do mycia rąk z ciepłą i zimną wodą,
- mieć odpowiedni system odprowadzania nieczystości.

Czy istnieją różne rodzaje prywatnego wynajmu?

Sektor wynajmu dotyczy różnego rodzaju zakwaterowania, w tym samodzielnie stojących domów oraz mieszkań. Jeden z najbardziej popularnych wśród pracowników zagranicznych typów zakwaterowania to tzw. Houses in Multiple Occupation – HMO [domy wielokrotnego wynajmu]. Oznacza to dom zamieszkiwany przez osoby, które nie są członkami jednej rodziny i które, mając do dyspozycji własną sypialnię, dzielą tą samą kuchnię i łazienkę. Domy takie muszą oprócz powyżej wymienionych standardów spełniać inne kryteria:

- nie mogą być przeludnione,
- muszą mieć odpowiednie udogodnienia w kuchni, pozostające w proporcji do osób wynajmujących,
- muszą posiadać odpowiednią liczbę toalet, wanien, pryszniców i umywalk, proporcjonalnie do osób wynajmujących,
- muszą posiadać odpowiednie udogodnienia przeciwpożarowe.

Housing Executive [Urząd Mieszkaniowy] może powziąć środki prawne w celu egzekwowania tych wymogów. W niektórych obszarach właściciel będzie potrzebował odpowiedniej licencji na wynajmowanie na zasadach domu wielokrotnego wynajmu. Housing Executive [Urząd Mieszkaniowy] udostępnia informacje o jakie obszary chodzi.

Jakie są prawa osoby wynajmującej mieszkanie prywatne?

Każdy wynajem zakwaterowania na okres ponad rok i jeden dzień wymaga pisemnej umowy. Istnieje opcja podpisania dokumentu, który określa szczegóły umowy zawartej z właścicielem mieszkania. Jest to tenancy agreement [umowa najmu]. Niezależnie od tego, czy jest ona pisemna czy ustna, w razie wątpliwości należy skorzystać z porady. Oprócz praw opisanych w umowie wynajmu, każda osoba wynajmująca posiada także pewne ogólne prawa podstawowe:

- **Prawo do posiadania książeczki wynajmu (rent book)** – wszystkie osoby wynajmujące są do niej uprawnieni. Zawiera ona nazwisko, adres i numer telefoniczny twojego „landlorda” i/lub osoby działającej w jego imieniu (np. agencji wynajmu), wysokość czynszu (rent) oraz ewentualnie innych płatności, wysokość oraz cele pobranego depozytu oraz warunki jego odzyskania, długość wynajmu oraz podział odpowiedzialności za naprawy.
- **Prawo zakazujące zakłócania wynajmu i/lub bezprawnej eksmisji** – zakłócenie wynajmu ma miejsce, gdy osoba stara się zapobiec realizacji praw przysługujących wynajmującemu, np. poprzez wstrzymanie dostawy prądu, powzięcie aktów przemocy, zastraszenia lub bezprawnego wtargnięcia. Llandlord” lub jego agent nie jest uprawniony do samowolnego wejścia na teren mieszkania za wyjątkiem, gdy przewiduje to umowa wynajmu lub w przypadku, gdy się na to zgodzisz. Inaczej jest w nagłych przypadkach – np. gdy właściciel musi wejść do mieszkania w celu przeprowadzenia pilnych napraw. W przypadku prób zakłócania wynajmu lub wyrzucenia najemcy z mieszkania w trakcie trwania umowy wynajmu należy skontaktować się z Environmental Health Department [Działem Zdrowia Środowiskowego] lub władzami regionalnymi.

Twoje prawa w Irlandii Północnej

- **Prawo do wypowiedzenia – właściciel mieszkania musi dać** pisemne wypowiedzenie z wyprzedzeniem nie krótszym niż mający zastosowanie okres wypowiedzenia. Po upływie okresu wypowiedzenia, właściciel mieszkania musi uzyskać od sądu nakaz eksmisji. W przypadku wypowiedzenia przez najemcę, najemca również ma obowiązek powiadomienia o tym właściciela z odpowiednim wyprzedzeniem.

Warunki okresu wypowiedzenia:

- jeżeli najemca zamieszkuje lokal przez okres do pięciu lat wymagane jest wypowiedzenie na piśmie z czterotygodniowym okresem wypowiedzenia;
- jeżeli najemca zamieszkuje lokal przez okres dłuższy niż pięć lat, lecz nie dłuższy niż dziesięć lat wymagane jest wypowiedzenie na piśmie z ośmiotygodniowym okresem wypowiedzenia;

oraz jeżeli najemca zamieszkuje lokal przez okres dłuższy niż dziesięć lat wymagane jest wypowiedzenie na piśmie z dwunastotygodniowym okresem wypowiedzenia.

- **Prawo do wyczerpania obowiązujących procedur eksmisji** – w celu dokonania eksmisji właściciel mieszkania musi uzyskać od sądu zgodę na usunięcie najemcy z mieszkania. Jakakolwiek próba wyrzucenia najemcy bez zgody sądu jest nielegalna i jeśli dojdzie do takich prób należy skontaktować się z Environmental Health Department [Działem Zdrowia Środowiskowego] w urzędzie regionalnym .
- **Prawo ubiegania się o Housing Benefit [zasilek mieszkaniowy]** – obywatele*Europejskiego Obszaru Gospodarczego* którzy pracują mają prawo ubiegać się o zasilek mieszkaniowy, który pomaga w opłaceniu czynszu i opłat za mieszkanie. (Obywatele Rumunii lub Bułgarii, z wyjątkiem osób zwolnionych z tego wymogu, muszą również okazać rejestrację w UK Border Agency [Brytyjskiej Straży Granicznej] w ramach **Accession Worker Card Scheme** [Programu Wydawania Kart Pracowników z Krajów Przystępujących]. Uzyskanie pomocy zależy od dochodu. Osoba, która utraciła pracę może uzyskać niektóre zasiłki socjalne. Należy skorzystać z porady w tym zakresie. Więcej szczegółów na ten temat można znaleźć w rozdziale „Zasiłki socjalne”.
- W przypadku wynajmu zakwaterowania , który rozpoczął się w dniu 1 kwietnia 2007 roku lub później, najemca posiada dodatkowe prawa:
- Prawo do określenia warunków najmu – w formie pisemnej, niezależnie od umowy najmu, przedstawione w przeciągu 28 dni od rozpoczęcia okresu najmu. Taka umowa pisemna musi zawierać dane kontaktowe właściciela mieszkania lub osoby działającej w jego imieniu, określać okres wynajmu, wysokość czynszu (rent) oraz innych płatności, wysokość oraz cele pobranego depozytu oraz listę mebli i wyposażenia mieszkania będącego przedmiotem najmu.
- Prawo do wymagania od właściciela mieszkania wykonywania określonych napraw – w przypadku, gdy umowa najmu nie istnieje lub nie określa, kto jest odpowiedzialny za naprawy, prawo stanowi o tym, jakie naprawy mają być dokonywane przed właściciela mieszkania, a jakie przez najemców.
- Prawo do najmu na okres co najmniej sześciu miesięcy w przypadku, gdy umowa najmu nie istnieje lub nie został w niej określony okres najmu.

Jakie są zasady płacenia za mieszkanie?

Rent book [książeczka wynajmu] powinna zawierać szczegóły dotyczące wysokości czynszu także szczegóły innych opłat, np. opłat gminnych czy ogrzewania oraz termin ich opłacenia; kwotę depozytu oraz warunki jego odzyskania / warunki zatrzymania przez właściciela mieszkania.

- **Rent [Czynsz]** – W okresie wynajmu na czas określony (np. na rok) czynsz nie ulega zmianie. Po upływie kontraktu, wynajem przechodzi na okres nieokreślony i wtedy właściciel mieszkania może podwyższyć twój czynsz.
- **Desposit [Depozyt]** – większość właścicieli wymaga zapłacenia depozytu. Służy on jako gwarancja bezpieczeństwa na wypadek zniszczenia nieruchomości, kradzieży lub niezapłacenia czynszu. Informacja dotycząca kwoty depozytu, czemu on służy i w jakich wypadkach właściciel mieszkania może go zatrzymać powinna być dostępna najemcy **Rent in advance [Czynsz płacony z góry]** – można poprosić o płacenie czynszu z góry za jeden lub więcej miesięcy.
- **Letting fees and 'key money' [Opłaty za transakcje wynajmu/ przekazanie kluczy do mieszkania]** – właściciel mieszkania lub **agencja wynajmu może** poprosić o dokonanie opłaty w zamian za dokonanie transakcji wynajmu lub też w zamian za przekazanie kluczy do mieszkania. Nie zawsze najemca jest zobowiązany do uiszczenia tych opłat. W razie wątpliwości należy skorzystać z porady w agencjach, których lista znajduje się na końcu rozdziału.
- **Guarantors [Osoby poświadczające]** – właściciel mieszkania może poprosić o znalezienie osoby poświadczającej za najemcę. Jest to osoba, które gwarantować będzie zapłatę czynszu w przypadku nieuiszczenia jej przez najemcę. Właściciel może skorzystać z gwarancji tej osoby także w przypadku zniszczenia nieruchomości lub straty przedmiotów należących do niego. Zazwyczaj, osoba poświadczająca zostanie poproszona o podpisanie dokumentu stwierdzającego zobowiązanie do udzielenia takich gwarancji. . W przypadku braku osoby poświadczającej można użyć innego rodzaju kontraktu.

Kiedy wygasa moja umowa najmu?

Umowa najmu zawarta na czas określony, np. na okres jednego roku powinna zawierać początek i koniec kontraktu. Jeżeli najem rozpoczął się w dniu 1 kwietnia 2007 lub później i nie została podana data jego zakończenia, najem będzie trwał przez stały okres 6 miesięcy, po czym najemca staje się lokatorem okresowym, a okres najmu przedłuża się co miesiąc lub co tydzień.

Czy mogę opuścić mieszkanie przed końcem umowy?

Należy złożyć landlordowi wypowiedzenie na przynajmniej 4 tygodnie przed planowaną wyprowadzką (Inne rozwiązania mogą być przewidziane w konkretnych umowach wynajmu.) W tych okolicznościach, właściciel może zażądać zapłaty całej sumy należnej za okres wynajmu przewidziany w umowie, pomimo opuszczenia przez najemcą mieszkania.

Osoba, która wynajmuje lokal do spółki z innymi osobami, może wraz z nimi zostać obciążona zapłatą za całość czynszu, jeśli pozostali lokatorzy chcą wcześniej zakończyć umowę.

Czy właściciel zakwaterowania może zażądać opuszczenia przeze mnie mieszkania przed wygaśnięciem umowy?

W przypadku umowy wynajmu na czas określony, np. na okres roku, właściciel nie powinien dać najemcy wypowiedzenia, chyba, że doszło do złamania warunków umowy, np. poprzez nieuiszczenie czynszu lub dokonania zniszczeń nieruchomości. Notice to Quit [Wypowiedzenie Najmu] należy przedstawić na piśmie dając najemcy co najmniej 28 dni na opuszczenie zakwaterowania.

Jak wynająć mieszkanie od *Northern Ireland Housing Executive* [Urzędu Mieszkaniowego] lub Housing association [Stowarzyszenia ds. Mieszkaniowych]?

Obywatele *Europejskiego Obszaru Gospodarczego* oraz członkowie ich rodzin, którzy pracują, mogą starać się o wynajem mieszkania od *Northern Ireland Housing

Twoje prawa w Irlandii Północnej

Executive* [Urzędu Mieszkaniowego] lub Housing Association [Stowarzyszenia ds. Mieszkaniowych]. Jest to opcja mieszkania socjalnego. Northern Ireland Housing Executive* [Urząd Mieszkaniowy] zarządza także Housing Benefits [zasiłkami mieszkaniowymi], które są pomocą finansową w postaci dopłat do czynszu dla osób o niskich dochodach. *Northern Ireland Housing Executive* [Urząd Mieszkaniowy] jest finansowany przez rząd.

Obywatele Rumunii lub Bułgarii, którzy ubiegają się o możliwość wynajęcia takiego mieszkania, mają również obowiązek wykazać rejestrację w *UK Border Agency* [Brytyjskiej Straży Granicznej] w ramach *Accession Worker Card Scheme [Programu Wydawania Kart Pracowników z Krajów Przystępujących] (*) lub zwolnienie z tego wymogu (np. Osoba, która prowadzi własną działalność gospodarczą lub zgłosiła już jeden rok ciągłego zatrudnienia lub posiada *registration certificate* [zaświadczenie rejestracyjne]).

Housing Association [Stowarzyszenie ds. Mieszkaniowych] to organizacja niekomercyjna, zarządzana przez komitet wolontariuszy. Większość tych stowarzyszeń jest zarejestrowanych w Department for Social Development [Ministerstwie Rozwoju Społecznego].. Wynajmowanie mieszkania socjalnego jest na ogół tańsze od wynajmu prywatnego.

Osoba, która stara się o mieszkanie socjalne, wypełnia odpowiednią aplikację tzw. Housing Application Form, która dostępna jest w lokalnych oddziałach i biurach Northern Ireland Housing Executive [Urzędu Mieszkaniowego] lub Housing Association [Stowarzyszenia ds. Mieszkaniowych]. Lista lokalnych oddziałów Northern Ireland Housing Executive [Urzędu Mieszkaniowego] dostępna jest na stronie www.nihe.gov.uk.

Należy skorzystać z porady przy braku zatrudnienia lub utracie pracy przed otrzymaniem mieszkania do wynajmu. W takiej sytuacji osoba wciąż może być uprawniona do otrzymania lokum od Northern Ireland Housing Executive [Urzędu Mieszkaniowego] lub Housing Association [Stowarzyszenia ds. Mieszkaniowych]. W pozostałych przypadkach pracownik społeczny w lokalnym oddziale Health and Social Care Trust [Funduszu Zdrowia i Opieki Społecznej] może pomóc w znalezieniu mieszkania lub w uiszczeniu czynszu.

Obywatele spoza *Europejskiego Obszaru Gospodarczego*, których warunkiem pozwolenia na pobytu w Zjednoczonym Królestwie jest niekorzystanie z *public funds* [funduszy publicznych], nie kwalifikują się do otrzymania zakwaterowania z *Northern Ireland Housing Executive* [Urzędu Mieszkaniowy] ani z większości Housing Associations [Stowarzyszeń ds. Mieszkaniowych].

Co zrobić, jeśli zostanę bezdomnym?

Osoba, która utraci miejsce zamieszkania, jest osobą bezdomną. Nie oznacza to tylko braku dachu nad głową. Może to także wynikać z pozostawiania w lokum, które z pewnych powodów nie nadaje się do zamieszkania, np. jest w stanie ruiny, jest poważnie przeludnione lub za drogie. Można także znaleźć się w sytuacji bezdomnego, jeśli landlord zażąda opuszczenia mieszkania w ciągu 28 dni.

Obywatele krajów *Europejskiego Obszaru Gospodarczego*

Osoba bezdomna powinna zgłosić się do najbliższego biura *Northern Ireland Housing Executive* [Urzędu Mieszkaniowego] lub Homeless Advice Centre [Ośrodka Pomocy Bezdomnym] w Belfaście, które jest także częścią Northern Ireland Housing Executive [Urzędu Mieszkaniowego]. Urzędnik przeprowadzi następnie dochodzenie, aby ocenić bezdomność powstała z własnej winy i czy należy się pomoc, ewentualnie pomoc w pierwszej kolejności. Pomocy w pierwszej kolejności udziela się osobom

- w ciąży

- które utrzymują dziecko, z którym mieszkają (w wieku poniżej 16 lat lub do 19 roku życia, jeśli w dalszym ciągu uczy się w systemie dziennym)
- w sytuacji zagrożenia z powodu kondycji psychicznej lub fizycznej
- w wieku 16 – 21 latm które zagrożone wyzyskiem na tle finansowym lub seksualnym
- które stały się bezdomne w wyniku nagłego wypadku, np. pożaru, powodzi lub innej katastrofy
- które doznały przemocy lub znalazły się w sytuacji zagrożenia przemocą

Osobie, która kwalifikuje się do otrzymania pomocy, jest bezdomna nie z własnej woli oraz której przysługuje pomoc w pierwszej kolejności, Northern Ireland Housing Executive [Urząd Mieszkaniowy] ma obowiązek zapewnić tymczasowe zakwaterowanie zastępcze na czas potrzebny do znalezienia odpowiedniego lokum na stałe. Osoby, które niepracujące lub, które straciły zatrudnienie, powinny skorzystać z porady instytucji doradczej w kwestii znalezienia mieszkania w sektorze wynajmu prywatnego oraz ubiegania się o Housing Benefit [zasilek mieszkaniowy]

Informacje dla obywateli *krajów obszaru A2* (Rumunii i Bułgarii)

Northern Ireland Housing Executive [Urząd Mieszkaniowy] ma obowiązek zapewnić mieszkanie zastępcze osobom, które wymagają odpowiedniej opieki, np. ze względu na chorobę lub dzieci na utrzymaniu, po sprawdzeniu, czy wymagano ich rejestracji w *UK Border Agency* [Brytyjskiej Straży Granicznej].

Osoby, które mają obowiązek rejestracji w u *UK Border Agency* [Brytyjskiej Straży Granicznej] w ramach *Accession Worker Card Scheme* [Programu Wydawania Kart Pracowników z Krajów Przystępujących], ale jeszcze tego nie zrobiły, urzędnik Northern Ireland Housing Executive [Urzędu Mieszkaniowego] może zdecydować, że nie należy się takiej osobie pomoc z wyjątkiem udzielenia porady dotyczącej metod szukania mieszkania. W takim przypadku należy skorzystać z porady w Housing Rights Service [Urzędzie ds. Praw Mieszkaniowych] lub w Law Centre (NI) [Centrum Prawnym (Irlandia Północna)]. Z porady powinny również skorzystać osoby bezdomne, które straciły pracę, nie pracowały lub są niezdolne do pracy.

Należy również skontaktować się z dyżurnym pracownikiem socjalnym w lokalnej placówce Health and Social Services Trust [Funduszu Służby Zdrowia i Opieki Społecznej] oraz poprosić o pomoc w znalezieniu mieszkania lub opłaceniu czynszu. Lista oddziałów Funduszy Zdrowia i Opieki Społecznej dostępna jest na końcu tego rozdziału.

Osoba, która pracuje w Irlandii Północnej w ramach Seasonal Agricultural Workers Scheme [Programu dla Sezonowych Pracowników Rolnych] oraz jest niezadowolona ze stanu swojego lokum lub została zmuszona je opuścić, powinna skorzystać z porady w Housing Rights Service [Urzędzie ds. Praw Mieszkaniowych] lub w Law Centre (NI) [Centrum Prawnym (Irlandia Północna)].

Pracownicy migrujący spoza *Europejskiego Obszaru Gospodarczego*

Northern Ireland Housing Executive (NIHE) [Urząd Mieszkaniowy] ma obowiązek udzielić porady oraz pomóc w znalezieniu mieszkania osobie bezdomnej. W większości przypadków nie zapewni jednak zakwaterowania ze względu na zakaz korzystania z *public funds* [funduszy publicznych]. W takiej sytuacji pracownik migrujący powinien skorzystać z porady w instytucji doradczej. Northern Ireland Housing Executive (NIHE) [Urząd Mieszkaniowy] może pomóc w znalezieniu prywatnie wynajmowanego domu bądź mieszkania lub zorganizowaniu tymczasowego noclegu w schronisku. Dyżurny pracownik pomocy społecznej w lokalnym Health and Social Services Trust [Funduszu Zdrowia i Opieki Społecznej]

Twoje prawa w Irlandii Północnej

pomaga w znalezieniu mieszkania lub opłaceniu czynszu. Lista Funduszy Zdrowia i Opieki Społecznej dostępna jest na końcu tego rozdziału.

Osoba bezdomna powinna skorzystać z porady.

Przydatne kontakty:

Northern Ireland Housing Executive (NIHE) [Urząd Mieszkaniowy]

Biuro Główne, The Housing Centre
2 Adelaide Street, Belfast BT1
Telefon (028) 9024 0588

Siedziby Funduszy Zdrowia i Opieki Społecznej

Belfast Health and Social Care Trust [Fundusz Zdrowia i Opieki Społecznej w Belfaście]

Knockbracken Healthcare Park, Saintfield Road
Belfast, BT8 8BH
Trust HQ (028) 90 960000
<http://www.belfasttrust.hscni.net/>

South Eastern Health and Social Care Trust [Fundusz Zdrowia i Opieki Społecznej Rejonu Południowo-Wschodniego]

Top Floor
Thompson House Hospital
19/21 Magheralave Road
Lisburn, Co Antrim, BT28 3BP
Tel 028 9266 9111
<http://www.setrust.hscni.net/>

Northern Health and Social Care Trust [Fundusz Zdrowia i Opieki Społecznej Rejonu Północnego]

The Cottage
5 Greenmount Avenue
Ballymena, County Antrim, BT43 6DA
Telephone: 0845 6012333
<http://www.northerntrust.hscni.net/>

Southern Health and Social Care Trust [Fundusz Zdrowia i Opieki Społecznej Rejonu Południowego]

Trust Headquarters
College of Nursing, Craigavon Area Hospital
68 Lurgan Road, Portadown, BT63 5QQ
Telephone: 028 3861 3950
<http://www.southerntrust.hscni.net/>

Western Health and Social Care Trust [Fundusz Zdrowia i Opieki Społecznej Rejonu Zachodniego]

Chief Executive's Office
Trust HQ, Altnagelvin Area Hospital Site
Glenshane Road
Londonderry, BT47 6SB
Telephone (028) 71345171
<http://www.westerntrust.hscni.net/>

Prawa pracownicze

Informacje zawarte w tym rozdziale skierowane są do wszystkich pracowników zagranicznych w Irlandii Północnej i odnoszą się do najczęściej spotykanych problemów. Poniższe informacje nie są pełnym streszczeniem obowiązującego prawa. Możliwość korzystania z wielu praw opisanych w tym Przewodniku uzależniona jest od spełnienia pewnych warunków lub stanowi przedmiot pewnych kwalifikacji prawnych. Informacje tu zawarte nie mogą być w związku z tym podstawą dochodzenia roszczeń wobec twojego pracodawcy. **Przed założeniem sprawy przeciwko pracodawcy, zawsze** należy skorzystać z niezależnej porady specjalisty w dziedzinie prawa.

Ogólna zasada określa, że pracownik migracyjny nie powinien być traktowany inaczej niż pozostali pracownicy. Industrial Tribunal [Sąd Pracy] może prawnie orzec wykonanie praw pracowniczych. W miarę możliwości należy spróbować rozwiązać problemy w pracy, zwracając się najpierw do pracodawcy. W celu lepszego zrozumienia swych praw pracowniczych można zwrócić o poradę do związków zawodowych, [Agencji ds. Stosunków Pracy], lokalnych Citizens Advice Bureau [Biuro Porad Obywatelskich] lub innych organizacji doradczych.

Informacje zawarte w tym przewodniku mogą nie mieć zastosowania w przypadku zawarcia umowy o pracę w świetle prawa innego niż prawo Irlandii Północnej lub gdy miejsce pracy jest poza obszarem Irlandii Północnej lub w przypadku prowadzenia własnej działalności gospodarczej. Prawa opisane w przewodniku odnoszą się również do statusu imigracyjnego, który przyzwala na legalne zatrudnienie w Irlandii Północnej (osoba, która pracuje nielegalnie, ma znikome szanse na egzekwowanie praw pracowniczych – informacje w podrozdziale „Czy powinienem przyjąć pracę płatną do ręki?”).

Rozróżnienie między pracownikiem a zatrudnionym

Czy jestem jestem worker [pracownikiem] czy employee [osobą zatrudnioną]??

W tym rozdziale termin ‘pracownik’ używany jest w kontekście prawa pracy Zjednoczonego Królestwa i nie należy go mylić z definicją w kontekście praw migracyjnych, którą użyto w innych częściach przewodnika..

W świetle prawa pracy Zjednoczonego Królestwa rozróżnienie między pracownikiem i zatrudnionym jest bardzo ważne. Zarówno pracownikowi jak i osobie zatrudnionej przysługują wspólnie określone prawa podstawowe, na przykład . stawka minimalna ale osoby zatrudnione posiadają określone dodatkowe prawa, w szczególności: w jaki sposób i kiedy można zakończyć ich zatrudnienie.

W praktyce często rozróżnienie to jest trudne do ustalenia. Jeśli umowa o pracę zatytułowana jest ‘contract of employment’ [kontrakt zatrudnienia], to dana osoba, jest prawdopodobnie employee [osobą zatrudnioną]. Nie jest to jednak jedyny wymóg. Employee [Osobą zatrudnioną] jest również osoba, która:

- wykonuje pracę w sposób i w czasie określonym przez pracodawcę
- wykonuje pracę samodzielnie (nie ma możliwości zastępstwa w pracy)
- wykonuje pracę w stałych godzinach określonych przez pracodawcę i dostaje wynagrodzenie za gotowość do pracy w tych godzinach, bez względu na to czy w tym czasie tą pracę wykonuje

Twoje prawa w Irlandii Północnej

- posługuje się w pracy sprzętem i narzędziami dostarczonymi przez pracodawcę
- polega na pracodawcy w kwestii opłat podatkowych i składek na *National insurance* [ubezpieczenie społeczne].

Worker [pracownik] to osoba, która:

- wykonuje pracę tylko na zlecenie pracodawcy i jest opłacana tylko za pracę, którą wykonała
- decyduje o wykonaniu pracy i może odmówić jej wykonania
- ma możliwość zorganizowania zastępstwa w pracy
- sama zaopatrza się w sprzęt i narzędzia potrzebne do pracy
- samodzielnie opłaca podatki i składki na ubezpieczenie społeczne
- zawarła z pracodawcą umowę pisemną o nazwie „contract for services” [kontrakt na świadczenie usług].

Wytyczne te nie zawsze pomagają w dokładnym określeniu, czy dana osoba jest worker [pracownikiem] czy employee [osobą zatrudnioną]. W praktyce nie wszystkie wymogi w danej kategorii bywają spełnione lub też obie kategorie mają zastosowanie.

Osoba, która pracuje przez *recruitment agency* [agencję rekrutacyjną] powinna zapoznać się z podrozdziałem: „Czy, pracując dla agencji, jestem pracownikiem czy osobą zatrudnioną?”.

W razie wątpliwości należy skorzystać z porady związków zawodowych lub agencji takich jak Labour Relations Agency [Agencja ds. Stosunków Pracy] albo Citizens Advice Bureau [Biura Porad Obywatelskich].

Informacje dla pracowników i zatrudnionych

Prawa podstawowe

Osobie, która pracuje w Irlandii Północnej, przysługują określone prawa podstawowe. Są to:

- prawo do płacy minimalnej
- prawo zabraniające bezprawnych potrąceń z wypłaty
- prawo, aby przy każdej wypłacie otrzymać szczegółowy odcinek tzw. „payslip”, który wyjaśnia ile zarobiłeś i jakich potrąceń dokonano (np. na poczet podatku)
- prawo wstąpienia do związków zawodowych
- prawo do ochrony BHP
- prawa związane z okresem ciąży oraz
- Statutory Sick Pay [Ustawowy Zasiłek Chorobowy] w przypadku nieobecności spowodowanej chorobą

Płaca minimalna

- Płaca minimalna w Zjednoczonym Królestwie wynosi od października 2011: osoby powyżej 21 roku życia uprawnione są do stawki **£6,08** za ;
- osoby w wieku pomiędzy 18 a 20 lat uprawnione są do stawki **£4,98** za godzinę;

- dla osób w wieku pomiędzy 16 a 17 rokiem życia stawka na godzinę wynosi **£3,68**;
- praktykanci poniżej 19 roku życia lub osoby, które ukończyły 19 lat i są na pierwszym roku praktyk uprawnione są do stawki **£2,60** za godzinę

Stawki te są zwykle podwyższane raz do roku w październiku.

Minimalna stawka wynagrodzenia dla pracowników rolnych w Irlandii Północnej, którzy mają ukończone 16 lat, wynosi **£6,04** za godzinę przez pierwsze 40 tygodni łącznego zatrudnienia. Po przepracowaniu 40 tygodni, stawka ta wzrasta do **£6,37** za godzinę. Stawki te są zwykle dorocznie podwyższane z kwietnia.

Istnieją pewne wyjątki od tych stawek, kiedy to pracodawca jest uprawniony do wypłacania pracownikowi mniejszych stawek. W razie wątpliwości należy niezwłocznie skorzystać z porady.

Uwaga: wszelkie tips [napiwki] (dodatkowe zapłata klienta za dobrą obsługę) nie mogą być wliczone przez pracodawcę do wypłaty.

Potrącenia z wypłaty

Niektóre potrącenia pracodawcy z wypłaty np. na poczet podatku lub *ubezpieczenia społecznego* są legalne. W pozostałych przypadkach potrącenia mogą być legalne tylko w wypadku zamieszczenia stosownej klauzuli w umowie o pracę wyrażona jest zgoda na dokonywanie tych potrąceń. Jeśli pracodawca zapewnia dowóz do/z pracy, kontrakt może zezwalać na potrącanie stosownych opłat na pokrycie kosztów transportu (z wyjątkiem sytuacji, gdy w wyniku takich potrąceń kwota wynagrodzenia spada poniżej minimalnej krajowej stawki wynagrodzenia). W razie wątpliwości dotyczących potrąceń z wypłaty należy skorzystać z porady specjalisty.

Przerwy w pracy

Większość dorosłych pracowników ma prawo do 20–minutowej przerwy, jeśli dzień pracy trwa ponad 6 godzin. (osoby poniżej 18 roku życia mają prawo do półgodzinnej przerwy po 4,5 godzinach pracy.)

Dodatkowo, jeśli wykonywana praca wiąże się z ryzykiem utraty zdrowia lub bezpieczeństwem, przysługuje prawo do stosownych przerw. Dotyczy to pracy, która ma charakter powtarzalny, np. praca przy linii produkcyjnej.

Maksymalny czas pracy

Większość pracowników ma prawo do maksymalnego czasu pracy do 48 godzin tygodniowo (uśrednione w okresie 17 tygodni). Można wyrazić pisemną zgodę na przedłużenie czasu pracy. Przy zmianie zdania należy poinformować pracodawcę o chęci powrotu do 48–godzinnego trybu pracy. Większość pracowników jest także uprawniona do codziennego odpoczynku w ilości nieprzerwanych 11 godzin oraz do co najmniej 24–godzinnego nieprzerwanego odpoczynku w okresie 7 dni.

Pracownik w wieku poniżej 18 lat (ale po zakończeniu obowiązkowej edukacji), zazwyczaj nie może pracować więcej niż 8 godzin dziennie i 40 godzin tygodniowo. Ponadto ma prawo do codziennego wypoczynku w ilości 12 nieprzerwanych godzin oraz cotygodniowej przerwy w ilości dwóch dni. Muszą to być zazwyczaj dwa następujące po sobie dni i nie można tej przerwy kalkulować uśredniając okres dwóch tygodni.

Dodatkowa ochrona dla osób pracujących na nocną zmianę

Pracownikiem nocnym jest osoba, która w większość dni pracy przepracowuje co najmniej 3 godziny nocne. Nocna zmiana to zwykle okres między godz. 23 a 6 rano, chociaż pracodawcy i pracownicy mogą wspólnie ustalić inny okres czasu. W takim przypadku okres ten obejmuje co najmniej 7 godzin, łącznie z okresem od północy do 5 rano.

Twoje prawa w Irlandii Północnej

Większość pracowników, którzy regularnie pracują na nocnej zmianie, nie powinni pracować więcej niż przeciętnie 8 godzin w przeciągu 24 godzin. Jeśli praca wykonywana w nocy jest szczególnie niebezpieczna lub wymaga ciężkiego wysiłku fizycznego lub psychicznego, nie wolno **nigdy** pracować więcej niż 8 godzin w ciągu 24 godzin (z nielicznymi wyjątkami). Większość pracowników nocnej zmiany jest także uprawniona do otrzymywania regularnych ocen stanu zdrowia.

Pracownicy, którzy ubiegają się u pracodawcy o egzekwowanie praw dotyczących czasu pracy, nie mogą być z tego powodu karani ani gorzej traktowani.

Uwaga: dodatkowa ochrona i limit 48 godzin nie dotyczy osób pracujących jako pomoc domowa.

Płatne urlopy

Większość pracowników powinna co roku otrzymać 5,6 tygodni płatnego urlopu. Jest to równoznaczne z pomnożeniem długości normalnego tygodnia pracy

przez 5,6. Osoba, która pracuje 5 dni w tygodniu, powinna zatem otrzymać 28 dni płatnego urlopu. (28 dni to górna granica podstawowych 5,6 tygodni urlopu. W umowie można uwzględnić dłuższy okres urlopu). „Bank holidays”, czyli święta publiczne zazwyczaj wliczane są w okres tych 5,6 tygodni, chyba że w kontrakcie przedstawiono to inaczej. Wskazówki, jak wyliczyć należny okres urlopu, dostępne są na stronie internetowej NI Direct: www.nidirect.gov.uk/index/employment/employment-terms-and-conditions/time-off-and-holidays.htm.

Ochrona przed dyskryminacją

Nie powinieneś być traktowany mniej korzystnie w porównaniu do innych pracowników lub być celem prześladowań na tle rasowym, płci, ciąży lub macierzyństwa, zmiany płci, orientacji seksualnej, religii, przekonań politycznych, niepełnosprawności lub wieku. Dyskryminacja nie musi być w oczywisty sposób widoczna lub bezpośrednia, np. jeśli pewna praktyka dotyka w sposób negatywny więcej osób z jednej grupy etnicznej niż innej, może być to przejawem bezprawnej dyskryminacji, chyba, że pracodawca jest w stanie uzasadnić swe postępowanie.

Prawo wolności od dyskryminacji działa od momentu ubiegania się o pracę. Oznacza to, że jeśli powodem braku przyznania pracy jest np. płeć, rasa lub pochodzenie etniczne, można użyć określonych postępowań prawnych przeciw potencjalnemu pracodawcy. Jeśli dyskryminacja uniemożliwiła zdobycie pracy należy skorzystać z porady specjalisty.

Przystąpienie do związków zawodowych

Każdy ma prawo do przyłączenia się do związków zawodowych a prawo zabrania pracodawcy dyskryminacji czy prześladowania osób podejmujących takie działania. Nie ma obowiązku informowania pracodawcy o przystąpieniu do związku zawodowego.

Bezpieczeństwo i higiena pracy

Pracodawca powinien zadbać o stworzenie warunków zapewniających bezpieczeństwo i higienę pracy. Powinien zapewnić sprzęt przeznaczony do pierwszej pomocy, odpowiednie procedury przeciwpożarowe w budynku, w którym pracujesz oraz odzież ochronną (jeśli jest konieczna). Powinien również zadbać o to, aby maszyna do wykonywania pracy oraz środowisko pracy były bezpieczne, jak również udostępnić szkolenia w obsłudze maszyn w języku zrozumiałym dla pracownika. Pracodawca powinien dokonać oceny czynników ryzyka, aby stwierdzić, czy stwarzają one zagrożenie dla zdrowia kobiet ciężarnych lub kobiet w wieku rozrodczym.

Ciąża

Pracownice w ciąży mogą być uprawnione do pobierania dodatku macierzyńskiego, pod warunkiem, że były odpowiednio długo zatrudnione na odpowiedniej stawce (zob. część rozdziału dotyczącą praw pracowniczych poniżej). „Pracownicy” (worker) nie przysługuje prawo do urlopu macierzyńskiego, ani nie ma automatycznego prawa powrotu do pracy po urodzeniu dziecka. Traktowanie pracownicy w sposób mniej korzystny z powodu jej ciąży jest bezprawne i może być traktowane jako dyskryminacja ze względu na płeć.

Statutory Sick Pay [Ustawowy Zasiłek Chorobowy]

Osobie, która jest nieobecna w pracy z powodu choroby dłużej niż cztery dni i zarabiasz ponad £87 (£90 od kwietnia 2008) tygodniowo, prawdopodobnie przysługuje tobie Ustawowy Zasiłek Chorobowy w wysokości £72,55 (£75,40 od kwietnia 2008) tygodniowo przez okres do 28 tygodni. Obejmuje to pracowników tymczasowych i sezonowych, jak również osoby pracujące na niepełen etat. Jednak jeżeli jesteś pracownikiem (zob. podrozdział „Czy jestem pracownikiem (worker) czy zatrudnionym (employee)?”

powyżej) i posiadasz umowę na czas określony krótszy niż 3 miesiące, nie przysługuje tobie Ustawowy Zasiłek Chorobowy.

Dodatkowe informacje dotyczące wyłącznie employees [osób zatrudnionych]

Prawa dodatkowe

Employee [osoba zatrudniona] posiada określone dodatkowe prawa, które nie przysługują workers [pracownikom].

Od momentu rozpoczęcia pracy employee [osoba zatrudniona] jest uprawniona do:

- urlopu macierzyńskiego o długości do 52 tygodni (nawet jeśli rozpoczynając pracę byłaś już w ciąży). Zatrudniona ma prawo powrotu do pracy pod koniec urlopu.
- urlopu w nagłych przypadkach rodzinnych (jest bezpłatny)
- przerw niezbędnych na wizytę u lekarza (jeśli jesteś w ciąży)
- ochrony przed zwolnieniem z powodu ciąży lub działalności w związku zawodowym
- obecności kolegi z pracy lub przedstawiciela związku zawodowego na spotkaniu dotyczącym postępowania dyscyplinarnego lub w przypadku złożenia skargi
- otrzymywania takiej samej płacy za taką samą lub podobną pracę wykonywaną przez osobę płci przeciwnej

W przypadku wzięcia wolnego na pewien określony okres employee [osoba zatrudniona] otrzymywać będziesz zapłatę, jeśli przyczyną nieobecności jest:

- wykonywanie obowiązków działacza związku zawodowego lub inspektora BHP
- poszukiwanie pracy w przypadku zapowiedzianego zwolnienia
- opieka lekarska w trakcie ciąży
- zawieszenie w czynnościach pracy w czasie ciąży, z powodu zagrożenia dla zdrowia lub bezpieczeństwa pracownicy oraz braku odpowiedniej pracy alternatywnej

Employee [Osoba zatrudniona] ma również prawo do urlopu (zwykle bezpłatnego) w następujących okolicznościach:

Twoje prawa w Irlandii Północnej

- aby wziąć udział w czynnościach związkowych
- w celu opieki nad dzieckiem (osoba, która jest zatrudniona u tego samego pracodawcy od ponad roku, ma prawo do 13 tygodni w roku bezpłatnego parental leave [urlopu rodzicielskiego] na dziecko do 5 roku życia lub w ciągu 5 lat od adopcji dziecka. Na dzieci niepełnosprawne do 18 roku życia przysługuje prawo do maksymalnie 18 tygodni bezpłatnego urlopu).
- w celu załatwienia spraw związanych z nagłymi przypadkami w rodzinie, np. choroba. Oprócz dzieci może to dotyczyć męża/ żony i/lub rodziców jak również osób blisko związanych (w granicach rozsądku) bez względu, czy mieszkają one w Irlandii Północnej czy za granicą. W takim przypadku należy jak najszybciej usprawiedliwić swą nieobecność u pracodawcy i określić, jak długo może ona potrwać. Nie przysługuje prawo do przedłużonego urlopu w celu zapewnienia sobie opieki.

Po miesiącu zatrudnienia employee [osoba zatrudniona] jest uprawniona do:

- otrzymania zwolnienia z tygodniowym wyprzedzeniem, które jest płatne, za wyjątkiem zwolnienia dyscyplinarnego; po dwóch latach zatrudnienia okres wypowiedzenia zostaje wydłużony o jeden tydzień za każdy pełny rok pracy, do maksymalnie 12 tygodni, a także
- wynagrodzenia za okres zawieszenia w wykonywaniu pracy z powodów zdrowotnych

Po dwóch miesiącach zatrudnienia employee [osoba zatrudniona] jest uprawniona do:

- otrzymania na piśmie warunków twojego zatrudnienia, które zawiera wysokość wynagrodzenia, godzin pracy, urlopów, itp. Jest to ważny dokument, który w przypadku problemów w pracy może posłużyć jako dowód w sądzie.

Osobie, która przepracowała sześć miesięcy i opłacała składki *National Insurance* [Ubezpieczenia Społecznego], może przysługiwać macierzyńskie za okres pierwszych 39 tygodni Maternity Leave [urlopu macierzyńskiego], jeśli termin narodzin dziecka przypada za co najmniej piętnaście tygodni od dnia przepracowania sześciu miesięcy. Ogólna zasada określa, że macierzyński prawdopodobnie nie przysługuje osobie, która w dniu rozpoczęcia pracy była już w ciąży. W zależności od długości zatrudnienia i przeciętnego wynagrodzenia, można otrzymać płatny urlop ojcowski lub urlop adopcyjny na okres 2 tygodni. Ojciec dziecka może być upoważniony do dodatkowego urlopu ojcowskiego, jeśli matka dziecka zdecyduje się powrócić do pracy przed upływem przysługujących jej 52 tygodni urlopu macierzyńskiego.

Po roku pracy, jeśli pracodawca rozwiąże umowę o pracę bez podania zasadnego usprawiedliwienia lub z pominięciem określonych procedur można wystąpić ze sprawą o 'unfair dismissal' [niesprawiedliwe zwolnienie]. Należy wówczas niezwłocznie skorzystać z porady lokalnych przedstawicieli związków zawodowych, Labour Relations Agency [Agencji ds. Stosunków Pracy] lub Citizens Advice Bureau [Biura Porad Obywatelskich]. Porada powinna dotyczyć kwestii zwolnień i procedur dyscyplinarnych, a także limitów czasowych, w jakich można składać zażalenia.

Jeśli po roku pracy osoba zatrudniona zrezygnuje z pracy z powodu poważnego naruszenia przez pracodawcę zasad umowy o pracę lub zachowania pracodawcy, które nie może być tolerowane, można wystąpić ze sprawą o unfair (constructive) dismissal [niesprawiedliwe zwolnienie (w tym odejścia z pracy z powodu złego traktowania)]. Należy skorzystać z porady specjalisty przed zwolnieniem się z pracy

Po dwóch latach pracy można wystąpić o otrzymanie 'redundancy pay' [rekompensaty za redukcję w zatrudnieniu], jeśli zatrudnienie na danym stanowisku wygasło z powodu braku zapotrzebowania na pracę i stanowisko to nie jest ponownie obsadzone. Wysokość tej kwoty zależy od wieku osoby zatrudnionej, zarobków i stażu pracy.

Praca na niepełny etat lub na czas określony

Pracodawca nie powinien traktować gorzej osoby, która jest zatrudniona w niepełnym wymiarze godzin, chyba że jest w stanie uzasadnić takie traktowanie. Taka sama reguła obowiązuje w przypadku osób, które zatrudnione są na czas określony.

Ogólne informacje dla pracowników i zatrudnionych

Co powinienem zrobić, jeśli moja umowa o pracę napisana jest w języku, którego nie rozumiem?

Nie należy wymagać podpisania umowy przez osobę, która nie rozumie języka, w którym taka umowa jest zapisana. Osoba, która podpisze taką umowę powinna skorzystać z porady specjalisty oraz zlecić przetłumaczenie tekstu umowy.

Czy powinienem zgodzić się na pracę płatną „do ręki”?

‘Cash in hand’ [Wyplata „do ręki”] dotyczy sytuacji, w której pracodawca oferuje zapłatę za pracę bez uiszczania należnych podatków. Prawo na to nie zezwala. Nie należy korzystać z takiej oferty. Pracodawca, który łamie prawo, prawdopodobnie nie przestrzega również praw pracowniczych.

Osoba, która przyjmuje zapłatę ‘do ręki’, pracuje nielegalnie. W takim przypadku:

- istnieje znikoma szansa na wyegzekwowanie praw pracowniczych (z wyjątkiem przypadków dyskryminacji);
- nie kwalifikuje się do otrzymania *social security benefits* [zasiłków społecznych] w przypadku utraty pracy;
- może to wpłynąć na udzielenie pozwolenia na pobyt w Irlandii Północnej, szczególnie dla osób, których pobyt uzależniony jest od *Points-Based-System* [systemu punktowego].

Należy zachować wszystkie payslips [odcinki wypłaty] oraz formularz P60. P60 to dokument, który *Her Majesty’s Revenue and Customs* [urząd podatkowy] wysyła osobom zatrudnionym w kwietniu każdego roku. Zawiera on szczegóły dotyczące uiszczanego w poprzednim roku podatku oraz składek na *national Insurance* [ubezpieczenie społeczne]. W przypadku braku otrzymania dokumentu z urzędu, należy poprosić pracodawcę o P60.

Czy mój pracodawca ma prawo zatrzymania mojego paszportu lub innych dokumentów po rozpoczęciu pracy?

Nie. Pracodawca nie ma takiego prawa. Pracodawca nie może przetrzymywać dokumentów tożsamości – paszportu ani dowodu osobistego. Może jednak zatrzymać ich kserokopie.

Co to jest *recruitment agency* [agencja pośrednictwa pracy]?

recruitment agency [agencja pośrednictwa pracy] to firma komercyjna, która zajmuje się poszukiwaniem osób na odpowiednie stanowiska pracy lub znajduje pracę dla bezrobotnych. Osoba, która poszukuje pracy w Irlandii Północnej lub chce zmienić pracę, może zarejestrować się w *recruitment agency* [agencji pośrednictwa pracy], która znajdzie zatrudnienie w oparciu o umiejętności kandydata.

Czy, pracując dla *recruitment agency* [agencji pośrednictwa pracy] jestem ‘worker’ [pracownikiem] czy ‘employee’ [osobą zatrudnioną]?

W większości przypadków osoba, która pracuje za pośrednictwem agencji, jest worker [pracownikiem]. Jeśli w umowie pisemnej lub w warunkach zatrudnienia użyto pojęcia

Twoje prawa w Irlandii Północnej

'worker' [pracownik], trudno to podważyć. Ale ogólnie status worker [pracownika] albo employee [osoby zatrudnionej] zależy od indywidualnych okoliczności każdego przypadku.

Ze względu na zmiany donoszone w prawie należy w każdym przypadku skorzystać z porady specjalisty.

Dodatkowa ochrona dla niektórych osób pracujących za pośrednictwem agencji

Od grudnia 2011 osoby, które pracują za pośrednictwem agencji, które pracują dla jednego pracodawcy przez okres dłuższy niż 12 tygodni ma prawo do takich samych podstawowych warunków pracy i zatrudnienia jak osoby zatrudnione przez tego samego pracodawcę na stałe. Prawa te dotyczą wynagrodzenia, godzin pracy (łącznie z nadgodzinami), pracę w nocy, czas na odpoczynek, przerwy na odpoczynek, urlop płatny, płatny urlop na badania przedporodowe oraz ochronę dla kobiet w ciąży, które zostały zawieszane w czynnościach pracy z powodu ryzyka dla ich zdrowia lub bezpieczeństwa. Od pierwszego dnia pracy, osoby, które pracują za pośrednictwem agencji mają również takie samo prawo dostępu do pomieszczeń socjalnych oraz informacji o wolnych posadach, co pracownicy zatrudnieni na stałe.

Czy agencja obciąża mnie kosztami znalezienia pracy?

Agencje są opłacane przez pracodawców. Z tego powodu w większości przypadków agencje nie mają prawa przerzucać kosztów znalezienia zatrudnienia lub przejścia z zatrudnienia czasowego na stałe. (Wyjątkami są pewne zawody z branży rozrywkowej, np. aktor.)

Czy mogę zarejestrować się w więcej niż jednej agencji?

Tak, można zarejestrować się w dowolnej ilości agencji.

Czy agencja może ograniczyć moje prawo do bezpośredniego zatrudnienia u pracodawcy, u którego zacząłem pracę dzięki agencji?

W momencie wygaśnięcia kontraktu z agencją lub przekazania wypowiedzenia kończącego kontrakt, agencja nie może zapobiec przejściu na bezpośrednio zatrudnienie u pracodawcy.

Co jeszcze powinienem wiedzieć o pracy dla *recruitment agency* [agencji rekrutacyjnej]?

Recruitment agency [Agencja rekrutacyjna]:

- nie może wymusić zakupu innych usług czy produktów, które oferuje (np. napisanie CV, ubranie ochronne)
- nie może wstrzymać wynagrodzenia osoby, która pracuje za jej pośrednictwem, tylko dlatego, że agencja nie otrzymała płatności od danego pracodawcy. W przypadku naruszenia tej zasady należy skorzystać z porady specjalisty;
- ma obowiązek przekazać na piśmie warunki, na jakich podjęte jest zatrudnienie bez względu na to, czy jest ono na czas określony czy na stałe
- ma obowiązek w ciągu 5 dni roboczych potwierdzić na piśmie wszelkie zatwierdzone zmiany warunków umowy o pracę
- która pośredniczy w znalezieniu pracy na czas określony, ma obowiązek zawrzeć w umowie:
 - informacje czy dana osoba jest employee [osoba zatrudniona] przez agencję czy worker [pracownikiem] (zazwyczaj osoba, która wykonuje pracę na czas określony za pośrednictwem agencji, jest worker [pracownikiem])

- o potwierdzenie wynagrodzenia za wykonaną pracę
- o okres wypowiedzenia zarówno przy rezygnacji z pracy jak i przy zwolnieniu z pracy
- o minimalną wielkość stawki oraz częstotliwość otrzymywania wynagrodzenia, np. raz w tygodniu lub w miesiącu ilość płatnego urlopu w ciągu roku

Jak złożyć skargę na *agencję rekrutacyjną*?

Należy skontaktować się z Employment Agency Inspectorate [Inspektorem d/s Agencji Rekrutacyjnych] w Department for Employment and Learning's w [Ministerstwie Edukacji i Doskonalenia Zawodowego]. Osoba ta jest odpowiedzialna za wdrażanie przepisów regulujących działalność agencji rekrutacyjnych na terenie Irlandii Północnej. Na końcu rozdziału dostępna jest lista kontaktów.

W jaki sposób mogę dochodzić swych praw w przypadku łamania ich przez mojego pracodawcę?

W sytuacji, w której pracodawca nie wypełnia swoich obowiązków wobec pracownika, należy skorzystać z porady związków zawodowych lub wyspecjalizowanej organizacji. Osoba, która nie jest członkiem związków zawodowych może zapytać kolegów z pracy o sposobach przyłączenia się do związków lub skontaktować się osobiście ze związkami, których lista znajduje się na końcu rozdziału.

Czy powinienem założyć mojemu pracodawcy sprawę w sądzie?

W przypadku problemów lub zażaleń należy najpierw nieformalnie porozmawiać z pracodawcą na ten temat. Jeśli okaże się to nieskuteczne, należy złożyć pisemne zażalenie i ponownie spotkać się z pracodawcą, by o tym porozmawiać. Przy braku satysfakcji z decyzji kolejnym krokiem jest złożenie apelacji. Jeśli apelacja nie przyniesie pomyślnego rezultatu, można zwrócić się do Industrial Tribunal [Sądu pracy].

Employee [osoba zatrudniona] **powinna** zastosować się do wskazówek Labour Relations Agency Code of Practice [Kodeksu Postępowania Agencji d/s Stosunków Pracowniczych]. Dokument ten dotyczy procedur postępowania dyscyplinarnego oraz składania zażaleń (zob. Przydatne kontakty). W przeciwnym razie kwota przysługującego odszkodowania może zostać obniżona do 50%. Labour Relations Agency [Agencja d/s Stosunków Pracy] oferuje również usługi mediacji i pojednania pomiędzy pracownikami a pracodawcą, by uniknąć ingerencji Industrial Tribunal [Sądu Pracy].

Co to jest Industrial Tribunal [sąd pracy]?

Industrial Tribunal to sąd, który zajmuje się wyłącznie sprawami zatrudnienia. Fair Employment Tribunal [Sąd Sprawiedliwego Zatrudnienia] zajmuje się sprawami dotyczącymi dyskryminacji na tle religii i politycznej.

Prawnicy nie zawsze są wymagani na sprawach. W Industrial Tribunal [Sądzie Pracy] można reprezentować się osobiście. W takim przypadku, **zawsze** należy skorzystać z porady dotyczącej sposobu postępowania. Związki zawodowe mogą udzielić porady w tej kwestii.

Czy istnieje limit czasowy złożenia skargi do sądu pracy?

Większość skarg z zakresu prawa pracy należy złożyć w Industrial Tribunal [sądzie pracy] w terminie **3 miesięcy** od wydarzenia, które stało się powodem złożenia skargi. W przypadku braku otrzymania od pracodawcy odprawy z tytułu redukcji stanowisk, termin złożenia skargi wynosi zwykle 6 miesięcy.

Twoje prawa w Irlandii Północnej

Przydatne kontakty:

Labour Relations Agency [Agencja ds. Stosunków Pracy]

Jest to niezależna organizacja której celem jest poprawa relacji pracowniczych w Irlandii Północnej. Agencja świadczy następujące usługi: porady, szkolenia i mediacje. Szczegółowe informacje dostępne są na stronie internetowej www.lra.org.uk. Na stronie internetowej dostępny jest również LRA Code of Practice [Kodeks Postępowania Agencji d/s Stosunków Pracowniczych], który dotyczy procedur postępowania dyscyplinarnego oraz składania zażaleń. Porada dostępna jest pod telefonem (028) 9032 1442. Należy poprosić o połączenie z „Enquiry Point”.

Department of Employment and Learning DEL [Ministerstwo Pracy i Doskonalenia Zawodowego]

Jest to organizacja rządowa odpowiedzialna za prawo pracownicze na terenie Irlandii Północnej. Adres internetowy www.delni.gov.uk.

Lokalne biura JobCentre udostępniają asystę tłumacza.

Employment Agency Inspectorate – EAI [Inspektorat d/s Agencji Zatrudnienia]

W przypadku jakiegokolwiek zastrzeżeń dotyczących działalności konkretnej *recruitment agency* [agencji pośrednictwa pracy] lub potrzeby złożenia skargi można skontaktować się z EAI pod numer telefonu 028 9025 7554 lub pobrać formularz skargi ze strony www.delni.gov.uk/eai.

Department of Business, Innovation and Skills [Ministerstwo ds. Biznesu, Innowacji i Umiejętności]

Jest to ministerstwo odpowiedzialne za prawa pracownicze na terenie Anglii, Szkocji i Walii. Adres internetowy to www.bis.gov.uk. Chociaż informacje na tej stronie odnoszą się do Anglii, Szkocji i Walii, to większość praw ma takie samo zastosowanie w Irlandii Północnej.

Gangmasters Licensing Authority – GLA [Agencja ds. wydawania licencji dla pośredników pracy - GLA]

Gangmasters Licensing Authority – GLA [Agencja ds. wydawania licencji dla pośredników pracy - GLA] powstała w celu ochrony przed wykorzystywaniem pracowników zatrudnionych w rolnictwie, ogrodnictwie, leśnictwie, zbieraniu małży i związanych z nimi przetwórstwem oraz pakowaniem. Numer telefonu organizacji: 0845 602 5020. Strona internetowa www.gla.gov.uk zawiera informacje w języku m.in. łotewskim, litewskim, polskim, portugalskim i słowackim.

Equality Commission for Northern Ireland [Komisja ds. Równouprawnienia dla Irlandii Północnej]

Jest to organizacja, która ma na celu zapobieganie dyskryminacji i promowanie równości między ludźmi. Dyskryminacja może dotyczyć płci, niepełnosprawności, rasy, stanu cywilnego oraz przekonania religijnego czy politycznego. Dostępna jest strona internetowa www.equalityni.org oraz numer telefonu (028) 9050 0600.

Health and Safety Executive for NI [Inspektorat Zdrowia i Bezpieczeństwa Pracy dla Irlandii Północnej]

W razie pytań dotyczących zasad BHP w miejscu pracy należy skontaktować się z inspektoratem pod numerem 0800 0320 121 lub sprawdzić stronę internetową www.hseni.gov.uk. Broszury w różnych językach można otrzymać, dzwoniąc na powyższy numer

National Minimum Wage [Minimalne krajowe wynagrodzenie] - infolinia Pay and Work Rights [płaca i prawa pracownicze]

W przypadku otrzymywania wynagrodzenia, które jest niższe niż kwota wymagana przez prawo należy zadzwonić na infolinię pod numerem 0845 6500 207.

Agricultural Minimum Wage [Minimalna stawka wynagrodzenia dla pracowników rolnych]

W razie pytań można skontaktować się z Department of Agriculture and Rural Development [Ministerstwem d/s Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich]: : <http://www.dardni.gov.uk/index/fisheries-farming-and-food/enforcement-awb.htm>

Numer telefonu: 02890 524 872

Trade Union [Związki zawodowe]

Istnieje wiele związków zawodowych, do których możesz się przyłączyć. Są to organizacje mające na celu obronę praw pracowniczych. Przydatną listę związków zawodowych znajdziesz na stronie www.4ni.uk/listing.asp?cat=878.

Informacje o związkach zawodowych można uzyskać od kolegów z pracy lub w

Northern Ireland Committee of the Irish Congress of Trade Unions (ICTU) [Komitetu Irlandzkiego Kongresu Związków Zawodowych w Irlandii Północnej – dalej ICTU]. Dostępna jest strona internetowa: www.ictuni.org oraz telefon (028) 9024 7940

ICTU jest organizacją, która skupiającą związków związkowych.

Na stronie internetowej ICTU dostępne są linki do stron związków zawodowych, które działają w określonych sektorach zatrudnienia np. TSSA skupia pracowników zatrudnionych w transporcie.

Opieka zdrowotna

Jak wygląda system opieki zdrowotnej w Irlandii Północnej?

Opieka zdrowotna należy do sektora usług publicznych a korzystanie z niej w większości przypadków jest nieodpłatnie. W Irlandii Północnej opieka zdrowotna świadczona jest przez Health and Social Care [Służbę Zdrowia i Opieki Społecznej], której finansowanie pochodzi z pieniędzy podatników. Jest to odpowiednik National Health Service (NHS) [Narodowej Służby Zdrowia (dalej NHS)], która działa na terenie Anglii, Szkocji i Walii. Choć istnieje prywatny sektor opieki zdrowotnej, większość obywateli korzysta z publicznej służby zdrowia.

Health and Social Care [Służba Zdrowia i Opieki Społecznej] jest często mylona z *Social Security Agency* [Agencją Ubezpieczeń Społecznych], której zadanie polega na przyznawaniu *national insurance numbers* [numerów ubezpieczenia społecznego] oraz *social security benefits* [zasiłków socjalnych]. Health and Social Care [Służba Zdrowia i Opieki Społecznej] składa się z agencji rządowych, które nie mają nic wspólnego z agencjami ubezpieczeń społecznych i działają na innych zasadach.

Do jakiej formy leczenia jestem upoważniony?

- **Leczenie w nagłych wypadkach lub leczenie natychmiast wymagane** – tego rodzaju opieka dostępna jest nieodpłatnie dla wszystkich, niezależnie od ich obywatelstwa czy statusu imigracyjnego. **WSZYSTKIE USŁUGI ŚWIADCZONE NA POGOTOWIU SĄ NIEODPŁATNE.** Dotyczy to wszystkim form opieki zdrowotnej świadczonej na pogotowiu w głównych lub lokalnych szpitalach
- **Rutynowe leczenie (przypadki nie-nagłe)** – rutynowe leczenie dostępne jest nieodpłatnie bezpłatnie dla osób mieszkających w Irlandii Północnej. Opłata za niektóre koszty rutynowego leczenia może dotyczyć osób, które przebywają w Irlandii Północnej na wizie (turyści czy goście z rodziny) (zob. „Do jakiej opieki zdrowotnej prawo mają osoby odwiedzające Irlandię Północną?” poniżej). Pełen dostęp do nieodpłatnego leczenia przysługuje osobom, które mieszkają w Irlandii Północnej. Dotyczy to tzw. 'ordinarily resident', czyli osób poszukujących azylu, uchodźców, pracowników migracyjnych, przebywających członków rodziny, większość studentów (z wyjątkiem uczęszczających na krótkie kursy) i inne osoby osiedlone w Zjednoczonym Królestwie. Prawo do nieodpłatnego rutynowego leczenia przysługuje pracownikom migracyjnym z kraju Unii Europejskiej, *Europejskiego Obszaru Gospodarczego*, osobom pracującym w Irlandii Północnej na podstawie *work permit* [pozwolenia na pracę] bądź *points based system* [systemu punktowego]. **Dentyści, okuliści i leki** – Prawo do nieodpłatnej opieki zdrowotnej obejmuje to usługi lekarza rodzinnego, usługi szpitalne i środowiskowe. Za inne usługi trzeba zwykle zapłacić. Są to na przykład:
 - opieka dentyścyczna
 - opieka okulistyczna

W szczególnych przypadkach zwolnieni od opłat są:

- Osoby poniżej 16 roku życia lub w wieku 16, 17, 18 lat, jeśli wciąż kontynuują edukację oraz osoby powyżej 60 roku życia.
- Kobiety ciężarne – w czasie trwania ciąży i do roku po urodzeniu dziecka
- Osoby cierpiące na określone przypadłości – wymagane jest zaświadczenie zwalniające z opłat
- Osoby lub ich partnerzy, którzy otrzymują określone *social security benefits* [zasiłki socjalne].

W przypadku wątpliwości co do tego, czy jesteś uprawniony do otrzymywania bezpłatnych leków, zasięgnij porady.

Korzystając z usługi dentystycznej, warto sprawdzić, czy stomatolog prowadzi prywatną praktykę, czy zapewnia usługi po stawkach rabatowych w ramach NHS [Narodowego Funduszu Zdrowia] .

Czy obywatelom *Accession States* [Państw Przystępujących] (grupy *A8* i *A2*) przysługuje prawo do takiej samej opieki zdrowotnej?

Tak, obywatele *Accession States* [Państw Przystępujących] (z grup *A8* i *A2*) mają takie samo prawo do opieki zdrowotnej, jak pozostali obywatele Unii Europejskiej.

Pracownicy migracyjni z *Accession States* [Państw Przystępujących] mają ograniczony dostęp do niektórych *social security benefits* [zasiłków socjalnych; nie dotyczy to usług Health and Social Care [Służby Zdrowia i Opieki Społecznej]].

Czy opieka zdrowotna dla obywateli spoza *Europejskiego Obszaru Gospodarczego* opiera się na innych zasadach?

Obywatele spoza *Europejskiego Obszaru Gospodarczego*, którzy mieszkają w Irlandii Północnej posiadają takie same uprawnienia do bezpłatnej opieki lekarskiej, co rezydenci *Europejskiego Obszaru Gospodarczego*. Istnieją natomiast różnice w dostępie do służby zdrowia dla osób odwiedzających spoza tego obszaru (zobacz poniżej). Health and Social Care [Służba Zdrowia i Opieki Społecznej] nie jest funduszem publicznym. Z tego powodu nie ma znaczenia, czy dana osoba posiada w paszporcie stempel „bez prawa do korzystania z *public funds* [funduszy publicznych]”, gdyż taki warunek odnosi się wyłącznie do określonych *social security benefits* [zasiłków socjalnych].

Do jakiej opieki zdrowotnej prawo mają osoby odwiedzające Irlandię Północną?

Leczenie w nagłych przypadkach jest nieodpłatne dla wszystkich. Jeśli podczas wizyty zajdzie potrzeba przeprowadzenia rutynowego leczenia (dotyczy również leczenia przypadłości, które uległy pogorszeniu), obywatele *Europejskiego Obszaru Gospodarczego* oraz obywatele krajów, które podpisały bilateralne porozumienia, nie muszą za nie płacić.

Obywatele *Europejskiego Obszaru Gospodarczego* odwiedzający Irlandię Północną mogą posłużyć się European Health Insurance Card (EHIC) [Europejską Kartą Ubezpieczenia Zdrowotnego]. Karta ta zastąpiła formularz E111. Bilateralne porozumienia podpisały następujące kraje:

Anguilla, Armenia, Australia, Azerbejdżan, Barbados, Białoruś, Bośnia, Brytyjskie Wyspy Dziewicze, Wyspy Normandzkie, Chorwacja, Falklandy/Malwiny, Gruzja, Gibraltary, Węgry, wyspa Man, Kazachstan, Kirgistan, Macedonia, Mołdawia, Monserrat, Nowa Zelandia, Rosja, Wyspa św. Heleny, Tadżykistan, wyspy Turks i Caicos, Turkmenistan, Ukraina, Uzbekistan, Jugosławia (tj. Serbia i Czarnogóra).

Obywatel *Europejskiego Obszaru Gospodarczego*, który przyjeżdża do Zjednoczonego Królestwa w celu skorzystania z nieodpłatnego leczenia, ma obowiązek posiadania skierowania od lekarza z kraju rodzinnego oraz wypełniony formularz E112. Formularzem E128, który również upoważnia do bezpłatnej opieki zdrowotnej mogą posługiwać się pracownicy w delegacji lub studenci przebywający na terenie Zjednoczonego Królestwa tymczasowo.

W przypadku osoby, która przebywa w Zjednoczonym Królestwie tymczasowo, a od której zażądano zapłaty za leczenie, na które nie stać tej osoby, należy skorzystać z porady specjalisty. W szczególnych przypadkach istnieją zwolnienia z opłat.

Spodziewając się wizyty członka rodziny lub przyjaciela, który nie jest obywatelem kraju *Europejskiego Obszaru Gospodarczego* lub kraju objętego specjalnym porozumieniem, niezbędne jest wykupienie przez te osoby ubezpieczenia medycznego.

Jak mogę zarejestrować się w systemie opieki zdrowotnej?

W celu otrzymania opieki zdrowotnej musisz najpierw zarejestrować się u General Practitioner – GP [lekarza ogólnego - dalej GP] (z wyjątkiem usług świadczonych w nagłych wypadkach). Rejestracji dokonuje się w GP Practice [Przychodni Lekarza Ogólnego] (zwaney również Health Centre [Ośrodkiem Zdrowia]) a nie u konkretnego lekarza.

Podczas pierwszej rejestracji musisz wypełnić formularz HS22X, który można pobrać w dowolnej przychodni lub w Business Services Organisation – BSO [Organizacji ds. Usług Biznesowych – dalej BOS], która jest instytucją publiczną, której podlegają lekarze.

Na stronie internetowej Business Services Organisation – BSO [Organizacja ds. Usług Biznesowych – dalej BOS] dostępne są formularze podania w języku angielskim, portugalskim, polskim, łotewskim, czeskim, litewskim, rosyjskim, słowackim, irlandzkim, bułgarskim, rumuńskim, chińskim itp.

<http://www.hscbusiness.hscni.net/services/Family%20Practitioner%20Services/Entitlement%20to%20NHS%20services%20and%20first%20time%20registration%20with%20a%20GP%20in%20the%20United%20Kingdom/index.html>

Po zaakceptowaniu podania lekarz składa podpis na formularzu i odsyła go do BSO [Organizacji ds. Usług Biznesowych]. Następnie osoba, która złożyła podanie otrzymuje kartę medyczną. Karty tej można używać przy rejestracji u dentysty lub rejestracji u innego lekarza w razie przeprowadzki.

Lista lekarzy dostępna jest w BSO [Organizacji ds. Usług Biznesowych] oraz w lokalnym Citizens Advice Bureau [Biurze Porad Obywatelskich].

Rejestracja u GP [lekarza ogólnego] jest niezmiernie ważna. Jest to bowiem pierwszy etap w dostępie do innych usług służby zdrowia i opieki społecznej. Przy rejestracji można określić preferencje dotyczące płci lekarza.

Co mam zrobić, jeśli nie mogę się zarejestrować lub jeśli usunięty zostanę z listy pacjentów?

Należy skorzystać z porady, jeśli przychodnia lekarska odmówi rejestracji. W przypadku gdy określona przychodnia zdrowia twierdzi, że nie przyjmuje nowych pacjentów z powodu przepełnienia, istnieje możliwość potwierdzenia tej informacji w biurze BSO [Organizacji ds. Usług Biznesowych].

W przypadku odmownej decyzji określona przychodnia ma obowiązek w przeciągu 14 dni podać na piśmie powód takiej decyzji. Odmowa musi być uzasadniona, np. że dana osoba nie mieszka na obszarze objętym usługami danej przychodni. Nie można otrzymać decyzji odmownej z powodu statusu imigranta, członka mniejszości etnicznej lub z powodu wieku, religii, płci, grupy społecznej, stanu cywilnego, światopoglądu politycznego, orientacji seksualnej, wyglądu, niepełnosprawności, choroby, czy ze względu na posiadanie potomstwa lub innych osób pod opieką. W przypadku podejrzeń, że brak przyjęcia do przychodni oparty jest na wyżej wymienionych powodach, należy skorzystać z porady specjalisty.

W przypadku trudności z rejestracją w przychodni należy wysłać formularz HS22X bezpośrednio do BSO [Organizacji ds. Usług Biznesowych], która wpisze daną osobę na listę pacjentów.

Na jak długi czas mogę się zarejestrować?

Podczas rejestracji zadane zostanie pytanie o długość planowanego pobytu w Irlandii Północnej. Osoba, która przebywa w Irlandii Północnej tymczasowo i posiada wykupiony bilet powrotu, może podać datę. W przeciwnym razie nie warto podawać dat, gdyż istnieje możliwość, że po upływie określonego okresu dana osoba może zostać usunięta z listy pacjentów bez uprzedzenia. Najlepszym rozwiązaniem jest

zdeklarowanie stałego pobytu w Irlandii Północnej. W przyszłości, kiedy decyzja o wprowadzce zostanie podjęta, należy o tym fakcie powiadomić swoją przychodnię.

Jakie usługi w nagłych wypadkach zapewnia przychodnia lekarska?

Wszystkie przychodnie lekarskie zapewniają pomoc w nagłych wypadkach, nawet dla osób, które nie są w danej przychodni zarejestrowane. Każda przychodnia posiada numery kontaktowy do lekarzy dyżurnych, który warto zachować.

W nagłych przypadkach lub przypadkach, które wymagają natychmiastowej interwencji należy zgłosić się na Accident and Emergency Department [pogotowie - dalej A&E]. Pomoc w nagłych wypadkach jest nieodpłatna. Numer karetki pogotowia to 999 lub 112 (po angielsku).

Z jakich innych usług służby zdrowia mogę skorzystać?

Istnieje szereg usług medycznych dostępnych bez skierowania.

Poradę na temat antykoncepcji uzyskać można u GP [lekarza rodzinnego] lub w jednym z Family Planning Clinic [Ośrodków Planowania Rodziny]. Dane kontaktowe lokalnych ośrodków można uzyskać pod numerem infolinii Family Planning Association [Stowarzyszenia Planowania Rodziny] (po angielsku) pod numer 0845 122 8687 lub w innych językach pod numerem 0845 122 8690 (należy określić język, którym się posługujesz). Usługi Ośrodków Planowania Rodziny są bezpłatne i całkowicie poufne.

Osoby, które zaraziły się chorobą przenoszoną drogą płciową – dalej STI, mogą skorzystać z porady GP [lekarza rodzinnego] lub jednej z publicznych klinik nazwanych Genito Urinary Medicine - GUM). Kliniki te są nieodpłatne i gwarantują całkowitą poufność. Kliniki te mieszczą się w czterech szpitalach:

- Royal Victoria Hospital, Belfast: Tel. (028) **9063 4050**
- Altnagelvin Hospital, Derry/ Londonderry: Tel. (028) 7161 1269
Coleraine Hospital, Coleraine: Tel. (028) **7034 6028**
- Daisy Hill Hospital, Newry: Tel. (028) 3083 5050

Obsługa telefoniczna jest dostępna wyłącznie w języku angielskim.

Czy dostępna jest pomoc tłumaczy?

Wszystkie ośrodki Health and Social Care [Służby Zdrowia i Opieki Społecznej] mają dostęp do wykwalifikowanych tłumaczy. Usługi tłumaczy są bezpłatne i całkowicie poufne. Na wizyty umówione z wyprzedzeniem tłumacz powinien być dostępny osobiście. W nagłych wypadkach lub na wizytach nieumówionych asysta tłumacza dostępna będzie telefonicznie. Przy korzystaniu z usług służby zdrowia przysługuje prawo do asysty tłumacza. Jeśli nikt nie zapyta o potrzebę zapewnienia tłumacza, należy samemu powiadomić o tym dany ośrodek. W przypadku odmowy zapewnienia tłumacza należy skorzystać z porady. Osoba, której nie przysługują nieodpłatne usługi opisane powyżej, a która nie jest w stanie za nie sama zapłacić, powinna skorzystać z porady. W szczególnych przypadkach istnieją zwolnienia z opłat.

Przydatne kontakty:

Business Services Organisation (BSO) [Organizacja ds. Usług Biznesowych – BSO]

2 Franklin Street, Belfast BT2 8DQ

Telefon (028) **9053 5521 (Registration and Screening Services Manager)**

Strona internetowa www.hscbusiness.hscni.net/

Prawa człowieka i równouprawnienie

Co to jest Ustawa o Prawach Człowieka?

Ustawa o Prawach Człowieka z 1998 roku przeniosła do prawa Zjednoczonego Królestwa wiele praw chronionych przez Europejską Konwencję Praw Człowieka. Ustawa odnosi się do wszystkich osób przebywających w granicach Zjednoczonego Królestwa, niezależnie od tego czy są jego obywatelami. Jest to zgodne z artykułem 1 Konwencji, który stwierdza:

„Wysokie Strony Porozumienia powinny zabezpieczyć, określone w Części I tej konwencji, prawa i swobody wszystkich osób znajdujących się pod ich jurysdykcją.”

Przyjęcie ustawy z 1998 roku oznacza, że w przypadku złamania twoich praw możesz dochodzić swych praw przed sądami Zjednoczonego Królestwa.

Jakie prawa przysługują mi w świetle Ustawy o Prawach Człowieka?

Zgodnie z Ustawą o Prawach Człowieka, przebywając na terenie Zjednoczonego Królestwa wszystkim przysługują następujące prawa:

- prawo do ochrony życia
- nikt nie może być poddany torturom oraz niehumanitarnemu i poniżającemu traktowaniu i karaniu
- nikt nie może być poddany niewolnictwu i nie można od nikogo wymagać wykonywania pracy przymusowej
- każdy ma prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego
- każdy ma prawo do sprawiedliwego i publicznego przesłuchania sądowego, które przeprowadzone jest przed ustanowionym prawem, niezależnym i bezstronnym trybunałem/sądem w rozsądnym terminie
- nikogo nie można karać za czyny w przeszłości niezabronione
- każdy ma prawo do ochrony własnej prywatności, życia rodzinnego, domu i korespondencji
- każdy ma prawo do wolności przekonań, sumienia i wyznania
- każdy ma prawo do wolności wyrażania swych opinii
- każdy ma prawo do uczestnictwa w pokojowych zgromadzeniach i prawo do zrzeszania się z innymi, włączając w to prawo do tworzenia i przyłączenia się do związków zawodowych działających na rzecz ochrony jego/jej interesów
- osoby obojga płci w określonym wieku mają prawo zawarcia związku małżeńskiego i założenia rodziny, zgodnie z wymogami prawa ustanowionego przez państwo wykonujące to prawo
- wykonanie praw i wolności ustanowionych przez Europejską Konwencję powinno być wolne od dyskryminacji ze względu na płeć, rasę, kolor skóry, język, religię, przekonania polityczne i inne, pochodzenie narodowe i społeczne, związek z mniejszością narodową, status majątkowy, urodzenia czy inny
- nic, co jest przedmiotem Konwencji, nie może być interpretowane jako nadanie prawa jakiegokolwiek państwu, grupie lub osobom do angażowania się w jakąkolwiek działalność lub dokonywać jakichkolwiek czynności mających na celu

niszczenie jakichkolwiek chronionych Konwencją praw i swobód lub mających na celu ograniczenie ich w stopniu większym niż przewiduje Konwencja

- dopuszczone w Konwencji wyjątki ograniczenia w/w praw i swobód nie można zastosować w przypadkach innych niż jest to dopuszczalne
- każdy jest uprawniony do pokojowego korzystania z posiadanej własności
- nikomu nie można odmówić prawa do edukacji
- prawo do tajnego głosowania w wolnych wyborach organizowanych w rozsądnych odstępach czasowych w sposób, który zapewnia wolność wyrażenia opinii w wyborze władzy ustawodawczej
- zabrania się kary śmierci

Czy istnieją ograniczenia tych praw?

Niektóre wyżej podane prawa mogą zostać ograniczone na potrzeby kontroli imigracyjnej. Ale ogólnie, niezależnie w jakiej formie, wszystkie w/w prawa dotyczą osób bez względu na ich status imigracyjny.

Co zrobić, gdy moje prawa zostały naruszone?

W przypadku gdy któraś z organizacji publicznych naruszy którekolwiek z praw chronionych Konwencją Europejską, można wnieść sprawę do sądu i np. zażądać odszkodowania. Można również skorzystać z praw Konwencji w trakcie podjęcia jakichkolwiek postępowań sądowej, np. w sprawach rodzinnych sądy mają obowiązek przestrzegać praw człowieka względem wszystkich stron danego postępowania

Jak powyżej wspomniano istnieje prawo ochrony przed różnego rodzaju dyskryminacją, włączając w to dyskryminację na tle rasy, płci czy orientacji seksualnej. Odnosi się to do kwestii zatrudnienia oraz poszukiwania pracy jak również dostępu do 'dóbr, usług i udogodnień'. Obejmuje to usługi publiczne oraz firmy prywatne, np. bary czy agencje nieruchomości.

Przepisy odnoszące się do praw człowieka i dyskryminacji bywają całkiem skomplikowane. Ofiary dyskryminacji powinny skorzystać z porady adwokata lub specjalistycznej agencji.

Przydatny kontakt:

Northern Ireland Human Rights Commission [Komisja Praw Człowieka dla Irlandii Północnej]

Temple Court, 39 North Street, Belfast BT1 1NA

Telefon (028) 9024 3987

Email information@nihrc.org

Strona internetowa www.nihrc.org

Prawa obywatelskie

Jak nazywa się organizacja policyjna w Irlandii Północnej?

Organizacją odpowiedzialną za ochronę porządku publicznego w Irlandii Północnej jest Police Service of Northern Ireland PSNI [Policja Irlandii Północnej – dalej PSNI]. Oficerowie obojga płci noszą ciemnozielone mundury, białe koszule i zielone czapki oraz wszyscy oficerowie są rutynowo uzbrojeni.

Jak można skontaktować się z policją?

- W nagłych wypadkach należy dzwonić pod numer telefonu 999 lub 112.
- W pozostałych wypadkach - 0845 600 8000.

Jeśli zatrzyma mnie policjant

Od policjanta wymaga się szacunku i uprzejmego zachowania w stosunku do osoby zatrzymanej. Policja zapewnia asystę tłumacza (osobiście lub na telefon) dla osób, których język angielski nie jest językiem ojczystym. Tłumacz jest zawsze obecny w przypadku aresztowania.

Ponieważ policjanci zwykle noszą plakietki z imieniem i nazwiskiem, nie powinno być trudności z rozpoznaniem policjanta, z którym się miało do czynienia. Warto jednak zanotować sobie imię i nazwisko oficera oraz nazwę posterunku policji na wypadek, gdy zajdzie w przyszłości potrzeba skontaktowania się lub identyfikacji policjanta. Policjanci noszą także na ramieniu munduru osobisty numer identyfikacyjny, który może ci pomóc w odnalezieniu właściwego policjanta.

W przypadku zatrzymania i dokonania przeszukania policjanci mają obowiązek podać powód i cel oraz pisemną kopię wyniku przeszukania.

W realizacji swych prawnie dopuszczalnych obowiązków, policjanci mogą użyć siły tylko w uzasadnionych przypadkach i proporcjonalnej.

Jakie są wymagania prawne regulujące prowadzenie samochodu w Irlandii Północnej?

Osoba kierująca pojazdem mechanicznym może zostać zatrzymana przez policję w celu okazania:

- **Prawa jazdy** – należy posiadać ważne prawo jazdy na dany pojazd.

Obywatele *Europejskiego Obszaru Gospodarczego*

W typowych okolicznościach osoba w wieku do 70 roku życia może na terenie Irlandii Północnej używać prawa jazdy wydanego w kraju Unii Europejskiej lub w kraju *Europejskiego Obszaru Gospodarczego* tak długo, jak zachowuje ono swą ważność. Jeżeli dana osoba mieszka w Irlandii Północnej w momencie wygaśnięcia prawa jazdy wówczas należy ubiegać się o wydanie prawa jazdy w Irlandii Północnej. Formularze dostępne są w większości urzędów pocztowych. Można również w dowolnym czasie wymienić swoje prawo jazdy z kraju UE lub *EOG* na północnoirlandzkie, co kosztuje obecnie 50 funtów

Jeśli choroba lub nowa przypadłość utrudnia zdolności prowadzenia pojazdu mechanicznego, należy zgłosić to w Driver and Vehicle Agency [Agencji ds Kierowców i Pojazdów].

Osoba, która posiada zawodowe prawo jazdy wydane w kraju UE lub *EOG*, podlega szczególnym przepisom dotyczącym ograniczenia wiekowego oraz wymogu wpisania się do specjalnego rejestru (należy skorzystać z porady Driver and Vehicle Agency [Agencji ds Kierowców i Pojazdów] – pod numerem telefonu 0845 402 4000).

Pracownicy migrujący spoza *Europejskiego Obszaru Gospodarczego*

Pracownicy migrując (oraz inni rezydenci) mogą prowadzić przez 12 miesięcy od czasu zamieszkania w Irlandii Północnej małe pojazdy w każdej kategorii, która określona jest na prawie jazdy pod warunkiem, że dane prawo jazdy jest ważne. Takie prawo jazdy nie upoważnia do prowadzenia pojazdów ciężarowych ani pojazdów pasażerskich.

W celu utrzymania ciągłości upoważnienia do prowadzenia małych pojazdów mechanicznych, należy przed upływem pierwszych 12 miesięcy od przyjazdu uzyskać tymczasowe północnoirlandzkie prawo jazdy a następnie zdać egzamin na prawo jazdy. Osoba, która nie zda egzaminu na prawo jazdy w ciągu 12 miesięcy, nie ma pozwolenia na prowadzenie pojazdów na zasadach przysługującym osobom z tzw. całkowitym prawem jazdy. W takiej sytuacji daną osobę obowiązują warunki tzw. tymczasowego prawa jazdy.

Osoba, która nie złoży w ciągu 12 miesięcy wniosku o przyznanie północnoirlandzkiego tymczasowego prawa jazdy, traci prawo do prowadzenia pojazdu. W takich okolicznościach w celu przystąpienia do egzaminu na prawo jazdy należy najpierw uzyskać północnoirlandzkie tymczasowe prawo jazdy. Po zdaniu egzaminu daną osobę obowiązują określone ograniczenia związane z prowadzeniem pojazdu.

Inne zasady dotyczą europejskich praw jazdy oraz praw jazdy z *Europejskiego Obszaru Gospodarczego*. Inne zasady stosowane są też w stosunku do praw jazdy, które można wymieniać. Szczegółowe informacje można uzyskać, kontaktując się z **Driver & Vehicle Agency** [Agencją Rejestracji Kierowców i Pojazdów] **pod numerem telefonu 0845 402 4000 lub odwiedzając stronę internetową: www.dvni.gov.uk.**

- **Twojego ubezpieczenia** – posiadanie ubezpieczenia jest obowiązkowe i każdy kierowca powinien wykupić polisę ubezpieczeniową na swoje imię i nazwisko przypisaną do konkretnego samochodu.

Na dany pojazd należy również posiadać:

- dowód opłacenia podatku drogowego – biurze **Driver and Vehicle Agency** [Agencją ds. Kierowców i Pojazdów] lub w niektórych urzędach pocztowych
- ważny vehicle test certificate [certyfikat przeglądu technicznego] – dla niektórych pojazdów z określonych roczników wymagany jest certyfikat przeglądu technicznego. Odmienne wymagania dotyczą się ciężarówek i vanów. Szczegółowe informacje można uzyskać w biurze Driver and Vehicle Agency [Agencją ds. Kierowców i Pojazdów].

Pojazd osoby, która typowo mieszka w innym kraju członkowskim Unii Europejskiej, może być użytkowany na terenie Irlandii Północnej przez nie dłużej niż 6 miesięcy w danym okresie 12 miesięcy bez konieczności jego rejestracji w Irlandii Północnej pod warunkiem, że dany pojazd jest właściwie zarejestrowany i (jeśli jest to wymagane) dopuszczony do ruchu w danym kraju członkowskim UE.

Pozostałe informacje dotyczące prawnych wymagań kierowania pojazdami mechanicznymi na terenie Irlandii Północnej oraz lista biur Vehicle Licensing Office [Rejestracja Pojazdów] dostępne są na stronie internetowej www.dvni.gov.uk.

Wszystkie osoby, które przebywają w pojeździe mechanicznym mają obowiązek zapiąć pasy bezpieczeństwa z wyjątkiem osób, które posiadają zaświadczenie od lekarza o niemożności używania pasów ze względów zdrowotnych.

Policjant, który rzetelnie podejrzewa kierowcę o jazdę pod wpływem alkoholu lub narkotyków, ma prawo przeprowadzić na kierowcy test oddechu, a także zażądać próbki krwi lub moczu w celu przeprowadzenia badań. Wymaga się, by policjant odnotował fakt pobrania próbek.

Czy policja jest zaangażowana w sprawy imigracyjne?

Policja w Irlandii Północnej nie jest formalnie zaangażowana w czynności związane z kontrolą migracyjną.

W większości przypadków policjant nie powinien prosić o okazanie paszportu lub innych dokumentów potwierdzających prawo do przebywania w Irlandii Północnej. Zdarzają się jednak sytuacje, w których policja wymaga okazania dokumentu tożsamości. Należy go wówczas okazać. Paszport jest jednym z dokumentów potwierdzających tożsamość. Można samemu zdecydować, czy właśnie ten dokument okazać.

Jeśli istnieje podejrzenie na danej osobie popełnienia czynu karalnego, w określonych przypadkach, gdy dana osoba nie ma przy sobie dokumentu tożsamości, policja może dokonać aresztowania do czasu wyjaśnienia kwestii tożsamości.

Policja nie może inaczej traktować osób ze względu na ich rasę, kolor skóry. Każdemu przysługuje prawo do zapytania o powód zatrzymania lub przesłuchania.

Jakie są moje prawa w przypadku zatrzymania na policji?

Osobie, która została zatrzymana bądź przesłuchiwana na policji w związku z podejrzeniem udziału w popełnieniu czynu karalnego, przysługują określone prawa.

Policjant ma obowiązek przedstawić następujące ostrzeżenie:

Nie musi Pan/-i mówić nic, ale muszę Pana/-ą ostrzec, że, jeśli zapytany/-a, nie udzieli Pan/-i nie wspomni Pan/-i o czymś, do czego się będzie Pan/-i później w sądzie odwoływać, to może to zaszkodzić Pana/-i obronie. Wszystko, co Pan/-i powie, może zostać użyte w postępowaniu dowodowym."

Po udzieleniu ostrzeżenia policjant ma prawo przeprowadzić oficjalne przesłuchanie lub zadać pytania. Na podstawie przeprowadzonej rozmowy zostanie sporządzony dokładny zapis – na piśmie lub w postaci nagrania na kasetę.

Osoba, której przedstawiono oskarżenie o popełnienie czynu karalnego, otrzymuje kolejne ostrzeżenie oraz informacje na piśmie dotyczące szczegółów czynu karalnego oraz warunki, jakie obowiązują po przedstawieniu ostrzeżenia

Istnieje prawo do konsultacji z adwokatem oraz poinformowania wybranej osoby o fakcie aresztowania lub zatrzymania. Na każdym posterunku policji znajduje się lista dyżurnych adwokatów dostępna dla osób, które nie mają własnych adwokatów. Na czas zatrzymania w areszcie na posterunku policji usługa adwokata świadczona jest nieodpłatnie. Koszta takiej usługi pokrywa Legal Aid. Jest to organizacja, która finansuje rząd w celu udostępnienia osobom indywidualnym określonych usług prawnych za darmo.

W przypadku bardzo poważnych okoliczności możliwość wykorzystania prawa do konsultacji z adwokatem oraz prawa do poinformowania osoby trzeciej o fakcie aresztu/zatrzymania może zostać opóźniona. Dotyczy to sytuacji, w których użycie jednego lub obojga tych praw może prowadzić do:

- utrudnienia zdobycia materiałów dowodowych lub wpływu na świadków
- poważnej straty własności
- powiadomienia innych osób podejrzanych
- utrudnienia w odzyskaniu własności lub wpływów, które stały się przedmiotem przestępstwa.

Osoba zatrzymana na czas do 24 godzin ma prawo do co najmniej 8 godzin nieprzerwanego odpoczynku.

Policjant nie może używać tortur oraz niehumanitarnie lub poniżająco traktowania. W

żadnym razie policjant nie ma prawa użyć siły ani grozić osobie, która jest zatrzymana. W pewnych okolicznościach policjant może użyć siły wobec zatrzymanego w celu zapewnienia wykonania prawnie uzasadnionego zalecenia. Użycie siły musi być zawsze proporcjonalne i uzasadnione w kontekście konkretnych okoliczności.

Jak złożyć skargę na policję?

Osoba, która uważa, że w czasie kontaktu z policją została niesprawiedliwie potraktowana, może skontaktować się z Police Ombudsman's Office [Biurem Rzecznika Praw Obywatelskich przy Policji]. Urząd ten jest niezależny od Police Service of Northern Ireland [Policji w Irlandii Północnej] oraz władz publicznych. Jego zadaniem jest rozpatrywanie skarg złożonych przeciwko policji. Adres urzędu znajduje się na końcu rozdziału w sekcji potrzebnych kontaktów.

Jaka jest rola policji w utrzymaniu bezpieczeństwa?

Policja ma prawny obowiązek ochrony życia i mienia, utrzymania porządku, przeciwdziałania popełnianiu czynów zabronionych (utrzymywania prawa), a w przypadku ich popełnienia, podejmować kroki w celu postawienia właściwych osób przed wymiarem sprawiedliwości.

Policja posiada specjalne jednostki i oficerów zajmujących się specyficznymi przestępstwami i incydentami, takimi jak przemoc w rodzinie, przestępstwa na tle seksualnymi wykorzystywanie dzieci. Informacje na temat utrzymania porządku publicznego dostępne są na każdym posterunku policji.

Do każdego rewiru policyjnego w Irlandii Północnej przypisany jest policjant, tzw. Hate Incident and Minority Liaison Officer HIMLO [policjanta ds. incydentów na tle nienawiści i pośrednictwa w kontaktach z mniejszością – dalej HIMLO]. Policjanci ci doradzają i wspierają ofiary przestępstw i incydentów na tle nienawiści. Są to przestępstwa popełniane ze względu na rasę, niepełnosprawność, orientację seksualną czy przekonania religijne osób poszkodowanych. Ofiary takich przestępstw mogą zwrócić się o pomoc do różnych organizacji. Lista tych organizacji dostępna jest na końcu tego Przewodnika w sekcji 'użyteczne kontakty'. Hate Crimes [Przestępstwa na tle nienawiści] można zgłaszać osobiście, za pośrednictwem innej osoby, listownie, telefonicznie lub na stronie internetowej

http://www.psn.police.uk/index/advice-and-legislation/advice_hate_crime/hate_crime_reporting.htm

Co powinienem wiedzieć podróżując z Irlandii Północnej do Republiki Irlandii?

Obywatele Unii Europejskiej lub *Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG)*, podróżujący do Republiki Irlandii z wizytą, nie potrzebują *visa* [wizy]. Obywatele spoza *EOG* potrzebują *visa* [wizy] podróżując do do Republiki Irlandii. Osoba, potrzebuje *entry clearance* [pozwolenia na wjazd] do Zjednoczonego Królestwa, która planuje podróż do Republiki Irlandii, prawdopodobnie potrzebuje również osobnego *entry clearance* [pozwolenia na wjazd] do Republiki Irlandii. W związku z tym należy uzyskać *visa* [wizę] z ambasady irlandzkiej. *visa* [wiza lub *Entry clearance* [Pozwolenie na wjazd] do Zjednoczonego Królestwa nie uprawnia do wjazdu na teren Republiki Irlandii. Istnieje prawdopodobieństwo, że osoba, która podróżuje samolotem, pociągiem lub samochodem z Irlandii Północnej może zostać poproszona o okazanie ważnej *visa* [wizy] przy przekroczeniu granicy Republiki Irlandii. Przy braku ważnej *visa* [wizy] grozi zatrzymanie przez irlandzkie służby imigracyjne. Takie przypadki się zdarzają.

Dodatkowe oficjalne informacje na temat uzyskania *visa* [wizy] do Republiki Irlandii można uzyskać na stronie internetowej Department of Foreign Affairs [Ministerstwa Spraw Zagranicznych]: www.foreignaffairs.gov.ie.

Twoje prawa w Irlandii Północnej

Niezależnych porad udziela Immigrant Council of Ireland [Irlandzka Rada Imigracyjna Irlandii] oraz Migrant Rights Centre [Centrum ds. Praw Imigrantów] (zob. „Przydatne Kontakty: agencje doradcze”).

Przydatne kontakty:

Police Service of Northern Ireland [Policja Irlandii Północnej]

Telefon 0845 600 8000

Police Headquarters

Brooklyn, 65 Knock Road, Belfast BT5 6LE

Ogólne informacje na temat policji, łącznie z listą lokalizacji wszystkich posterunków znaleźć można na stronie internetowej www.psni.police.uk

Police Ombudsman for Northern Ireland [Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich przy Policji]

New Cathedral Buildings, St Anne's Square

11 Church Street, Belfast BT1 1PG

Telefon 0845 601 2931 or (028) 9082 8600

www.policeombudsman.org

W biurze rzecznika można otrzymać broszury nt. składania skarg na policję. Na dzień dzisiejszy ulotki dostępne są w językach: angielskim, chińskim, irlandzkim, litewskim, polskim, portugalskim, rosyjskim oraz ulstersko-szkockim.

Edukacja

Kto odpowiedzialny jest za edukację w Irlandii Północnej?

Department of Education [Ministerstwo Oświaty] jest rządową jednostką odpowiedzialną za edukację. Ministerstwo sprawuje nadzór nad lokalnymi Education and Library Boards [Kuratoriami Edukacji i Bibliotek]. Education and Library Boards [Kuratoria Edukacji i Bibliotek] są odpowiedzialne za zarządzanie szkołami i instytucjami edukacji wyższej w określonym rejonie geograficznym. W ich siedzibie można otrzymać informacje na temat rejonizacji szkół i zapisów. Lista adresów dostępna jest na końcu rozdziału pod hasłem „Przydatne kontakty”.

Czy moje dziecko może otrzymać dodatkowe wsparcie w nauce języka angielskiego?

Szkoła lub Education and Library Boards [Kuratoria Edukacji i Bibliotek] powinny udzielić dodatkowego wsparcia dzieciom, które nie mówią płynnie w języku angielskim. Informacje na ten temat powinny być dostępne w każdej szkole. W przypadku braku takiego wsparcia należy skontaktować się ze szkołą lub Education and Library Boards [Kuratorium Edukacji i Bibliotek] .

Co powinienem zrobić, jeśli moje dziecko jest zastraszane w szkole?

Zastraszanie na tle rasowym lub innym nie jest w szkole dozwolone. Takie incydenty należy zgłosić nauczycielowi. W przypadku braku satysfakcjonującego rozwiązania należy porozmawiać z dyrektorem szkoły, Education and Library Boards [Kuratorium Edukacji i Bibliotek] lub poprosić o poradę jedną z niezależnych organizacji, których nazwy podano w „Przydatne kontakty”.

Jak wygląda edukacja w Irlandii Północnej?

Dzieci w wieku 4 lat rozpoczynają obowiązkową edukacją (od miesiąca września, które przypada po czwartych urodzinach dziecka lub - jeżeli urodziny dziecka przypadają między 2 lipca a 31 sierpnia włącznie – od miesiąca września następnego roku). Obowiązkowa edukacja trwa do 16 roku życia. Większość dzieci pozostaje w szkole również na okres od 16 do 18 roku życia. Prawie wszystkie szkoły są publiczne i bezpłatne, łącznie ze szkołami prowadzonymi przez Catholic Council for Maintained Schools [Radę Szkół Katolickich]. Wszystkie dzieci mają prawo do nauki. Rodzice są zobowiązani pokryć koszty mundurków, wycieczek itp. Niektórym dzieciom przysługują darmowe posiłki. Dostępne są również szkoły prywatne, za które pobierane jest czesne. Uczęszcza do nich niewielka ilość uczniów.

Rodzaje szkół ze względu na wiek:

Nursery schools [Przedszkola] dla dzieci w wieku od 3 do 5 lat – ponieważ miejsca w nich są ograniczone, warto zapisać do nich dziecko jak najwcześniej.

Primary schools [szkoły podstawowe] – dla uczniów w wieku od 4/5 do 11 lat.

Grammar and secondary schools [Szkoły średnie] – dla uczniów w wieku od 11 do 16 lat. Wielu uczniów kontynuuje naukę do ukończenia 18 lat lub przenosi się do collegów.

Przejście ze szkoły podstawowej do szkoły średniej: przejście ucznia ze szkoły podstawowej do szkoły średniej opiera się na wynikach testu, tzw. „transfer test” (znanego również jako egzamin 11+). Zaprzeszono przeprowadzanie tego testu w 2008 roku. Jednak, ponieważ do tej pory Northern Ireland Assembly [Zgromadzenie Irlandii Północnej] nie ustaliło procedury zastępczej, szkoły stosują procedury alternatywne. Niektóre szkoły przeprowadzają własne egzaminy wstępne. Przy przyznawaniu miejsc niektóre szkoły biorą pod uwagę tzw. ‘special circumstances’ [„szczególne okoliczności”] danego ucznia lub udzielają specjalnego wsparcia uczniom, którzy większą część edukacji na poziomie podstawowym odbyli poza Irlandią Północną. Rodzic powinien porozmawiać na ten temat z nauczycielem, kiedy

Twoje prawa w Irlandii Północnej

dziecko jest na poziomie 6 klasy szkoły podstawowej. Informacje na ten temat dostępne są również w placówek edukacyjnych wymienionych na koniec rozdziału („Przydatne kontakty”).

Język – większość szkół naucza w języku angielskim, choć rośnie liczba szkół z językiem irlandzkim. Rozpoczynając szkołę z językiem irlandzkim, nie jest wymagana znajomość tego języka od uczniów. Metoda nauczania tzw. ‘immersion’ [zanurzenie] pozwala na rozwój dwujęzyczności u dzieci.

Koedukacja – niektóre szkoły są koedukacyjne, inne nie.

Szkoły specjalne – istnieją szkoły specjalne, ale uczniowie wymagający szczególnej opieki uczęszczają też do bardziej popularnych szkół.

Szkoły religijne – zgodnie z prawem, wszystkie szkoły w Irlandii Północnej wyznają wartości chrześcijańskie, natomiast mają też obowiązek szanować inne kulturowe i religijne wartości wyznawane przez uczniów. Uczniowie mają prawo nie uczestniczyć w zajęciach o podłożu religijnym. Chociaż w wielu szkołach dominują wartości religijne, podkreśla się, iż szkoły otwarte są dla wszystkich uczniów i nie mogą dyskryminować uczniów, którzy nie wyznają takich samych wartości religijnych, jak szkoła. Istnieją różne rodzaje szkół państwowych:

- Controlled schools [Szkoły kontrolowane] – (znane również jako szkoły protestanckie) Szkoły te pierwotnie były szkołami podlegającymi kościołom, ale zostały one następnie oddane pod kontrolę państwa. Podtrzymują one związek z trzema największymi kościołami protestanckimi (Kościołem Prezbiteriańskim, Kościołem Irlandii oraz Kościołem Metodystycznym). Maintained schools/ Catholic Schools [Szkoły katolickie] mają związek z Kościołem Katolickim i są zarządzane przez Council for Catholic Maintained Schools [Radę Szkół Katolickich].
- Integrated schools [Szkoły zintegrowane] - - (w kontekście Irlandii Północnej, oznacza to integrację środowisk protestanckich i katolickich) wyznają zwykle wspólne wartości chrześcijańskie i nie mają związków z żadnym konkretnym kościołem.
- Irish-medium schools [Szkoły z językiem irlandzkim] - (w którym większość nauczania odbywa się w języku irlandzkim) nie mają związków z żadnym kościołem.

Jak wygląda edukacja na poziomie wyższym?

Oprócz dwóch uniwersytetów (Queen’s University Belfast i University of Ulster) istnieje w Irlandii Północnej wiele instytucji państwowych zapewniających edukację na poziomie wyższym. Dodatkowo szereg organizacji środowiskowych i pozarządowych oferuje różnego rodzaju szkolenia, także naukę języka angielskiego. Za niektóre z kursów trzeba zapłacić, choć wiele kursów oferowanych jest po niskich cenach lub za darmo. Dopłaty, które otrzymują osoby pobierające *social security benefits* [zasiłki socjalne] powinny być dostępne również dla pracowników z Unii Europejskiej, włączając *Accession States* [Państw Przystępujących].

Szczegółowe informacje dostępne są w wybranych placówkach oświaty. Ich listę można otrzymać w lokalnym biurze kuratorium. Organizacja Educational Guidance Service for Adults (EGSA) jest pozarządową. Dane kontaktowe dostępne są na końcu „Przydatne kontakty”.

Czy posiadane przeze mnie kwalifikacje są uznawane w Irlandii Północnej?

Pracodawcy muszą traktować uprawnienia zdobyte za granicą na równi z krajowymi i nie mogą na tej podstawie dyskryminować osób starających się o pracę. Ocenę tego, czy posiadane kwalifikacje są równoważne można uzyskać, kontaktując się z instytucją odpowiedzialną za przeprowadzanie egzaminów – Council for the Curriculum, Examinations and Assessments (CCEA). W przypadku niektórych

zawodów odpowiednie stowarzyszenia często ustalają własne kryteria. W przypadku zawodu nauczyciela należy skontaktować się z Teachers Branch przy Department of Education [Wydziale Oświaty].

Przydatne kontakty

Education and Library Boards [Kuratoria Oświaty]

**Belfast Education and Library Board [Kuratorium Oświaty w Belfaście]
(obejmuje rejon Belfastu)**

Telefon (028) 9056 4000

**North Eastern Education and Library Board [Kuratorium Oświaty Rejonu
Północno-Wschodniego]** (obejmuje rejony gmin Antrim, Ballymena, Ballymoney,
Carrickfergus, Coleraine, Larne, Magherafelt, Moyle i Newtownabbey)

Telefon (028) 2565 3333

Strona internetowa www.neelb.org.uk

**South Eastern Education and Library Board [Kuratorium Oświaty Rejonu
Południowo-Wschodniego]** (obejmuje rejony gmin Ards, Castlereagh, Down, Lisburn
i North Down)

Telefon (028) 9056 6200

Strona internetowa www.seelb.org.uk

**Southern Education and Library Board [Kuratorium Oświaty Rejonu
Południowego]** (obejmuje rejony gmin Armagh, Banbridge, Cookstown, Craigavon,
Dungannon i South Tyrone, Newry i Mourne)

Telefon (028) 90 3751 2200

Strona internetowa www.selb.org

**Western Education and Library Board [Kuratorium Oświaty Rejonu
Zachodniego]** (obejmuje rejony gmin Omagh, Fermanagh, Derry, Strabane i
Limavady)

Telefon (028) 8241 1411

Strona internetowa www.welbni.org

Council for Catholic Maintained Schools [Rada Szkół Katolickich]

Telefon (028) 9042 6972

Strona internetowa www.onlineccms.com

**Comhairle na Gaelscolaíochta - Irish Language Schools [Szkoły Języka
Irlandzkiego]**

Telefon (028) 9032 1475

Strona internetowa www.comhairle.org

**NI Council for Integrated Education [Rada ds. Szkół Zintegrowanych w Irlandii
Północnej]**

Telefon (028) 9023 6200

Strona internetowa www.nicie.org

**Council for the Curriculum Examinations and Assessment (CCEA) [Rada ds.
egzaminów]**

Telefon (028) 9026 1200

Strona internetowa www.ccea.org.uk

Department of Education [Ministerstwo Edukacji]

Telefon (028) 9127 9279

Strona internetowa www.deni.gov.uk

Educational Guidance Service for Adults (EGSA) [Edukacja Dorosłych]

4th Floor, 40 Linenhall Street

Belfast BT2 8BA

Telefon (028) 9024 4274

Strona internetowa www.egsa.org.uk

Twoje prawa w Irlandii Północnej

Informacje na temat kwalifikacji nauczycielskich:

Department of Education, Teachers Branch

Waterside House, 75 Duke Street

Derry/Londonderry BT47 6FP

Telefon (028) 7131 9000

Uniwersytety

Queen's University Belfast

Strona internetowa www.qub.ac.uk

University of Ulster

Strona internetowa www.ulster.ac.uk

Głosowanie

Jakie wybory przeprowadzane są w Irlandii Północnej?

Wybory do Parlamentu Europejskiego przeprowadzane są co 5 lat. Z Irlandii Północnej wybieranych jest 3 członków.

Wybory do władz lokalnych odbywają się co 4 lata w celu wybrania osób, które będą reprezentować opinię publiczną w lokalnych urzędach gmin. Osoby te nazywane są 'councillors' [„radnymi”].

Wybory do Northern Ireland Assembly [Zgromadzenia Irlandii Północnej] odbywają się co cztery lata. Jego przedstawiciele zwani są Members of the Legislative Assembly (MLA) [Członkami Zgromadzenia Ustawodawczego – dalej MLA].

Wybory do 'Westminster Parliamentary' [Parlamentu Zjednoczonego Królestwa w Westminster] w Londynie mają na celu wybór Members of Parliament MP [Członków Parlamentu Zjednoczonego Królestwa (MP)]. Daty wyborów do Parlamentu nie są wyznaczone przez ustawę, lecz muszą odbywać się w odstępie nie dłuższym niż pięć lat od poprzednich wyborów.

Kto może głosować?

Wybory do UK Parlament [Parlamentu Zjednoczonego Królestwa]

Obywatele spoza Zjednoczonego Królestwa, Republiki Irlandii lub Wspólnoty Narodów nie mogą głosować w wyborach powszechnych (do Parlamentu w Westminster) niezależnie od tego czy pracują i czy płacą podatki. **Wybory lokalne i wybory do Parlamentu Europejskiego**

Obywatele Unii Europejskiej mają prawo głosować w wyborach lokalnych w Irlandii Północnej, wyborach do Northern Ireland Assembly [Zgromadzenia Irlandii Północnej] i wyborach do Parlamentu Europejskiego.

Osoby uprawnione do głosowania muszą mieć ukończone 18 lat i być na liście wyborców. Przy głosowaniu należy okazać odpowiedni dowód tożsamości. Szczegóły poniżej.

Osoba, która składa podanie o wpisanie do rejestru wyborców, musi mieszkać w Irlandii Północnej przez co najmniej 3 miesiące przed złożeniem.

Jak złożyć podanie o umieszczenie w rejestrze wyborców?

Obywatele Unii Europejskiej lub Brytyjskiej Wspólnoty Narodów powinni wypełnić Formularz Rejestracji Wyborców (RPF02). W celu rejestracji udziału w wyborach europejskich obywatele Unii Europejskiej muszą wypełnić dodatkowy formularz (UC1). W przeciwnym razie będą oni upoważnieni tylko do głosowania w wyborach do lokalnego rządu i Zgromadzenia Irlandii Północnej.

Formularze rejestracji dostępne są w różnych językach na stronie internetowej Electoral Office for Northern Ireland [Biura Komisji Wyborczej Irlandii Północnej] <http://www.eoni.org.uk/index/registration/form-translations.htm>

Formularz rejestracyjny możesz również zamówić telefonicznie, kontaktując się z infolinią Electoral Office for Northern Ireland [Biura Komisji Wyborczej] pod numerem telefonu 0800 4320 712.

Po wypełnieniu i odesłaniu formularza oraz dostarczeniu wymaganych dokumentów osoba zostaje w przeciągu sześciu tygodni wpisana w rejestr wyborców, a tym samym uprawniona do głosowania. Daje to również prawo do uczestnictwa w rozprawach sądowych jako członek ławy przysięgłych.

Twoje prawa w Irlandii Północnej

Co powinienem zrobić w dzień głosowania?

Po ustaleniu daty głosowania karta do głosowania zostanie nadesłana pocztą. Zawarte na niej będą informacje gdzie należy się udać, aby oddać głos. Może to być lokalna szkoła, dom kultury czy kościół. Karta ta określi również wymagane do okazania dokumenty tożsamości. Ważne jest, by zabrać ze sobą właściwy dokument - w przeciwnym wypadku można nie mieć możliwości zagłosować. Obecnie akceptowane dokumenty tożsamości to: paszport z dowolnego kraju Unii Europejskiej (uwaga: dowody osobiste obecnie nie są akceptowane); prawo jazdy ze zdjęciem wydane na *Europejskim Obszarze Gospodarczym*, bądź północnoirlandzka sieciówka na autobusy dla seniorów i osób niewidomych, zwana „Senior SmartPass”. Osoba, która nie posiada żadnego z tych dokumentów, powinna złożyć podanie do Electoral Office [Biura Komisji Wyborczej] o bezpłatny Electoral Identity Card [Dowód Tożsamości Wyborcy]. Na dowodzie będzie umieszczone zdjęcie. Dowód ten może przydać się również do innych celów. Podanie o taki dowód można złożyć w urzędzie pocztowym lub osobiście w Electoral Office [Biurowi Komisji Wyborczej] – aby otrzymać kartę należy być zarejestrowanym lub złożyć wcześniej podanie o rejestrację jako wyborca.

Przydatne kontakty:

Electoral Office for Northern Ireland [Biuro Wyborcze Irlandii Północnej]www.eoni.org.uk

Biura okręgowe: Belfast, Ballymena, Banbridge, Derry/Londonderry; Newtownabbey, Newtownards, Omagh

Telefon bezpłatny: 0800 4320 712 – dostępne są usługi tłumacza przez telefon dla rozmów w językach innych niż angielski.

Przydatne kontakty: instytucje doradcze

Advice NI [Porada dla Irlandii Północnej]

Dzwoniąc pod numer (028) 9064 5919 można połączyć się z biurem lokalnym. .
Strona internetowa: www.adviceni.net.

Advice NI jest stowarzyszeniem niezależnych Ośrodków Doradczych na terenie Irlandii Północnej. Ich funkcja polega na skierowaniu osoby zainteresowanej do właściwego dla niej ośrodka doradczego. Dostępny jest kontakt emailowy: info@adviceni.net.

Citizens Advice Bureau CAB [Biuro Porad Obywatelskich – dalej CAB () Biuro Regionalne]

Dzwoniąc pod numer (028) 9023 1120 można połączyć się z lokalnym Biurem Porad Obywatelskich. Strona internetowa: www.citizensadvice.co.uk

Biura CAB znajdują się w większości dużych miast a w samym Belfaście jest ich kilka. Oferują one nieodpłatną i poufną poradę w sprawach prawnych w tym w sprawach z zakresu prawa pracy. Kontakt do najbliższego biura CAB można znaleźć w książce telefonicznej.

Większość CAB nie posiada dostępu do tłumaczy, istnieją jednak wyjątki.

Committee on the Administration of Justice – CAJ [Komisja Wymiaru Sprawiedliwości]

45/47 Donegall Street, Belfast, BT1 2BR, Northern Ireland
Tel.: +44-(0)28-90961122 Fax: +44-(0)28-90246706 www.caj.org.uk

Equality Commission for Northern Ireland [Komisja ds. Równouprawnienia w Irlandii Północnej]

Equality Commission [Komisja ds. Równouprawnienia] to organizacja odpowiedzialna za zapobieganie dyskryminacji i promowanie równouprawnienia. Zajmuje się ona szeroko pojętą dyskryminacją, łącznie z dyskryminacją na tle rasowym, z powodu płci, niepełnosprawności, orientacji seksualnej, stanu cywilnego, wyznania oraz poglądów politycznych.

Strona internetowa Komisji to www.equalityni.org, a telefon kontaktowy to (028) 9050 0600.

Housing Rights Service [Urząd ds. Praw Mieszkaniowych]

Middleton Buildings, Fourth Floor, 10-12 High Street, Belfast BT1 2BA
Telefon (028) 9024 5640

Użyteczne informacje można również znaleźć na stronie www.housingadviceni.org prowadzonej przez Urząd ds. Praw Mieszkaniowych oraz Schroniska.

Law Centre (NI)[Centrum Prawne (Irlandia Północna)]

124 Donegall Street, Belfast BT1 2GY. Telefon (028) 9024 4401

Law Centre (NI)[Centrum Prawne (Irlandia Północna)] Biuro Okręgu Zachodniego

9 Clandendon Street, Derry/Londonderry BT48 7EP. Telefon (028) 7126 2433

Z **Law Centre [Centrum Prawego]** nie można skontaktować się w sposób bezpośredni. Biuro Porad Obywatelskich oraz inne agencje doradcze mogą skierować osobę zainteresowaną do Centrum. . Centrum Prawne i inne agencje tego rodzaju mają na celu rozwiązywanie problemów prawnych. Centrum Prawne dostarcza specjalistycznych porad prawnych innym agencjom i ich klientom, jak również może

Twoje prawa w Irlandii Północnej

reprezentować ich w sądzie. Usługi Centrum są nieodpłatne. Na stronie internetowej organizacji www.lawcentreni.org dostępne są użyteczne informacje na temat zatrudnienia.

W Centrum Prawnym dostępna jest asysta tłumacza. Organizacja ma przy tym możliwość skorzystania z usług tłumacza telefonicznego.

Northern Ireland Council for Ethnic Minorities [Rada ds. Mniejszości Etnicznych Irlandii Północnej] / Belfast Migrant Centre [Centrum Doradcze dla Migrantów]
Ascot House, Third floor, 24-31 Shaftesbury Square, Belfast. Telefon (028) 9023 8645
www.nicem.org.uk

W każdy czwartek w godzinach 17:30-20:00 otwarte jest biuro Belfast Migrant Centre prowadzone przez tzw. Klinike doradczą NICEMUsługi:

- zapewnia informacje na temat praw do zasiłków, pomaga w wypełnianiu podań o przyznanie zasiłków, świadcząc usługi rzecznictwa i pomagając w podejmowaniu świadomych decyzji;
- służy doradztwem i wskazówkami w sprawach mieszkaniowych;
- służy wskazówkami dla osób, które osiedliły się na nowych obszarach.

S.T.E.P. Centrum Wspierania Pracowników Zagranicznych

S.T.E.P. oferuje indywidualne doradztwo i wsparcie w zakresie praw pracowników zagranicznych w języku ojczystym interesantów. Bezpłatne usługi profesjonalnego doradztwa świadczone są w Centrach Wsparcia S.T.E.P., mieszczących się w Dungannon, Portadown oraz Magherafelt.

STEP oferuje:

- informacje na temat zasiłków i odpowiednie skierowania;
- wsparcie językowe;
- doradztwo i wsparcie w zakresie praw pracowniczych;
- pomoc w dostępie do służby zdrowia, edukacji, zatrudnienia itp.;
- doradztwo i pomoc w uzyskiwaniu i utrzymywaniu zakwaterowania;
- orędownictwo i wsparcie w kontaktach z instytucjami ustawowymi i zawodowymi;
- doradztwo i przedstawicielstwo w sprawach imigracyjnych.

Biuro w Dungannon

Unit T7
Dungannon Business Park
2 Coalisland Road
Dungannon
BT71 6JT
Tel.: 028 8772 9002

Biuro w Portadown

Unit 6
Mayfair Business Park,
Garvaghy Rd
Portadown
BT62 1HA
Tel.: (028) 3839 9595

Biuro w Magherafelt

Unit C2
Magherafelt Business Centre
Rainey Street
Magherafelt BT45 5AJ
Tel.: (028) 7930 0848

Centrum Wsparcia STEP nadaje klientom priorytet poprzez ocenę ich sytuacji.

Na spotkania można umówić się, odwiedzając najbliższe biuro lub dzwoniąc do biura w Dungannon pod numerem (028) 8772 9002 lub do biura w Portadown pod numerem (028) 3839 9595.

Doradztwo w sprawach imigracyjnych w Republice Irlandii

Immigrant Council of Ireland [Rada Imigracyjna Irlandii]

Telefon (00) 353 1 6740200, od 14.00 do 16.00. www.immigrantcouncil.ie

Migrant Rights Centre [Centrum ds. Praw Imigrantów]

Telephone (00) 353 1 8881355. www.mrci.ie

Your rights in Northern Ireland – a guide for migrant workers

This guide explains the rights and entitlements for people who are intending to work in Northern Ireland or who are already working in Northern Ireland.

The Guide is available in the following languages: Bulgarian, Chinese, English, Latvian, Lithuanian, Polish, Portuguese, Slovak, Romanian, Russian and Tetum.

Available on: www.lawcentreni.org and www.nihrc.org.

Twoje prawa w Irlandii Północnej - Przewodnik dla pracowników zagranicznych

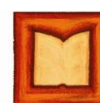
Przewodnik wyjaśnia prawa osób zamierzających podjąć pracę zarobkową w Irlandii Północnej oraz osób, które już w Irlandii Północnej pracują.

Przewodnik dostępny jest w następujących językach: angielskim, bułgarskim, chińskim, litewskim, łotewskim, polskim, portugalskim, słowackim, rumuńskim, rosyjskim oraz tetum.

Wszystkie przewodniki dostępne są na stronach www.lawcentreni.org i www.nihrc.org.

Law Centre (NI)

NORTHERN
IRELAND
HUMAN
RIGHTS
COMMISSION

